

Uluslararası Akademik

ISSN 2757-6469

Birikim Dergisi

31 MART 2022 Cilt /5 Sayı/2

International Journal of ACADEMIC Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>

CİLT 5 SAYI 2

JENERİK / GENERIC PAGE

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ (UABD) uluslararası hakemli bir dergidir. Dergimiz 2021 yılına kadar yılda bir yayın yapmakta iken 2021 yılından itibaren Mayıs ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki kez 2022 yılından itibaren ise Ocak-Mart-Mayıs-Ağustos-Ekim ve Aralık ayları olmak üzere yılda 6 kez yayınlanmaktadır.

UABD, sosyal bilimlerin her alanından yazı yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, röportajlar, kitap, makale, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile nekroloji metinleri yayınlar. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. Yayınlanması için UABD Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

UABD Dergisi, yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayınlayabilir. UABD Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.

UABD Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce olmakla birlikte, Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça vb. dillerden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.

GENEL EDİTÖR / GENERAL EDITOR

Doç.Dr. Vedat YILMAZ

Malatya Turgut Özal Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK

Prof. Dr. Ali AZAD

Prof. Dr. Emmy INDRAYANI

Prof. Dr. Erdiñ TUTAR

Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT

Prof. Dr. İsmail BAKAN

Prof. Dr. Jayesh KUMAR

Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI

Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA

Prof. Dr. Milind SATHYE

Prof. Dr. Mohga BASSIM

Prof. Dr. Muhsin KAR

Prof. Dr. Murat TUNCER

Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN

Prof. Dr. Mücahit KAĞAN

Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH

Prof. Dr. Partha SARKAR

Prof. Dr. Tahir AKGEMCI

Prof. Dr. Şafak KAYPAK

Prof. Dr. Yakup BULUT

Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE

United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES

Gunadarma University / ENDONEZYA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE

Yozgat Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE

Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA

Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND

Wayne State University / USA

Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE

University of Canberra / AUSTRALIA

Buckingham University / UNITED KINGDOM

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE

Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE

Multimedia University / MALAYSIA

The University of Burdwan / INDIA

Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE

Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdulsemet YAMAN	Ardahan Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Muzaffer BİMAY	Batman Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE

İNDEKSLER / INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Crossref

GENERIC PAGE

INTERNATIONAL ACADEMIC ACCUMULATION JOURNAL (IJAA) is an international refereed journal. While our journal is publishing once a year until 2021, it is published twice a year, in May and December, from 2021 on, and 6 times a year, as January-March-May-August-October and December from 2022.

IJAA is a journal that publishes articles from all areas of social sciences. In this context, it publishes original scientific articles, translations, translation-texts,

interviews, books, articles, symposiums, panels and scientific events promotion works and necrology texts. In addition, symposium papers can be published, provided that the place, meeting and date of the presentation is recorded and not published elsewhere. However, the responsibility of any problem likely to arise from this publication activity belongs to the author. The printing and publication rights of the articles sent to the IJAA Journal for publication will be transferred to the journal. These articles cannot be published, reproduced or used without reference to any other publication without the permission of the journal management.

IJAA Journal can publish the texts it has published in various media. Any legal, legal, economic and ethical responsibility that may arise from the articles submitted to the IJAA Journal belongs to the authors even if the article in question has been published. The journal does not accept any liability.

The language of publication of IJAA Journal is Turkish and English, but German, French, Arabic, Persian, etc. Manuscripts from languages are also evaluated and published if it is deemed appropriate by the referees.

GENERAL EDITOR

Assoc.Prof. Vedat YILMAZ

Malatya Turgut Özal Üniversitesi

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK
Prof. Dr. Ali AZAD
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI
Prof. Dr. Erdiñ TUTAR
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT
Prof. Dr. İsmail BAKAN
Prof. Dr. Jayesh KUMAR
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA
Prof. Dr. Milind SATHYE
Prof. Dr. Mohga BASSIM
Prof. Dr. Muhsin KAR
Prof. Dr. Murat TUNCER
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH
Prof. Dr. Partha SARKAR
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI
Prof. Dr. Şafak KAYPAK
Prof. Dr. Yakup BULUT

Selçuk University / TÜRKİYE
United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Gunadarma University / ENDONEZYA
Niğde Ömer Halisdemir University / TÜRKİYE
Yozgat Bozok University / TÜRKİYE
Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Wayne State University / USA
Gazi University / TÜRKİYE
University of Canberra / AUSTRALIA
Buckingham University / UNITED KINGDOM
Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Fırat University / TÜRKİYE
Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Erzincan Binali Yıldırım University / TÜRKİYE
Multimedia University / MALAYSIA
The University of Burdwan / INDIA
Selçuk University / TÜRKİYE
Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Gaziantep University / TÜRKİYE

PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran University / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdullah AYDIN	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdulsemet YAMAN	Ardahan University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University / TÜRKİYE
Assoc. Prof. Muzaffer BİMAY	Batman Üniversitesi / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE

INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Crossref

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ

International Journal of Academic Accumulation

Open Access Refereed e-Journal

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

s. 30-38	Gaye TUĞ LEVENT Strike Bans in Turkish Law Within the Scope of Ilo Norms
s. 39-48	Özerk YAVUZ Understanding Cultural Values of Gen Z with Data Mining and Deep Learning
s. 49-63	Selahattin ÜÇGÜN – Mehmet KAHVECİ Entelektüel Sermayenin İşletme Performansı Üzerindeki Etkisi: İstanbul’da Bulunan Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama
s. 64-75	Haluk YERGİN Türkiye ve AB (15) Ülkeleri Arasında Gümrük Birliği’nin “Makine ve Ulaştırma Araçlarında” Endüstri-İçi Ticarete Etkisi ve Alternatif Endeksle Karşılaştırılması
s. 76-89	Erkan AFŞAR Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey’in Türkiye’nin Ekonomik Ve Sosyal Durumuna Dair Değerlendirme Raporu (1930-1931)

Strike Bans in Turkish Law Within the Scope of Ilo Norms*

Ilo Normları Kapsamında Türk Hukukunda Grev Yasakları

Gaye TUĞ LEVENT

Araştırma Görevlisi, Van YYÜ,

İİBF Kamu Yönetimi Bölümü,

Hukuk Bilimleri ABD.

gayetug@yyu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9387-5065>

Makale Başvuru Tarihi : 23.02.2022

Makale Yayın Tarihi : 31.03.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

ABSTRACT

The right to strike is an integral part of the democratic order as one of the most basic social and economic rights. Although it is a constitutional right, it is not an unlimited right. For this reason, its recognition and protection should be the rule, and its limitation and prohibition should be the exception. The right to strike, which is among the fundamental rights and freedoms, is an economic sanction that provides workers with bargaining power against employers through unions and is used to impose their demands on the employer. ILO (International Labor Organization) norms; These are internationally accepted principles and rules in order to observe and protect the interests of employees. Basically, the ILO; It has three objectives: ensuring social justice and universal peace, improving working conditions, and ensuring international competition equality. It is known that the right to strike and the prohibitions to strike are protected under the Convention No. 87 on Freedom of Association and Protection of the Right to Organize, which Turkey also ratified in 1993. The principles adopted by the supervisory bodies of the ILO regarding the right to strike also define the action of strike, how it can be implemented and in what circumstances it can be restricted. In this context, the strike bans imposed on some services are contrary to ILO norms. The former Collective Bargaining Agreement, Strike and Lockout Law No. 2822 was criticized for its prohibitions on the right to strike, and it was stated that it violated ILO norms. Although it was stated that attention was paid to ILO norms in the general justification of Law No. 6356, which repealed this Law No. 2822, it is seen that the regulations on strike bans are not sufficient. The aim of this study is to analyze the strike bans regulated in Turkish law within the scope of ILO norms.

Keywords:

strike,
strike bans,
ilo,
ilo norms,
right to strike.

ÖZET

Grev hakkı, en temel sosyal ve ekonomik haklardan biri olarak demokratik düzenin ayrılmaz bir parçasıdır. Anayasal bir hak olmakla birlikte rağmen sınırsız değildir. Bu sebeple tanınması ve korunması kural, sınırlanması ve yasaklanması ise istisna olmalıdır. Temel hak ve özgürlükler arasında yer alan grev hakkı işçilere, işverenler karşısında sendikaların aracılığıyla pazarlık gücü sağlayan ve işverene taleplerini kabul ettirilmesi için kullanılan bir ekonomik yaptırımdır. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) normları; çalışanların yararının gözetilmesi ve korunması amacıyla, uluslararası düzeyde kabul edilen ilke ve kurallardır. ILO'nun esas olarak; sosyal adalet ve evrensel barışın sağlanması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, uluslararası rekabet eşitliğinin sağlanması olmak üzere üç adet amacı vardır. Grev hakkı ve grev yasaklarının, örgütün, Türkiye'nin de 1993 yılında onayladığı, Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 sayılı Sözleşmesi kapsamında bulunduğu bilinmektedir. ILO'nun denetim organlarının grev hakkı ile ilgili olarak kabul ettiği ilkeler grev eyleminin ve nasıl uygulanacağını ve hangi hallerde kısıtlanabileceğinin tanımı da yapmaktadır. Bu bağlamda, bazı hizmetlere getirilen grev yasakları ILO normlarına aykırılık teşkil etmektedir. 2822 sayılı eski Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu grev hakkına getirdiği yasaklar nedeniyle eleştirilmekte ve ILO normlarına aykırılığı dile getirilmekteydi. 2822 sayılı bu kanunu yürürlükten kaldıran 6356 Sayılı Kanunun genel gerekçesinde ILO normlarına dikkat

Anahtar Kelimeler:

grev,
grev yasakları,
ilo,
ilo normları,
grev hakkı.

* Bu çalışma 20-22 Aralık 2019 tarihleri arasında düzenlenen ISPEC 3. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresinde sunulan "Türk Hukukunda Grev Yasaklarının İlo Normları Çerçevesinde Değerlendirilmesi" başlıklı bildirisinin genişletilmiş halidir.

edildiği belirtilmiş olsa da, grev yasakları konusunda getirilen düzenlemelerin yeterli olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türk hukukunda düzenlenen grev yasaklarının ILO normları kapsamında analiz edilmesidir.

INTRODUCTION

The right to strike is an integral part of the democratic order as one of the most basic social and economic rights. For this reason, its recognition and protection should be the rule, and its limitation and prohibition should be the exception.

The Collective Bargaining Agreement, Strike and Lockout Law No. 2822 was criticized for its prohibitions on the right to strike, and its violation of ILO (International Labor Organization) norms was expressed at every opportunity. In addition to the prohibitions on the right to strike, the law numbered 2822, which is claimed to be in violation of ILO norms with its many regulations, was repealed with the Law No. 6356 on Trade Unions and Collective Bargaining Agreement, which was accepted on 18.10.2012 and entered into force on 7.11.2012.

In the general rationale of Law No. 6356, it is stated that ILO norms were taken into account during the preparation phase and that the prohibitions of strikes and lockouts were limited. However, although the strike bans envisaged in the new law were limited compared to the old regulation, they did not eliminate the violation of ILO norms.

1. RIGHT TO STRIKE

The right to strike was first accepted as a right in our legislation with the Constitution of 1961 (Narmanlıoğlu, 1990: 38; Aktay et al., 2013: 591). After the adoption of the 1982 Constitution, the right to strike was banned altogether. With the Collective Bargaining Agreement Strike and Lockout Law No. 2822, which was repealed by Law No. 6356, the right to strike was re-established, but strike bans were imposed on a significant part of business lines.

The right to strike is a social right to force the employer to obtain a certain benefit (Başbuğ, 2012: 213). Article 54 /I of our Constitution defines the constitutional recognition area of the strike, in other words, the aspects that will not be limited even by law. Accordingly; "During the conclusion of a collective bargaining agreement, workers have the right to strike if a dispute arises. The procedures and conditions of the exercise of this right and the employer's application for a lockout, as well as their scope and exceptions, are regulated by law."Based on this provision, we see that the Constitution recognizes the right to strike only for workers. For this reason, there can be no mention of a constitutional right to strike for those who are not workers (Sur, 2011: 396; Narmanlıoğlu, 1990: 55). In this regard, the concept of a worker should be determined in accordance with the provision of article 2 / I, sentence 1 of the Labor Code No 4857 (Tunçomağ et al., 2003: 461). In addition, since the strike is accepted in disputes arising during the conclusion of a collective bargaining agreement, there will be no constitutional right to strike in the absence of any collective bargaining process in response.

Strike, as a means of labor struggle, can be defined as the collective and adhering to a decision of workers to quit their job in order to obtain their wishes, expressing their intention not to perform the employment contract for a temporary period (Narmanlıoğlu, 1990: 54; Tuncay, 2010: 282; Cengiz et al., 2011: 213). Article 58/1 of law No. 6356 defines a strike as the termination of work by employees by agreeing between them or in accordance with a decision made by an organization not to work collectively for the same purpose in order to decelerate activity at work by not working collectively or to significantly disrupt it according to the nature of the work. The right to strike, which is dec basic rights and freedoms, is an economic sanction that provides workers with bargaining power through trade unions in the face of employers and is used to get the employer to accept their demands (Uçkan et al., 2004: 208).

2. THE CONCEPT OF A LEGAL STRIKE

Article 58/II of Law No. 6356 defines a legal strike. Accordingly, in case of a mismatch during the process of collective bargaining, workers' working conditions in order to maintain and enhance the economic and social situations, in accordance with the provisions of this law is called legal strike. According to this definition, a strike for a reason other than a dispute arising during a collective bargaining meeting may be called a lawless strike (Güney et al., 2014: 259). Depending on the regulation in the law, we can list the elements of a legal strike in the form of compliance with the professional purpose, based on the decision of the labor union, workers leaving work collectively, finding a dispute of collective interest, peaceful means have been tried, compliance with other requirements set out in the law.

The reason for the decision to strike should be to take into account the professional needs of the union's members. If a decision is made to strike for other reasons than professional need, this will not be a legal strike. Political strikes, general strikes, solidarity strikes are considered illegal (Günay, 2004: 452; Aktay et al., 2013: 597). Because the purpose of such strikes is not to protect or improve the economic and social situation of workers and their working conditions, these strikes are covered by Article 58 of the Law. it will not be possible to reconcile it with the concept of a legal strike regulated in the article (Caniklioğlu, 2013: 70).

Law No. 6356 has always recognized the principle of the parties' union in relation to the collective labour agreement order and in relation to the collective labour struggle (Aktay et al., 2013: 598). Accordingly, a trade union that is not a party, that is, does not obtain the authority of a collective bargaining agreement in the manner provided for by Law, is not a trade union party and will not be considered in transactions (Çifter, 2001: 7). In the same way, the union with the authority to collective bargaining agreement will be able to take a strike decision and implement it as a party union (Aktay et al., 2013: 598).

This situation is compatible with the principle that the worker's side can only be a labor union in collective bargaining, as expressed in the doctrine (Çelik, 2013: 609). Indeed, according to our law, since the strike is a right that is resorted to in case of disagreement in collective bargaining, only the union, which is a party to the collective bargaining, can take the decision to strike. Therefore, any organization other than the union, confederation, association etc. A strike carried out in accordance with its decision will be considered illegal (Günay, 1999: 720).

The characteristic feature of the strike is that it is collective (Sur, 2011: 406). A strike is not considered a strike if a single worker leaves the job in protest, and may lead to disciplinary action or even termination of the employment contract, if necessary. On the other hand, leaving the job of a single worker in the workplace, following a union decision, should constitute a strike, since it has a collective nature in its essence (Reisoğlu, 1967: 254). Although the strike is a collective action in its nature, there is no obligation for all or a certain majority of the workers in the workplace to quit their jobs (Narmanlıoğlu, 1990: 59; Çelik, 2013: 609).

According to article 64/I; Leaving the job means stopping the job and leaving the workplace of the workers. Staying at the workplace without working, for example "sitting strike", does not comply with the legal definition, therefore, it is not considered a legal strike in terms of our law (Çelik, 2013: 609). According to the law, for a dismissal to be considered a strike, it must be done "with the aim of significantly disrupting the work according to the nature of it". Considering that the purpose of significant disruption, depending on the nature of the work, can only be realized with a relatively long stoppage, it would be appropriate not to consider very short-term stoppages as strikes.

There must be a period in which the legal process has passed and a collective labor dispute arising as a result of this between the parties (Akyiğit, 2005: 518). This conflict is a conflict of interest. When there is a conflict of rights, it will not be possible to go on strike. In cases of conflict of rights, only the means of filing a lawsuit and seeking rights prescribed by law can be applied (Günay, 1999: 720). However, it is possible to go on strike in case of collective interest disputes.

In order for the union, which has the authority to make a collective bargaining agreement, to decide on a strike, it must first have tried a peaceful solution. It is essential that the collective bargaining stage of the labor union against the employer's union or the non-union employer has failed to yield any results and then has passed the mediation stage indicated in the Law (Tunçomağ et al., 2003: 320). Considering the regulation in the law, a strike made without complying with this process will not be considered a legal strike.

In order for a strike to be legal, the decision to strike must be taken and put into effect in accordance with the other conditions specified in Law No. 6356, in addition to the factors we have listed. First of all, the strike decision is immediately announced by the party taking the decision in the workplace, workplaces and businesses. The purpose of this is to ensure that workers and employers know that there will be a strike in the workplace (Aktay et al., 2013: 599). Pursuant to Article 60/5 of the Law No. 6356, the date on which the strike decision will be implemented is submitted to the notary public and a copy to the competent authority to be notified to the other party by the party who took the decision. The implementation date is also immediately announced by the party taking the decision at the workplace or workplaces. According to Article 60/4; The right to strike, which did not start on the notified date, is forfeited, and if the strike decision is not implemented in due time, the certificate of authorization is no longer valid.

3. STRIKE BANS

The law No. 2822, which was repealed by law No. 6356, contained regulations that greatly increased and expanded the prohibitions in force during the 1961 Constitution period. In addition, they were grouped in separate articles in accordance with the nature of the strike bans in the law. 29 of law No. 2822. jobs for which there is a permanent ban on strikes in Article 30. article 31 of the Article states that the ban on strikes is permanent in workplaces and finally. in its article, temporary strike bans were issued.

Law No. 6356, adopted on 18.10.2012 and published in the official gazette on 7.11.2012, and the scope of the strike bans contained in law No. 2822 have been narrowed down. during the period of Law No. 6356 and Law No. 2822, some of the jobs and workplaces that caused criticism were excluded from the scope of the strike ban (Güney et al., 2014: 261). Jobs that are prohibited in the Law No. 2822; rescue of life and property, funeral and burial works; water, electricity, coal gas, lignite production that feeds thermal power plants, natural gas and oil drilling, production, liquidation, distribution, petrochemical works whose production starts with naphtha or natural gas, bank and notary services, fire brigades carried out by public institutions, urban sea, land and railway and other rail mass passenger transportation services. In addition, a ban on strikes in aviation services was also imposed by Law No. 6321 of 31.5.2012. In the Law No. 2822, strikes were also prohibited in some workplaces. Excluding drug manufacturing establishments, which manufactures the vaccine Institute, Hospital, Clinic, sanatorium prevantoryum, such as a dispensary, pharmacy, and health-related establishments; education and training institutions, child-care and nursing homes; cemeteries and Gendarmerie General Command and Coast Guard Command and the Ministry of National Defense strike was not able to run directly at workplaces.

The two articles (art. 29 and 30) regulating the businesses and workplaces where strikes are prohibited in Law No. 2822 are regulated in article 62, with the addition of temporary strike bans, in Law No. 6356. In this context, notary services, education and training institutions, child care places and nursing homes, health-related workplaces outside the hospital (e.g. pharmacies) and aviation services added to Article 29 with Law No. 6321 in 2012 were excluded from the scope of the strike ban. Banking services and urban public transportation services included in article 62/1 of Law No. 6356 were also excluded from the scope of the strike ban with the decision of the Constitutional Court published in the Official Gazette on 11.11.2015.

4. CONTINUOUS STRIKE BANS

As in the law No. 2822, in the law No. 6356, strikes are prohibited in the rescue of life and property. According to the nature of the job, if there is a life and property rescue job, those who do this job are forbidden to strike (Mollamahmutoğlu, 1993: 67). If the job of saving lives and property is the main job of the workplace, the

entire workplace will be covered by the ban; but if it is an auxiliary job, there will be a strike ban limited to only these workers (Aydemir, 2001: 135).

As in the law No. 2822 on funeral services and cemeteries, it is forbidden to strike in the law No. 6356. No difference has been observed between the decommissioning of the services in question by the public or private sector.

This regulation is also in parallel with the regulation contained in law No. 2822. the relevant regulation in the law No. 2822 was as follows "Water, electricity, air gas, lignite production feeding thermal power plants, natural gas and oil drilling, production and liquidation, distribution, production of nafta or petrochemical works starting from natural gas". It is seen that lignite production jobs feeding thermal power plants have been removed from the scope of regulation. These works are subject to a ban on strikes, regardless of whether they are carried out by public organizations or private individuals (Centel, 2013: 9). In addition, since Law No. 6356 mentions city network water, there is no ban on strikes in terms of establishments that store water and offer it for sale in bottles or bottles. In addition, the prohibition contained in the Law on the business of natural gas contained in the Law No. 2822 was not included in the Law No. 6356.

This regulation is in parallel with the law numbered 2822. In order for this ban to be implemented, the relevant workplaces must be operated "directly" by the Ministry of National Defense, the Gendarmerie General Command and the Coast Guard Command. Therefore, it is not the quality of the work that is important here. In other words, it is not focused on whether it is related to national security or not. For example, the fact that it is directly operated by the Ministry of National Defense is sufficient for this workplace to be included in the scope of the ban (Caniklioğlu, 2013: 304).

Law No. 6356 had exactly included the ban on strikes in the fire brigade and urban public transport services carried out by public institutions, which was also included in the Law No. 2822. Urban public transportation services mentioned in the regulation were canceled with the decision of the Constitutional Court published in the Official Gazette on 11.11.2015 and excluded from the scope of the strike ban. Fire services carried out by public institutions are within the scope of the ban on strikes.

The ban on strikes in hospitals differs in scope from the law no. 2822. In Law No. 2822, there was a general strike ban in workplaces related to health. Accordingly, strikes were prohibited in establishments producing vaccines and serums, and in health-related workplaces such as clinics, sanatoriums, preventoriums, dispensaries and pharmacies, excluding workplaces producing drugs. With the regulation numbered 6356, the strike ban stipulated in health-related workplaces was limited to hospitals.

In addition, it is understood from the wording of the text of the article that the ban on strikes brought with hospitals is also limited to hospitals operated by public institutions (Güney et al., 2014: 263). Even though the ban on strikes has been lifted in establishments producing vaccines and serums and health-related workplaces such as clinics, sanatoriums, preventoriums, dispensaries and pharmacies, if these strikes affect general health, the Council of Ministers continues to postpone the strike pursuant to article 63.

5. TEMPORARY STRIKE BANS

In the Law No. 2822, it was stated that in case of war, a decision could be made that strikes and lockouts could not be held during general or partial mobilization. However, this regulation is not included in the Law No. 6356. However, since the duties of the martial law commander in the Martial Law No. 1402 are to stop the use of the powers of strike and lock-out permanently or to put him on leave (article 3/1-f), it does not matter that there is no provision in the Law No. 6356 on this issue (Caniklioğlu, 2013: 305). In a state of martial law, a strike may be temporarily or permanently prohibited.

Pursuant to paragraph 2 of Article 62 of Law No. 6356, the Council of Ministers may prohibit strikes in workplaces where it deems necessary, provided that it remains in effect during the continuation of such natural events that significantly affect the general life. A similar prohibition was also included in the Law No. 2822.

The Council of Ministers has the discretion to decide which of the workplaces in the region where “natural events that significantly affect the general life take place” will be prohibited. Likewise, the Council of Ministers always has the opportunity to lift this ban for the workplaces it has banned (Akyiğit, 2005: 533).

Regarding the temporary strike bans imposed due to natural events that significantly affect the general life, according to Article 62/2, it is possible to continue the strike practice within 60 days from the lifting of the ban, provided that the other party is notified six working days before. However, according to the Law No. 2822, it was necessary to apply to the Supreme Arbitration Board within six working days after the six months of this prohibition (Kabakçı, 2004: 142).

This ban, which is considered within the scope of the temporary strike ban and included in the article 63/3, was arranged in parallel with the regulation in the law no. 2822. The purpose of the regulation is to protect people traveling from the negative effects of strikes and lockouts and to ensure safety in these vehicles (Kabakçı, 2004: 138).

According to the regulation in the second paragraph of Article 63 of the Law No. 6356; Strikes and lockouts cannot be made in sea, air, rail and land transportation vehicles that have not completed the journey they started at their domestic destinations.

The ban on means of transport is limited to the duration of the journey. The concept of "destination" in the law refers to the arrival at the port or station where it started its journey in Turkey in trips abroad, and the final destination of the vehicle envisaged for that voyage in domestic voyages (Kabakçı, 2004: 138). Stations, piers or ports visited during the journey cannot be accepted as destinations and strikes cannot be made at these places (Güney et al., 2014: 265).

6. ILO NORMS AND STRIKE BANS

ILO¹ norms; These are internationally accepted principles and rules in order to observe and protect the interests of employees.

The ILO, which was established in 1919 with the Versailles Peace Agreement signed in order to find social reform solutions for the increasing problems after the First World War and to ensure the implementation of these reforms at the international level, has an important role in determining international labor standards (Uçkan, 2002: 5).

The ILO has three main objectives: ensuring social justice and universal decency, improving working conditions, ensuring equality of international competition. According to the ILO Constitution, the inability of any country to adopt the humanitarian conditions of labor will be an obstacle for other countries that want to improve the situation in their own countries (Uçkan, 2002: 6).

Regarding the working conditions of the ILO Constitution; regulation of working hours, determination of daily and weekly maximum working hours; the recruitment process of workers, the fight against unemployment; securing wages and conditions that will ensure a minimum standard of living; reducing the effects of damage that may arise from work accidents and occupational diseases; protection of women, youth and children; dissemination of social security; securing trade union freedoms; development of vocational and technical education; protecting the rights of migrant workers; ensuring the principle of equal pay for equal work and similar measures (Güney et al., 2014: 266). The ILO has issued many contracts and recommendation decisions for these purposes.

It is known that the right to strike and the prohibitions to strike are protected under the Convention No. 87 on Freedom of Association and Protection of the Right to Organize, which Turkey also ratified in 1993.

¹ International Labor Organization: It is an organization established with the aim of developing and advancing standards in the labor laws and practices in this field in countries. It is headquartered in Geneva, Switzerland.

The principles adopted by the supervisory bodies of the ILO regarding the right to strike also define the action of strike, how it can be implemented and in what circumstances it can be restricted. The Trade Union Freedom Committee has determined that workplace occupations, slowing down and working by rules are acceptable forms of action if done nonviolently (Ünsal, 2011: 423).

The ILO Committee on Freedom of Association recognizes that a strike can be prohibited or limited in two situations. The first of these are essential services that, if interrupted, will endanger the life, personal safety, or health of the whole or part of the population. The second is the public services in which public officials who exercise authority on behalf of the state work (Caniklioğlu, 2013: 300).

According to the report published by the ILO Committee on Freedom of Association in 1996; radio-television, mining, petroleum, general transportation, ports, refrigeration, banking, hotels, computer services, construction, shops, automotive, parks, aircraft repair, metal industry, food supply and distribution, government printing houses, education, public alcohol, salt and urban transportation, tobacco monopolies, postal and mint services were not considered as essential services and it was stated that they could not be included in the scope of the strike ban (Güney et al., 2014: 267). In its report, the Freedom of Association Committee described hospitals, electricity generation and distribution services, city water network services and telephone services as essential services.

According to the ILO Committee on Freedom of Association report; Rescue of life and property, hospitals, electricity generation, distribution services, city water network services, which are regulated under the prohibition of strikes by Law No. 6356, are among the basic services, and the prohibition of strikes does not constitute a violation of ILO norms. Because services are vital services that can cause serious damage to the society if they are cut off.

Funeral works and cemeteries, natural gas production, distribution and petrochemical works, which are regulated within the scope of the prohibition of strikes with the new law no. 6356, are not clearly stated in the relevant report, since they cannot be considered in the definition of "vital service, which in case of interruption, the society can suffer serious damage", which is the basic service criterion. not essential services (Özveri, 2012: 170). In this context, the strike bans imposed on these services are contrary to ILO norms.

The former Collective Bargaining Agreement, Strike and Lockout Law No. 2822 was criticized for its prohibitions on the right to strike, and it was stated that it violated ILO norms. Although it was stated that attention was paid to ILO norms in the general justification of Law No. 6356, which repealed this Law No. 2822, it is seen that the regulations on strike bans are not sufficient.

CONCLUSION

Although the right to strike is a constitutional right, it is not an unlimited right. While the strike was brought as a right and secured, it was also subject to some prohibitions and limitations.

According to the ILO supervisory bodies, only strikes in public offices and essential services can be restricted. The basic services here are those of vital nature, which, if interrupted, could cause serious harm to the society. However, although its scope has been narrowed according to the old law, the ban on strikes against service branches that are not within the scope of basic services in the new law no. 6356 continues to exist in violation of ILO norms.

Funeral works and cemeteries in the new law no. 6356, natural gas, oil production, liquidation and distribution and petrochemical works starting from naphtha or natural gas; According to the report published by the ILO Committee on Freedom of Association in 1996, it is one of the services that cannot be considered within the scope of basic services, and the strike bans imposed on these services are in violation of ILO norms.

REFERENCES

- Aktay, A. N. / Arıcı, K. / Senyen-Kaplan, E. T. (2013). İş Hukuku, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akyiğit, E. (2005). Yeni Mevzuata Göre Hazırlanmış İş Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Aydemir, M. (2001). Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları, Selüloz İş Sendikası Yayınları, İstanbul.
- Başbuğ, A. (2012). Toplu İş İlişkileri ve Hukuk, Türkiye Şeker Sanayi İşçileri Sendikası Yayınları, Ankara.
- Caniklioğlu, N. (2013). “6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda Toplu İş Uyuşmazlıklarının Çözümüne İlişkin Hükümlerde Yapılan Değişiklikler”, Sendikalar ve Toplu Sözleşme Kanunu Bilgilendirme Semineri, TİSK Yayını, https://tisk.org.tr/e-yayinlar/332_sendikalar_ve_toplu_is_so/pdf_332_sendikalar_ve_toplu_is_so.pdf.
- Caniklioğlu, N. (2013). “6356 Sayılı Kanuna Göre Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi (Grev Yasakları)”, Çalışma ve Toplum, S.4, <http://calismatoplum.org/sayi39/caniklioglu.pdf>.
- Cengiz (Urhanoglu) , İ./ Manav, A. E. (2011). “Türk Hukukunda Grev Yasakları”, TAAAD, Cilt:1,Yıl 2, Sayı 5, s.213, <http://www.taa.gov.tr/.../turk-hukukunda-grev-yasaklari>
- Centel, T. (2013). “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış”, TİSK Akademi, C.8, S.15, http://tisk.org.tr/tr/e-dergiler/akademi/mart_2013/index.html#p=1
- Çifter, A. (2001). Türk Hukukunda Grevin Hizmet Akdine Etkisi, Kocaeli Üniversitesi Basımevi, Kocaeli.
- Çelik, N. (2013). İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, İstanbul.
- Günay, C. İ. (2004). İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Günay, C. İ. (1999). Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Hukuku (Grev ve Lokavt), Turhan Kitabevi, Ankara.
- Güney, A. / Aslanova, K. (2014). “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları ve ILO Normları, Çalışma ve Toplum”, 2014/1, <http://calismatoplum.org/sayi40/guney.pdf>.
- Kabakçı, M. (2004). Toplu Pazarlık Sürecinde Ortaya Çıkan Uyuşmazlıkların Çözüm Aracı Olarak Grev ve Lokavt, İstanbul.
- Mollamahmutoğlu, H. (1993). Türk Hukukunda Lokavt, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Narmanlıoğlu, Ü. (1990). Grev, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Özveri, M. (2012). Toplu İş İlişkileri Yasa Tasarısı ve Sendikal Haklar, İstanbul. http://www.birlesikmetal.org/kitap/tiiyt_2012.pdf
- Reisoğlu, S. (1967). Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Toplu İş Sözleşmeleri, Ankara.
- Sur, M. (2011). İş Hukuku Toplu İlişkiler, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Tunçomağ, K./ Centel, T. (2003). İş Hukukunun Esasları, Beta Yayınları, İstanbul.
- Tuncay, A. C. (2010). Toplu İş Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul.
- Uçkan, B. / Kağncıoğlu, D. (2004). Endüstri İlişkileri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Uçkan, B. (2002). “Küreselleşme ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)”, Çimento İşveren Dergisi, 16/6, s.5. <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale216.pdf>
- Ünsal, E. (2011). “Grev Hakkının Geleceği”, TBB Dergisi, 92, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-92-681>

Understanding Cultural Values of Gen Z with Data Mining and Deep Learning *Veri Madenciliği Ve Derin Öğrenme İle Z Kuşağının Kültürel Değerlerini Anlamak*

Özerk YAVUZ

Dr. Öğretim Üyesi Nişantaşı Üniversitesi

ozerk.yavuz@nisantasi.edu.tr

ozerk@alumni.bilkent.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1371-688X>

Makale Başvuru Tarihi : 23.02.2022

Makale Yayın Tarihi : 31.03.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Kültür

Kültürel Normlar

Z kuşağı

Kültürel özellikler

Derin Öğrenme

Veri madenciliği

Makine öğrenmesi

Kültür, bir toplumun ve bireyin temel yapı taşlarından biridir. Farklı paradigmalara, tercihlere, davranışlara sahip olmada ve çevremizdeki dünyayı algılama şeklimizde etkisi vardır. Toplumun farklı kesimlerinde, coğrafyalarda, ülkelerde, örgütsel ortamlarda farklı kültürler, algısal farklılıklar ve tercihlerle karşılaşabiliriz. Kültür ve normlar hem iş ortamlarında hem de sosyal yaşamda kuşaktan kuşağa zaman içinde değişim gösterebilmektedir. Bu çalışmadaki araştırma konusunda keşfedici anlayış ve doğrulayıcı anlayış sağlamak amacıyla derin öğrenme, makine öğrenmesi ve veri madenciliği teknikleri kullanılarak Z kuşağı için bazı kültürel değerler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültürel Normlar, Z kuşağı, Kültürel özellikler, Derin Öğrenme, Veri madenciliği, Makine öğrenmesi

Keywords:

Culture

Cultural Norms

Generation Z

Cultural Traits

Deep Learning

Data Mining

Machine Learning

ABSTRACT

Culture is one of the the founding blocks of a society and individual. It has influence in having different paradigms, preferences, behaviors, the way we perceive the world around us. In different parts of the society, geographies, countries, organizational settings we may encounter with different cultures, perceptual differences and preferences. Culture, norms also change during time from generations to generations both in business settings and social life. In this study some of the cultural values for gen z has been analyzed by using deep learning, machine learning and data mining techniques with the aim of providing exploratory understanding and confirmatory understanding in the topic of interest.

Anahtar Kelimeler: Culture, Cultural Norms, Generation Z, Cultural Traits, Deep Learning, Data Mining, Machine Learning

INTRODUCTION

Culture is one of the the founding blocks of a society and individual. It has influence in having different paradigms, preferences, behaviors, the way we perceive the world around us. In different parts of the society, geographies, countries, organizational settings we may encounter with different cultures, perceptual differences and preferences. Culture, norms also change during time from generations to generations both in business settings and social life. In this study some of the cultural values for gen z has been analyzed by using deep learning, machine learning and data mining techniques with the aim of providing exploratory understanding and confirmatory understanding in the topic of interest [1,2,4,5,16].

As Hofstede indicates culture is the collective programming of the mind that distinguishes the members of one group or category of people from other. Power distance, uncertainty avoidance, individualism vs collectivism, masculinity vs femininity, long term versus short term orientation, indulgence versus restraint are some of the

mostly cited cultural dimensions cited in literature by notable scholars. Among these conceptualizations coined over time differences and similarities among several cultures can be assessed and compared. Similarly there are other forms of conceptualizations and classifications that are being used to approach the cultural phenomena in different settings.

As indicated in Hoffstede's notable study power distance refers to the distance between manager and manage, in small power distanced societies a holistic view, where all stakeholders are treated equally are applied whereas in large power distanced settings there is a shift from more democratic approaches to autocracy where power is strongly between different levels of hierarchies. Society's tolerance for ambiguity refers to the uncertainty avoidance. In weak uncertainty avoidance values, changes and uncertainties are favored whereas in strong uncertainty avoidance driven cultures intolerance to individualistic and situational differences occur. Individualism comes from the root being individual and single whereas collectivism refers to the level of integration with the society and groups. Masculinity refers to the value distribution and differences among genders. Long term vs. short term orientation refers to the is the level of differences among future or past orientedness. In short term orientation past is given more importance whereas in long term orientation future is given the most importance. Indulgence and restraint refers to the approach paradigms in gratification of desires. In Indulgence cultural setting gratification of natural human desires whereas in restraint cultures gratification of needs are mainly controlled by strict social norms [1,2,4,5,16].

As in Hoffstede's cultural dimensions, predisposition to social media, attitude towards meeting people in social media, attitude towards having a relationship with a partner in premarital period, having sexual relationship before marriage, approach to virginity of woman and man, approach to marriage, sexual and romantic relationships among peers are considered to be cultural. In some cultures and geographies, while some forms of cultural values, norms, traditions occur in some others some other cultural traits seem more dominant. In assessing the culture of the society, it should not be forgotten that all cultures are important and valuable whereas it is normal to face several cultural differences and similarities in different social and organizational settings. Mutual understanding, mutual respect and empathy in this context remains to be some of the key drivers of sustaining peace and preventing conflicts that may be occurred based on different cultural norms and values. In order to enhance synergy within a society in different organizational settings, preventing such conflicts that may occur from cultural norms with differences and achieve the success in working multicultural settings, cultural awareness trainings may be helpful in facilitating these efforts. Also stereotype and prejudgemental efforts should be replaced with more objectivist and empathic paradigms [1,2,4,5,16].

As indicated by Drucker, culture eats strategy at breakfast. Therefore in conducting global business operations, having glocal approaches which means thinking global and acting local would give advantages to the organizations in the marketplace in building long term customer relationships which would increase market share and presence, maximize their customer portfolio and boost sales revenues which make significant impact on the organic growth of the businesses and providing more headcounts for the society. Therefore in rolling out processes inside the organization, in change management activities, managing a country or organization, in assessing the rate of adaptation in innovations as several technologies or ideas, having the bond with the customer all cultural dimensions and conceptualizations in literature should be considered for building the right strategy [1,2,4,5,16].

Similarly Gen Z, as all other generations, an important customer segment, a job market candidate for current and future positions and the current or prospective electors which would have a saying in the management of the countries should be understood well in order to satisfy their expectations and needs in the market place, political arena and in different societal settings. Similarly understanding all generations regardless of gender type would make similar impact in these areas. Therefore cultural studies of this type should be facilitated in order to enhance understanding and insights which may be used by leaders and society at large to meet the expectations of different cultures and several cultural norm holders in a society for a more sustainable and peaceful world [1,2,4,5,16].

RESEARCH APPROACH

In this research a data mining research methodology composed of supervised and unsupervised methodologies involving deep learning techniques have been applied. Data mining is defined as a methodological approach in quantitative data analysis as indicated in literature. Data mining process is composed of some set of structured steps that makes the data mining research process and methodology. Initially understanding and analysis of the situation and business problem is completed which is followed with the examination and pre-processing of data. Later a conceptual framework or model is devised following the literature review and analysis approaches. Testing of the model with supervised and unsupervised versions of machine learning approaches takes place. Finally predicted analysis results are evaluated and assessed [9, 10, 11].

Data mining has been one of the popular research forms that is heavily and frequently used in several sectors and industries as marketing, healthcare, politics, telecommunication, banking and retail. Data mining approach can be considered as a systematical, structured research process which focuses on situation analysis, data gathering, model formation and testing of the model. Later findings and knowledge discovered from these analyses can be used as a decision support point for leaders, science community and society at large. Machine learning technique which is a famous approach in data mining based quantitative research methodologies is a form of learning in machine forms. This learning process is usually triggered and activated by forward feeding approaches which is later followed with backpropagation processes which are stochastic in nature. With the help of mapping functions input layers in the model are mapped to the output layer considering the independent, dependent values. Functions and equations involved in this mapping are calculated. Later in many forms rules generated with the least error rate and which provides the most proximity to actual results are selected and presented as the distinctive association rules. In the evaluation of this a stochastic backpropagation technique is used in many cases. Supervised learning and unsupervised learning are two forms of machine learning in data mining. Supervised learning is a form of classification approach where input and output layer mappings are done with the transformation functions, with the aim of rule discovery and insights discovery. A stochastic backpropagation technique is used in this type of machine learning in general. In the mapping process independent multivariate variables are assigned to the respective class labels which are considered as the dependent variables in the output layer. Since the initial labeling of the dependent values in the form of nominal values technique, this type of machine learning is named supervised machine learning. On the other hand in unsupervised machine learning several attributes of different instances are assigned to respective clusters with respective values without the requirement of an initial class label declaration. In this form of machine learning several mathematical and statistical functions utilizing heuristics in many cases are applied. In most of the clustering analysis which is also known as unsupervised machine learning centroid values for each independent cluster is calculated and related attribute values for several instances in the data set are assigned to the cluster with the focus on similarity and convergence maximization in one cluster and divergence, difference maximization with other cluster members having other centroid values. In deep learning which is a form of machine learning, feature extraction and classification is integrated in labeling the association rules. In contrast to traditional machine learning algorithms, in deep learning new associations and features are formed and

discovered based on early input values in the latent neurons which is followed with a classification approach in an integrated way. Following the feature extraction and classification steps association rules are assigned to the respective class labels in the model training later the model is tested as in the conventional machine learning approaches. Deep learning can be in the form of supervised, unsupervised or semi supervised fashion. Multilayer Perceptron, Bayesian Networks, D14jMlpClassifier (Deep Learning), OneR Method, Hoeffding Tree, Random, Tree, Kmeans have been some of the mostly cited supervised and unsupervised machine learning techniques which utilizes different classification and clustering approaches in literature . Machine learning utilization of data mining can provide exploratory and confirmatory understanding in the phenomena in question and may provide insights and in-depth understanding with knowledge discovery, prediction or forecasting option it provides. In this context a data mining approach strengthened with deep learning techniques have been employed to understand phenomena [9, 10, 11].

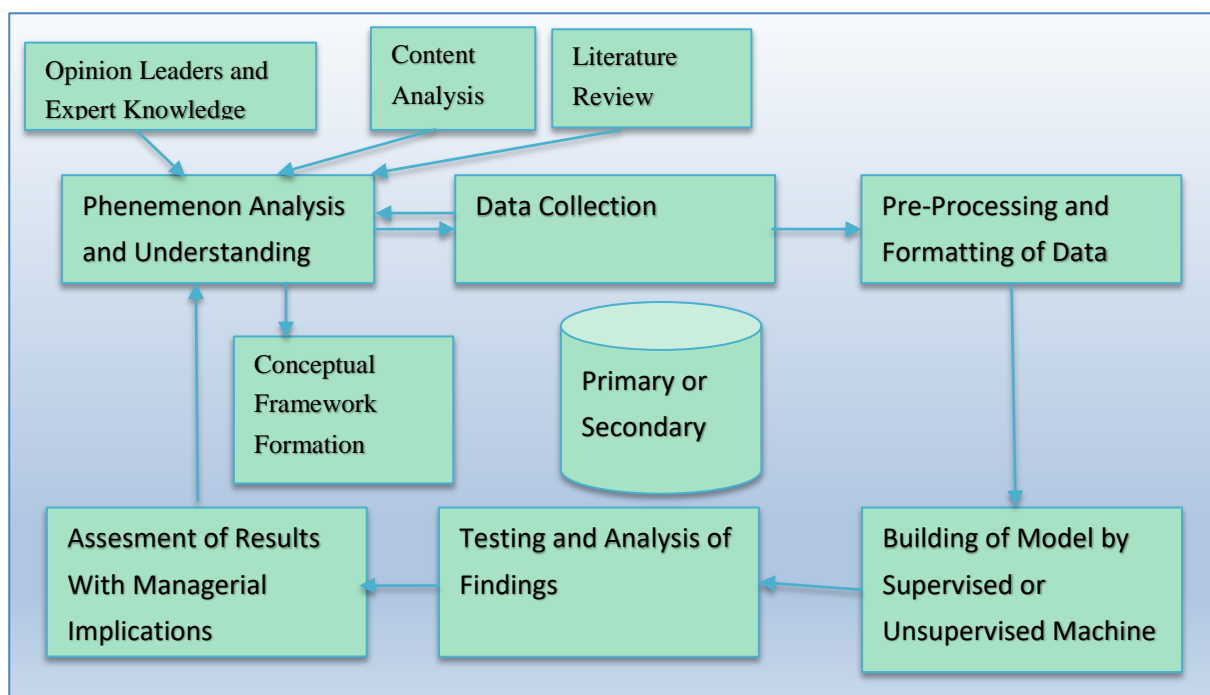

Figure 1. Data Mining Process (Prepared by the Researcher)

In the analysis part, Multilayer Perceptron, Bayesian Networks, D14jMlpClassifier (Deep Learning), OneR Method, Hoeffding Tree, Random, Tree, Kmeans were used for machine learning techniques. . The unsupervised machine learning algorithms here evaluate sample values and assign these individual values to sets of relevant segments, while the supervised machine learning algorithms mainly focus on mapping multivariate variables in the input layers to output class labels using transform and mapping functions which is followed by stochastic backpropagation techniques in many cases. In the analysis part the performances of various machine learning approaches are compared and rules with rule functions are built in a reinforced manner, some of them applying forward and backward propagation approaches, depending on their algorithmic architectures and designs [9, 10, 11, 12, 13, 14]. Depending on various factors, such as algorithmic design, algorithmic architecture, algorithmic complexity, these algorithms can produce different results for similar, same or different problem sets and domains [9, 10, 11, 12, 13, 14]. The performance indicators of the algorithms were evaluated and evaluated using the same parameter values with the same data set. With the analyzes performed, the algorithm with the top performer score was discovered with the same data set and parameters maintained. The information patterns and the rules found are listed following the interpretation phase of the research.

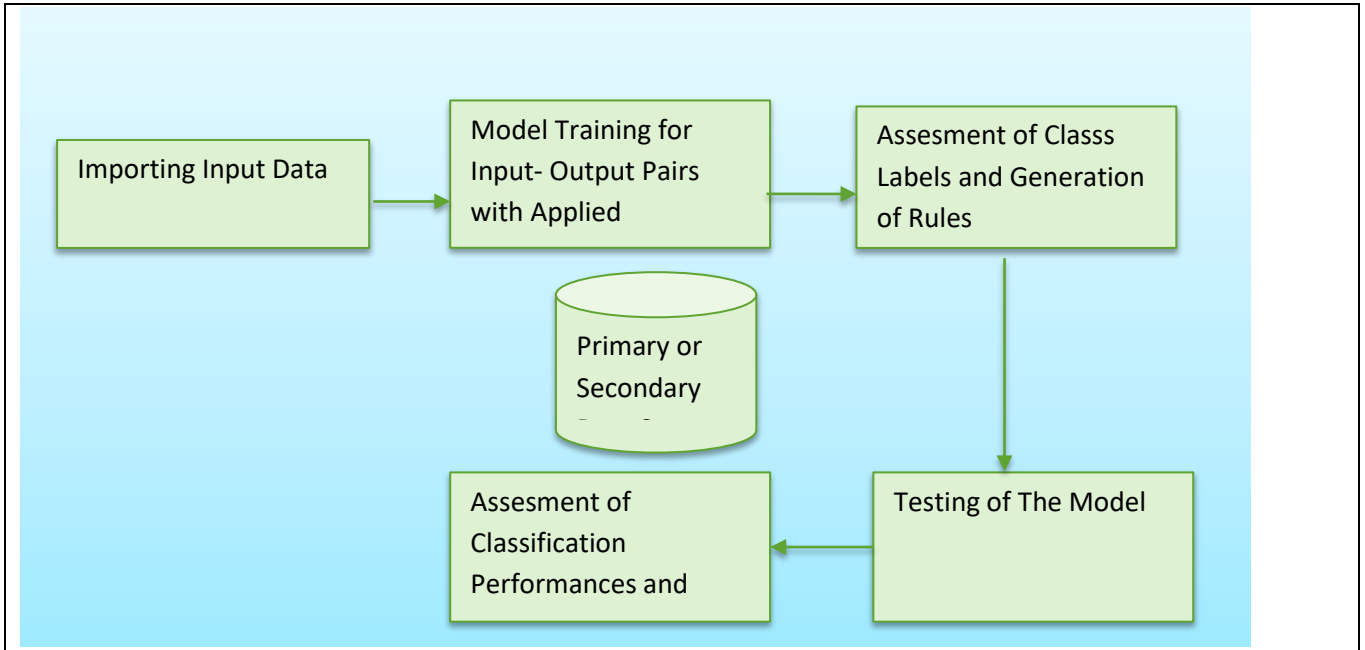

Figure 2. Supervised Machine Learning Process (Prepared by the Researcher)

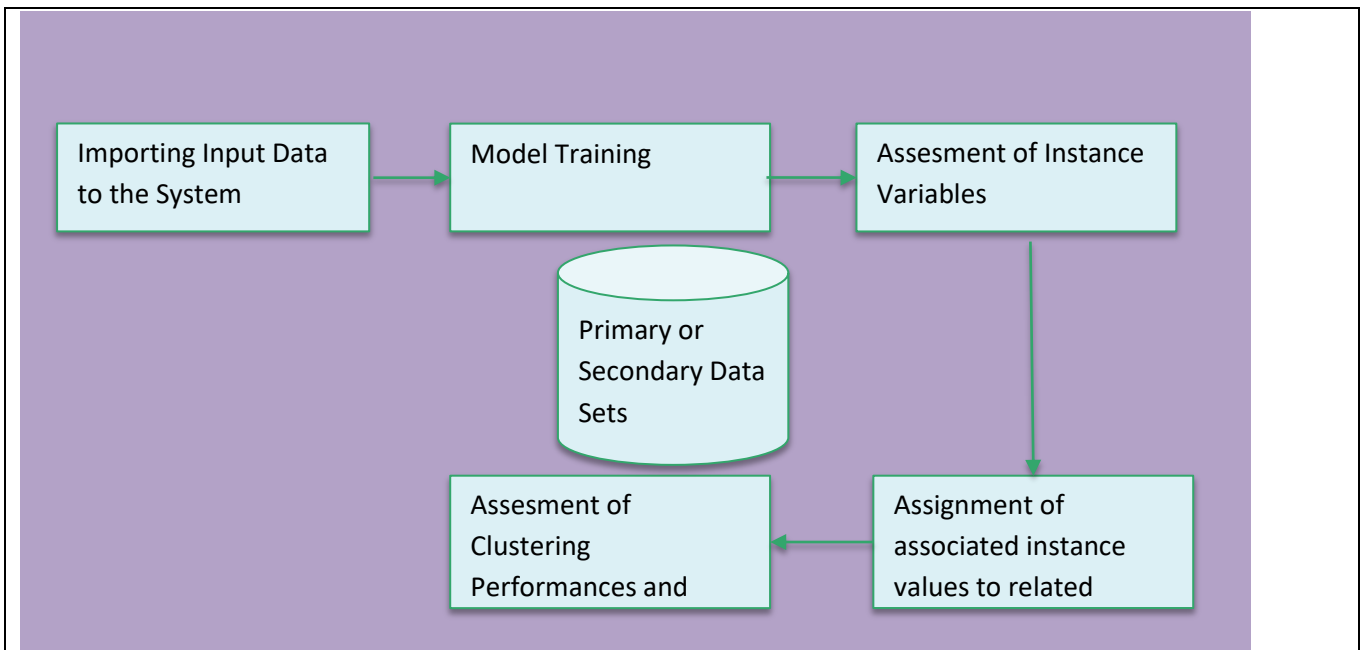

Figure 3. Unsupervised Machine Learning Process Composed of Model Building and Testing (Prepared by the Researcher)

For data set an online administred survey has been conducted using a snowball sampling process [9, 10, 11, 12, 13 ,14].

Table 1. List of Attributes

Social Media Usage Status Indicator	Nominal
Meeting Strangers in Social Media Status Indicator	Numeric
Approach to Relationship Before Premarital Status Indicator	Nominal
Approach to Having Sexual Relationship Before Marriage Status	Nominal
Predisposition Towards Virginitiy	Nominal
Virginitiy Status Indicator	Nominal
Income Status	Nominal
Age	Nominal
Gender	Nominal
Marital Status	Nominal
Sexual Orientation	Nominal
Smoking Status	Nominal
Drinking Alcohol Status	Nominal
Political View Status	Nominal

ANALYSIS RESULTS

It is known that data mining is one of the important research methodologies applied in today's contemporary world in order to gain insights and knowledge associated with several phenomena. As Özerk claims, many data mining processes today apply a technical approach in supervised learning where independent or multivariate indicators and variables are assigned to output class labels using functions of mapping. In unsupervised versions of data mining and machine learning, the core values of each cluster (centroids) are calculated, the corresponding sample and attribute values are assigned to the respective clusters so as to maximize convergence and minimize differences in the same cluster, whereas a divergence is expected with the members of different clusters. In the process of supervised and unsupervised machine learning, rules are created to improve the exploratory and confirmatory understanding of the phenomenon [9, 10, 11, 12, 13, 14]. In this context, an Aristotelian research design path can bring several advantages in understanding these phenomena and can be a good decision support tool for key business leaders, political leaders and society in general.

In data mining analysis, association rules, knowledge and understandings are discovered with the help of classification and clustering algorithms for the relevant problem set and domain. In these approaches, input-output mapping functions are used to create association rules that map the outer layer to the inner layer. In some, feed forward and back propagation techniques have been applied. The relevant rules with the least error rate are presented as the main rules of the analysis [9, 10, 11, 12, 13, 14].

The same input load with the same parameters was tested using machine learning algorithms, Multilayer Perceptron, Bayesian Networks, D14jMlpClassifier (Deep Learning), OneR Method, Hoeffding Tree, Random, Tree, Kmeans. The University of Waikato's Weka data mining package, which includes supervised and unsupervised machine learning applications, was used in the analysis. Then, the performance of classification and clustering was compared and evaluated. In the analysis, 10 fold cross validation method has been used to train and test the model. Based on the performance indicators associated with the data mining analysis, a high performance algorithm was chosen and can be used for such areas and sets of problems to gain additional insight and insight. For this purpose, values of mean squared error, precision, correct classification rate and misclassification rate were used [9, 10, 11, 12, 13, 14]. The analysis revealed the performance indicator values and rules as in Tables 2 and 3.

Table 2. Performance Scores of Machine Learning Algorithms

Method Applied \ Performance Indicator	DL4jMlpClassifier (Deep Learning)	Naive Bayes	J48	Random Tree	Multilayer Perceptron
RMSE	0.49	0.28	0.30	0,31	0.16
Correctly Classified %	40	80	80	80	100
Incorrectly Classified %	60	20	20	20	0

Table 3. Association Rules Generated by machine learning algorithms in data mining

Based on the cluster analysis, income of gender Z is either below 5000 or in the range of 5000-10000
All income groups of the Z-Gen is single
If virginity status is "I want to preserve my virginity until I am married" then Female. If virginity status is "I am virgin" then Female. "If virginity status is I lost my virginity" then Male
In the cluster analysis I lost my virginity is associated with both male segments and female segments.
All income groups are open to a relationship with a partner during the premarital period.
If "I am open to a relationship with a partner during the premarital period" is false then female whereas if "I am open to a relationship with a partner during the premarital period" is true then male
If "virginity is an important factor for the initiation and maintenance of a marriage then lower income group if "virginity is an important factor for the initiation and maintenance of a marriage" is true it is higher income group
If "I am positive about having a sexual relationship before marriage." Is false then male if "I am positive about having a sexual relationship before marriage." Is true then female
If heterosexual then male, if bisexual then female.
In the cluster analysis heterosexual segments occur in all gender types
Both heterosexuals and bisexuals are in the income segment 5000 and below
For all income groups individual is single
If single then female, if having a relationship male
Both females and males are social media users
If female alcohol drinking status is true, if male alcohol drinking status is true
If female smoking status is true, if male smoking status is false
If smoking status is no then "I am positive with meeting people I do not know on social media" score is low if smoking status is yes then "I am positive with meeting people I do not know on social media" score is high
If "I am open to a relationship with a partner during the premarital period." Is false then Alcohol drinking status is no, If "I am open to a relationship with a partner during the premarital period." Is true then Alcohol drinking status is true,
If alcohol drinking status is false then "I am positive about having a sexual relationship before marriage" is false, if If alcohol drinking status is true then "I am positive about having a sexual relationship before marriage" is true
For all political views income is below 5000 TL
If conservative then Muslim, If democrat with an income lower than 5000 TL and heterosexual than other, if democrat with an income lower than 5000 TL and bisexual then Muslim, If income is between 5000 and 10000 then other, if income is greater than 10000 then muslim, if liberal and income is below 5000 Muslim
If Muslim with an income below 5000 and heterosexual than conservative, if muslim with an income below 5000 and bisexual then democrat, if income is between 5000-10000 then conservative, if income is above 10000 and heterosexual than democrat, if income is above 10000 and bisexual than democrat, if atheist then liberal, if other then democrat, if Christian then liberal.
Higher income groups are associated with nationalistic political view whereas lower levels of income groups are democrat or liberal

The analysis results revealed that Based on the cluster analysis, income of gender Z is either below 5000 or in the range of 5000-10000. All income groups of the Z-Gen is single. If virginity status is "I want to preserve my virginity until I am married" then Female. If virginity status is "I am virgin" then Female. "If virginity status is I lost my virginity" then Male. In the cluster analysis I lost my virginity is associated with both male segments

and female segments. All income groups are open to a relationship with a partner during the premarital period. If “I am open to a relationship with a partner during the premarital period” is false then female whereas if “I am open to a relationship with a partner during the premarital period” is true then male. If “virginity is an important factor for the initiation and maintenance of a marriage then lower income group if “virginity is an important factor for the initiation and maintenance of a marriage” is true it is higher income group. If ”I am positive about having a sexual relationship before marriage.” is false then male if “I am positive about having a sexual relationship before marriage.” is true then female. If heterosexual then male, if bisexual then female. In the cluster analysis heterosexual segments occur in all gender types. Both heterosexuals and bisexuals are in the income segment 5000 and below. For all income groups individual is single. If single then female, if having a relationship male. Both females and males are social media users. If female alcohol drinking status is true, if male alcohol drinking status is true. If female smoking status is true, if male smoking status is false. If smoking status is no then “I am positive with meeting people I do not know on social media” score is low if smoking status is yes then “I am positive with meeting people I do not know on social media” score is high. If “I am open to a relationship with a partner during the premarital period.” Is false then Alcohol drinking status is no, If “I am open to a relationship with a partner during the premarital period.” Is true then Alcohol drinking status is true, If alcohol drinking status is false then “I am positive about having a sexual relationship before marriage” is false, if If alcohol drinking status is true then “I am positive about having a sexual relationship before marriage” is true. If conservative then Muslim, If democrat with an income lower than 5000 TL and heterosexual than other, if democrat with an income lower than 5000 TL and bisexual then Muslim, If income is between 5000 and 10000 then other, if income is greater than 10000 then muslim, if liberal and income is below 5000 Muslim. If Muslim with an income below 5000 and heterosexual than conservative, if muslim with an income below 5000 and bisexual then democrat, if income is between 5000-10000 then conservative, if income is above 10000 and heterosexual than democrat, if income is above 10000 and bisexual than democrat, if atheist then liberal, if other then democrat, if Christian then liberal. Higher income groups are associated with nationalistic political view whereas lower levels of income groups are democrat or liberal.

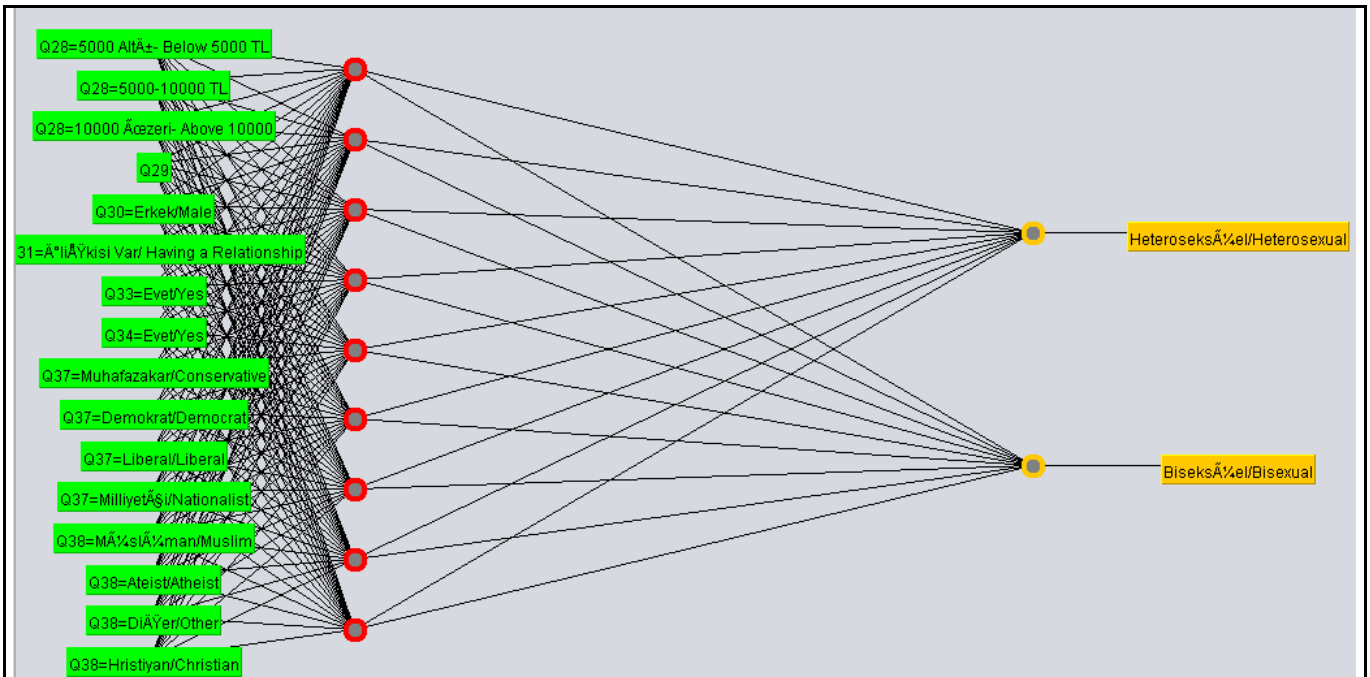

Figure 4. A Neural Network View of the Model Generated (Multi-Layer Perceptron- Sexual Orientation is the dependent variable)

Among several methods applied Multilayer Perceptron technique has been the top performing algorithm with its RMSE, correct classification and incorrect classification rates among other supervised machine learning approaches applied. To sum up, supervised and unsupervised machine learning algorithms, which are also known as classification and clustering techniques in data mining literature can be used as an effective and efficient tool for knowledge discovery or confirmation in exploratory and confirmatory research designs. These insights may be considered by decision makers and society at large in such problem sets and domains. Based on the input loads, algorithmic design, architecture and performance of the algorithm which can be assessed with approximations, metrics as Big O or Big Ω which are used to assess the efficiency and the computational complexity [9, 10, 11, 12, 13 ,14].

CONCLUSION

Culture is one of the the founding blocks of a society and individual. It has influence in having different paradigms, preferences, behaviors, the way we perceive the world around us. In different parts of the society, geographies, countries, organizational settings we may encounter with different cultures, perceptual differences and preferences. Culture, norms also change during time from generations to generations both in business settings and social life. In this study some of the cultural values for gen z has been analyzed by using deep learning, machine learning and data mining techniques with the aim of providing exploratory understanding and confirmatory understanding in the topic of interest [1,2,4,5,16].

As Hofstede indicates culture is the collective programming of the mind that distinguishes the members of one group or category of people from other. Power distance, uncertainty avoidance, individualism vs collectivism, masculinity vs femininity, long term versus short term orientation, indulgence versus restraint are some of the mostly cited cultural dimensions cited in literature by notable scholars. Among these conceptualizations coined over time differences and similarities among several cultures can be assessed and compared. Similarly there are other forms of conceptualizations and classifications that are being used to approach the cultural phenomena in different settings.

The analysis results revealed that Based on the cluster analysis, income of gender Z is either below 5000 or in the range of 5000-10000. All income groups of the Z-Gen is single. If virginity status is "I want to preserve my virginity until I am married" then Female. If virginity status is "I am virgin" then Female. "If virginity status is I lost my virginity" then Male. In the cluster analysis I lost my virginity is associated with both male segments and female segments. All income groups are open to a relationship with a partner during the premarital period. If "I am open to a relationship with a partner during the premarital period" is false then female whereas if "I am open to a relationship with a partner during the premarital period" is true then male. If "virginity is an important factor for the initiation and maintenance of a marriage then lower income group if "virginity is an important factor for the initiation and maintenance of a marriage" is true it is higher income group. If "I am positive about having a sexual relationship before marriage." is false then male if "I am positive about having a sexual relationship before marriage." is true then female. If heterosexual then male, if bisexual then female. In the cluster analysis heterosexual segments occur in all gender types. Both heterosexuals and bisexuals are in the income segment 5000 and below. For all income groups individual is single. If single then female, if having a relationship male. Both females and males are social media users. If female alcohol drinking status is true, if male alcohol drinking status is true. If female smoking status is true, if male smoking status is false. If smoking status is no then "I am positive with meeting people I do not know on social media" score is low if smoking status is yes then "I am positive with meeting people I do not know on social media" score is high. If "I am open to a relationship with a partner during the premarital period." Is false then Alcohol drinking status is no, If "I am open to a relationship with a partner during the premarital period." Is true then Alcohol drinking status is true, If alcohol drinking status is false then "I am positive about having a sexual relationship before marriage" is false, if If alcohol drinking status is true then "I am positive about having a sexual relationship before marriage" is

true. If conservative then Muslim, If democrat with an income lower than 5000 TL and heterosexual than other, if democrat with an income lower than 5000 TL and bisexual then Muslim, If income is between 5000 and 10000 then other, if income is greater than 10000 then muslim, if liberal and income is below 5000 Muslim. If Muslim with an income below 5000 and heterosexual than conservative, if muslim with an income below 5000 and bisexual then democrat, if income is between 5000-10000 then conservative, if income is above 10000 and heterosexual than democrat, if income is above 10000 and bisexual than democrat, if atheist then liberal, if other then democrat, if Christian then liberal. Higher income groups are associated with nationalistic political view whereas lower levels of income groups are democrat or liberal.

Among several methods applied Multilayer Perceptron technique has been the top performing algorithm with its RMSE, correct classification and incorrect classification rates among other supervised machine learning approaches applied. To sum up, supervised and unsupervised machine learning algorithms, which are also known as classification and clustering techniques in data mining literature can be used as an effective and efficient tool for knowledge discovery or confirmation in exploratory and confirmatory research designs. These insights may be considered by decision makers and society at large in such problem sets and domains. Based on the input loads, algorithmic design, architecture and performance of the algorithm which can be assessed with approximations, metrics as Big O or Big Ω which are used to assess the efficiency and the computational complexity.

Biography of Author

Asst. Prof. Dr. Özerk Yavuz received his Ph.D. degree in Business Administration-Marketing from Bahcesehir University, Istanbul, M.Sc. degree in Computer Engineering from Bahcesehir University, Istanbul and his B.Sc. degree in Computer Technology and Information Systems from Bilkent University, Ankara. Several papers and articles of him have been published in respected and prestigious refereed, international scientific journals, books, book chapters, conference proceedings and presented in international conferences and congresses. Dr. Özerk Yavuz also has been referee, reviewer, moderator or editor of several notable, trusted international scientific journals and international, scientific, academic books. He is interested in management information systems, software

engineering, computer engineering, data mining, virtual communities, virtual networks, marketing, management, and business administration. Dr. Özerk Yavuz has abroad and domestic working experiences in several institutions and countries, in various fields of business and higher education. He is interested in Salsa, Rumba, Cha-cha, East Coast Swing, Argentine Tango, American Tango, Vienna Waltz, Milonga and has been an active member of Bilkent University dance community. In his free time, he loves travelling, swimming and enjoying different kitchens. Dr. Özerk Yavuz has worked with several respected and distinguished scholars, leaders and teenagers in his work life. He has been a member of several distinguished scientific communities, Bilkent University and Bahçeşehir University alumni organizations. He is currently working in Nişantaşı University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Management Information Systems department as Asst. Prof. Dr. and continues his academic, administrative works.

Email: ozerk@alumni.bilkent.edu.tr; dr.ozerk@gmail.com;

Personal Web Site: <https://sites.google.com/view/drozerkyavuz>

Orchid: <https://orcid.org/0000-0002-1371-688X>

Scopus: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55371850200>

Google Scholar: <https://scholar.google.com/citations?user=hR7QlJMAAAAJ&hl=en>

Publons: <https://publons.com/researcher/4754966/dr-ozerk-yavuz/>

Researchgate: <https://www.researchgate.net/profile/Oezerk-Yavuz>

REFERENCES

1. KOTLER, Philip (1991), **Principles of Marketing**, Englewood Cliffs - Prentice Hall, New Jersey (US).
2. KOTLER, Philip (2000), **Marketing Management**, Upper Saddle River - Prentice Hall, New Jersey (US).
3. MALHOTRA, Naresh K. (2007), **Marketing Research: An Applied Orientation**, Upper Saddle River - Pearson/Prentice Hall, New Jersey (US).
4. YAVUZ, Özerk (2009), “*An Early Warning System Approach for the Identification of Currency Crises*”, **Master Thesis**, Bahcesehir University Graduate School of Sciences, Istanbul.
5. YAVUZ, Özerk (2018), “*Marketing Implications of Participative Behavior in Virtual Communities*”, **Doctoral Thesis**, Bahcesehir University Graduate School of Social Sciences, Istanbul.
6. YAVUZ, Özerk (2021a), **A Data Mining Analysis of Coronavirus Cases and Vaccinations in The City of London**, Astana Publisher, Ankara.
7. YAVUZ, Özerk (2021b), “*A Public Perceptions Analysis with Data Mining Algorithms*”, **2. International “Başkent” Congress on Physical, Social and Health Sciences**, 25-26 September – Ankara, pp.69-73.
8. YAVUZ, Özerk, KARAHOCA, Adem and KARAHOCA, Dilek (2019), “*A Data Mining Approach for Desire and Intention to Participate in Virtual Communities*”, **International Journal of Electrical and Computer Engineering**, S.9(5), pp.3714-3719.
9. YAVUZ, Özerk (2021), “*A Leading Indicator Approach with Data Mining Techniques in Analysing Bitcoin Market Value.*” **European Journal of Science and Technology**.
10. YAVUZ, Özerk (2022), “*An Optimization Focused Machine Learning Approach in Analysing Arts Participative Behavior with Fine Arts Education Considerations.*” **International Scientific and Vocational Studies Journal**.
11. YAVUZ, Özerk (2022). “*A 21st Century Approach in Analysing Health Precautions in London with Machine Learning Driven Data Mining.*” **European Journal of Science and Technology**.
12. YAVUZ, Özerk (2022). “*Nitel ve Nicel Araştırma Tasarımı Uygulamasıyla Etanol Kullanımını ve Etkilerinin Anlaşılması.*” **European Journal of Science and Technology**.
13. YAVUZ, Özerk (2022). “*A Classification and Clustering Approach Using Data Mining Techniques in Analysing Gastrointestinal Tract.*” **International Scientific and Vocational Studies Journal**.
14. YAVUZ, Özerk. (2022). **Engineering & architectural Science - 2 (A Multidisciplinary Approach)**.
15. KARAHOCA, Dilek, KARAHOCA, Adem and YAVUZ, Özerk (2013), “*An Early Warning System Approach for the Identification of Currency Crises with Data Mining Techniques*”, **Neural Computing and Applications**, S.23(7-8), pp.2471-2479.
16. Hofstede, G. (2011). **Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context**. Online Readings in Psychology and Culture

Entelektüel Sermayenin İşletme Performansı Üzerindeki Etkisi: İstanbul'da Bulunan Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama

The Effect of Intellectual Capital on Business Performance: An Application in Five-Star Hotelbusinesses in Istanbul

Selahattin ÜÇGÜN

Doktora Öğrencisi, Haliç Üniversitesi
selahattinucgun@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-2805-6175

Makale Başvuru Tarihi : 25.02.2022

Makale Yayın Tarihi : 31.03.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Mehmet KAHVECİ

Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi İşletme Fakültesi
mehmetkahveci@halic.edu.tr
https://orcid.org/0000-0003-1924-9095

Anahtar Kelimeler:

Entelektüel
Sermaye,
İşletme
Performansı,
Otel

ÖZET

Rekabetin üst seviyelerde yaşandığı günümüz ekonomisinde işletmeler ayakta kalabilmek için rakiplerinden farklılaşmak zorundadır. İşletmeler de bu farklılaşmayı entelektüel sermayelerine yaptıkları yatırımlarla sağlayabilmektedir. Bu farklılaşma da beraberinde işletmelere rekabet avantajı sağlayarak, işletmelerin varlığını sürdürmesini sağlamaktadır. Bu çalışma ile entelektüel sermayenin işletme performansı üzerindeki etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Aralık 2020-Aralık 2021 ayları arasında İstanbul'da faaliyet gösteren 5 yıldızlı otellerde çalışan bireylere yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yapılan analizlere göre entelektüel sermayenin işletme performansı üzerinde pozitif yönlü ve kuvvetli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keywords:

Intellectual Capital,
Business
Performance,
Hotels

ABSTRACT

In today's economy where competition is at high levels, businesses have to differentiate from their competitors in order to survive. Businesses can also achieve this differentiation by investing in their intellectual capital. This differentiation, along with it, provides a competitive advantage to the enterprises and ensures the existence of the enterprises. In this study, it is aimed to measure the effect of intellectual capital on business performance. For this purpose, a research was conducted on individuals working in 5-star hotels operating in Istanbul between December 2020 and December 2021. Questionnaire method was used as data collection tool in the research. According to the analyzes made as a result of the research, it has been concluded that intellectual capital has a positive and strong effect on business performance.

GİRİŞ

Birçok üretim tarzının bir arada bulunduğu gelişen dünya ekonomisinde yer edinebilmenin yolu, piyasa içerisinde rekabetçi bir yaklaşım içinde olmaktan ve bu yaklaşımı sürdürülebilir hale getirebilmekten geçmektedir. Piyasa içerisinde yeni pazar anlayışlarının ortaya çıkması, teknolojiye gelişmeler, rakiplerin çoğalması ve rekabet ortamının değişmesi gibi durumlara ek olarak işletmelerin kendi içerisindeki yönetim anlayışları gelişip değişime uğramaya devam etmektedir. Değişen şartlara uyum sağlamaya çalışan işletmeler için entelektüel sermaye günümüzde önemli bir kavram haline almıştır. Entelektüel sermayeye önem veren işletmeler, piyasada rakiplerine karşı rekabet avantajı elde edebilmektedir.

Küreselleşme olgusunun ve teknolojiye yaşanan değişimlerin etkisiyle beraber günümüz iş dünyası hızlı bir değişim içerisinde. Bu değişim geleneksel şekilde çalışan işletmeler için tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdit

mevcut işletmelerin gelecekte de başarılı olacağını garanti etmemektedir. İşletmelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için, rakiplerinden farklılaşması ve rekabet avantajı elde etmesi gerekmektedir. Bunun içinde işletmelerin entelektüel sermayeye ve bilgi yönetimine yatırım yapmaları kaçınılmaz hale gelmiştir (Owen vd., 2006:5).

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve küreselleşme sonucu insan ihtiyaçları sürekli ve hızlı olarak değişmekte, bu durum her alanı etkilediği gibi işletmeleri de etkilemektedir. İşletmelerin amaçları; varlığını devam ettirebilmek, en iyi olmak, dünya çapında var olmak ve standartlara uygun bir işletme olmaktır. Bu amaçlara ulaşabilmek için işletmelerin göstermiş olduğu performans oldukça önemlidir.

Sürekli değişimin yaşandığı küresel rekabet ortamında, işletmelerin değişen koşullara adapte olabilmeleri, rakiplerine rekabette üstünlük kurabilmeleri, pazar payını koruyabilmeleri veya sürdürülebilir büyüme sağlayabilmeleri için faaliyetlerindeki başarı düzeyini sürekli izlemeleri gerekir. Böylece ulaşılmak istenen hedeflerle ulaşılan başarı düzeyi karşılaştırılarak iyileştirilecek alanlara gerekli müdahalelerin yapılması ve tedbirlerin alınması sağlanabilir. Bu ise işletme performansının doğru yöntem ve ölçütler kullanılarak ölçülmesi ile mümkün görünmektedir.

Bu çalışmada entelektüel sermayenin işletme performansı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

ENTELEKTÜEL SERMAYE

Entelektüel kelimesi, kökeni Latince olan “interlectio” kelimesinden türeyerek, “Inter” ve “Lectio” kelimelerinin de birleşimi olarak Türkçe’ye gelmiştir. Interlectio kelimesinde yer alan ‘inter’ kısmı ilişki anlamında kullanılırken ‘lectio’ kısmı bilgi anlamındadır. Türk Dil Kurumu ise entelektüel sermaye kavramını “bir işletmenin sahip olduğu çalışanlarının düşünceleri, fikirleri ve birikim kapasitelerinin tamamıdır” şeklinde tanımlamaktadır (Örgün ve Kalay, 2018:95). Entelektüel sermaye kavramı ilk kez Jon Kennetg Galbraith tarafından 1960’lı yıllarda ortaya atılmış olmasına rağmen, 1990’lı yıllarda bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve küreselleşen rekabet ortamında önem kazanmaya başlamıştır (Nassar, 2018:5). Yazında, entelektüel sermaye kavramı farklı araştırmacılar tarafından farklı ifadelerle tanımlanmaktadır. En temel seviyede entelektüel sermaye; “işletme ve kurumların sahip oldukları kurumsal bilgi” olarak tanımlanmaktadır (Bayraktar ve Kakırman, 2007:286). Paksoy ve Öztürk (2004)’ün yapmış oldukları tanıma göre ise entelektüel sermaye, beşeri kaynakların tecrübe, bilgi birikimi, öğrenme ve yeteneğe bağlı olarak oluşan değer olarak tanımlanmıştır (Paksoy ve Öztürk, 2004:134). Hsu ve Fang (2009), entelektüel sermayeyi dinamik bilgi, beceriler, network sistemleri ve bireysel ve bireysel olmayan ilişkiler olarak tanımlamaktadır (Hsu ve Fang, 2009:665).

Tüm bu tanımlamalardan anlaşılacağı gibi entelektüel sermaye, işletmelerin bugünkü ve gelecekteki başarısını doğrudan etkileyen, işletmelere rekabet üstünlüğü sağlayan, katma değer yaratan, özü bilgi olan, işletmelerin sahip olduğu maddi olmayan varlıklarının tümü olarak ifade edilmektedir (Rexhepi vd., 2013:45). Bu açıklamalara karşın entelektüel sermaye, işletmelerin maddi olmayan varlıklarını tanımlarken, yıllık finansal tablolar tarafından ifade edilmesi oldukça zor bir kavram olarak görülmektedir (Mehralian, vd., 2013:210).

Entelektüel sermaye, işletmeler için değer ve zenginlik yaratan bilgi varlıklarıdır. Yetenekler, kişisel donanımlar, know-how birer bilgi varlığıdır. Bu varlıklar ham bir malzemeyi işleyip, değerli eşya ve araçlara çevirebilir. İşletmeler rakiplerinden farklılaşmak, rekabet üstünlüğü sağlamak için tecrübeye ve inovasyon kaynaklarına ihtiyaç duyar. Entelektüel sermaye ve bilgi yönetimi işletmelerin ihtiyacı olan bu kaynağı sağlayabilir. İşletmeler, devlet kurumları ve diğer kurum ve kuruluşların hepsi entelektüel sermaye yaratma, dönüştürme ve kullanma sürecine katılmalıdır.

Arikboğa (2003), yapmış olduğu bir çalışmada entelektüel sermayeyi yönetim açısından ele almış ve kurumların öğrenme süreçlerine vurgu yapmıştır. Entelektüel sermayenin geliştirilmesi için işletmenin öğrenen organizasyona dönüşmesi gerekmektedir. Çalışmasında bilginin önemine yer veren yazar, belirsizliklerin çok fazla olduğu günümüz ekonomisinde güvenilen tek kaynağın bilgi olduğunu aktarmıştır. Bilgiye ulaşmak önceden işletmeler için bir sorundu, ancak günümüzde bilgiye erişmek çok daha kolay olmaktadır. İşletmelerin yeni sorunu sahip olduğu bilgiyi nasıl kullanacağı ve nasıl katma değere dönüştüreceği konusudur. Arikboğa (2003), entelektüel sermayeyi; işletmelere değişimi rakiplerinden önce yaşama şansı veren kaynak olarak tanımlamaktadır (Arikboğa, 2003:18-22). Rakiplerine göre bazı konularda geç kalmaları, işletmelerin sonlarını getirebilmektedir.

Entelektüel Sermayenin Boyutları

Entelektüel sermaye, insan sermayesi, ilişkisel sermaye ve yapısal sermaye olmak üzere üç unsurdan meydana gelmektedir. Ancak bu sınıflandırma yapılırken birçok tanımlamaya bakılarak elde edildiği söylenebilir.

Entelektüel sermayenin sınıflandırılmasında farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bazı tanımlamalar entelektüel sermayenin insan sermayesi ve yapısal sermaye olmak üzere iki unsurdan meydana geldiğini ortaya koyarken, bazı tanımlamalarda üçüncü olarak ilişki sermayesi veya ilişkisel sermayeyi dâhil etmektedir.

Ancak entelektüel sermayeyi oluşturduğu ileri sürülen iki veya üç unsurun muhteva ettiği özellikler ve içerikler bir bütünü meydana getirmesi sebebiyle en yaygın ve en çok kabul görmüş olan tanımlama kabul edilip, entelektüel sermayenin üç unsurdan meydana geldiği ifade edilecektir.

Literatürde tam anlamıyla bir fikir birliği olmamasına rağmen en sık kullanılan modellerden biri olan Bontis Modeli'dir. Bontis oluşturmuş olduğu model ile entelektüel sermaye kavramının boyutları olduğunu vurgulamaktadır. İnsan sermayesi kavramını insan zihninde yer alan bilgi ve becerilerinin tamamı, yapısal sermaye kavramını işletme için günlük iş rutinleri ve müşteri sermayesi (ilişki sermayesi) kavramını ise işletmenin dış çevresi ile olan ilişkileri şeklinde açıklamaktadır (Bontis, 1999:435). İnsan sermayesi, işletme ve kurum içerisindeki bireylerin sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek ve benzeri değerleri ifade ederken, ilişkisel sermaye müşterilerin veya hedef kitlenin, kurum ile ilgili olan çift yönlü ilişkisindeki sahip olunan bilgi, belge, data ve benzeri sermayeyi ifade eder. Yapısal sermaye ise, kurum içerisinde sahip olunan ve direkt birey ile ilgisi olmayan teknik bilgi, belge, marka, patent, know how gibi sermayeyi belirtmektedir (Bontis ve Fitz, 2002:225).

İŞLETME PERFORMANSI

Performans sözlük anlamı olarak, bir işin üstesinden gelmek veya bir kişinin kendisine düşen görevi en verimli şekilde tamamlaması olarak ifade edilmektedir (Bingöl, 1997:82). Günümüzde işletme yönetimi anlayışında performans, bir işletmenin başarısını veya işletmenin amaçlarına ulaşma düzeyi olarak ifade edilen çok boyutlu bir kavramdır (Akal, 2011:12). Performans, kişi veya birimler için ayrı ayrı değerlendirilebilecek, farklı amaçlarla da kullanılabilir bir kavramdır. Performans kavramı, bir işi yapma kapasitesi, etkileme gücü, dayanıklılık vb. farklı durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. İşletme bağlamında performans ise, iş görme tarzı veya kalitesi olarak tanımlanmıştır (Amaratunga vd., 2000:66). Bir organizasyonu oluşturan farklı birimlerin birbirleri ile koordineli bir biçimde çalışmaları, organizasyonun sürdürülebilir olması açısından büyük önem arz etmektedir.

İşletme performansı, geçmiş dönemlere ve mevcut duruma ilişkin değerlendirmeleri içermekte, aynı zamanda gelecekte gerçekleştirilmesi düşünülen hedeflere nasıl ulaşılacağını göstermektedir. İşletmenin performans sonuçlarının değerlendirilerek sorunlu alanların tespit edilmesi, gerekli müdahalelerin yapılarak bu alanların iyileştirilmesi ve geleceğe ilişkin hedeflerin sağlam temellere oturtulması vb. faydalar işletme performansının önemini göstermektedir (Cavlak, 2019:16).

İşletme performansı, işletmenin sahip olduğu kaynakların organizasyon yapısı içerisinde incelenmesi neticesinde, işletmenin mevcut durumu hakkında bilgi sağlamaktadır (Tarım, 2004:234). Bir işletmenin performansı, belli bir zaman sonucundaki çıktısı ya da çalışmalarının işletmenin amacının ya da görevinin yerine getirilme düzeyi olarak ifade edilmektedir (Akal, 2011:17). İşletme yöneticilerinin işletme amaçları doğrultusunda sorumluluklarından birini, işletmeye ait performansın belirli aralıklarla ölçülmesi oluşturmaktadır. Yapılan bu çalışmalar ile işletmenin etkili bir şekilde elde edeceği çıktılara kolaylık sağlayan geçmişini, yaşanan süreci ve gelecek durumlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır (Jing ve Avery, 2008:67). İşletme performansı, kurumsal hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak satışlardaki artış, pazar paylarındaki büyüme ve karlılığın yanı sıra işletmenin stratejik amaçlarına ulaşabilme yeteneğidir.

Özetle, çağdaş yönetim anlayışında işletme performansı, bir işletmenin başarısını, diğer bir deyişle, işletmenin amaçlarına ulaşma düzeyini tanımlayan çok boyutlu bir kavramdır (Ege ve Şener, 2013:108).

İşletme Performansının Boyutları

İşletme performansının boyutlarını finansal performans ve finansal olmayan performans olarak incelemek mümkündür. Finansal performans, bir kuruluşun finansal durumundaki değişimin ölçüsüdür. Bu bakımdan finansal performans, finansal hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirildiğini veya yerine getirildiğini ifade etmektedir (Hasan, 2017:38). Yatırımın karlılığı, aktif karlılığı, satışların karlılığı gibi finansal hedeflere ulaşma derecesini gösteren finansal performans, gelir tablosu, bilanço ve nakit akış tablosu gibi finansal tablolarda raporlanan

finansal bilgilere dayanmaktadır. Finansal ölçütleri; büyüme oranları, likidite oranları, kaldıraç oranları, verimlilik oranları vb. şeklinde örneklendirmek mümkündür (Choe, 2004:63). Finansal performansın ölçülmesi için geçmiş dönemlere ilişkin veriler incelenir ve geleceğe yönelik tahminler yapılır (Gücenme ve Aksoy, 2006:66).

Geçmişten günümüze kadar sıklıkla kullanılan finansal olmayan performans ölçütlerinin (Yeşil vd., 2016:155), işletmenin etkinliğinin ölçülmesi amacıyla kullanılan ölçütler olduğu bilinmektedir. İşletme yapılarının bilgi toplumuna geçiş sonucunda karmaşık bir yapıya büründükleri görülmektedir. Bu süreçte gün geçtikçe rekabetin artmaya başlaması, geliştirilen yeni üretim teknolojileriyle birlikte yeni yönetim felsefelerinin uygulanmaya başlaması, müşterilerin her geçen gün değişen ihtiyaç, istek ve beklentilerinin ön plana çıkması gibi sebeplerle performans incelemelerinde finansal ölçütler yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu nedenle performans incelemelerine finansal olmayan ölçütler dahil edilmiştir (Hamşioğlu, 2017:390). Bunun yanı sıra finansal olmayan performans ölçütlerinin resmi ve gayri resmi, stratejik, çevresel ve örgütsel ölçütleri de içerdiği ifade edilmiştir (Musa vd., 2014:250). Finansal olmayan performans, işletmenin sosyal, beşeri ve finansal olmayan diğer kaynaklarının ne derece etkin ve verimli kullanıldığının ölçümü ve değerlendirilmesidir (Alpkan vd., 2005:176). Diğer bir ifade ile finansal olmayan performans, operasyonel hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirildiğini göstermekte ve çalışan memnuniyeti, müşteri memnuniyeti, ürün kalitesi, yenilik vb. parasal olmayan, kalitatif (nitel) performansı ifade etmektedir (Tokgöz, 2016:97).

YÖNTEM

İstanbul'da 5 yıldızlı otellerde çalışan bireylerin entelektüel sermaye düzeylerini işletme performansı üzerindeki etkisini ölçümlemeyi amaçlayan bu çalışma genel tarama modellerinden "ilişkisel tarama" modelinde gerçekleştirilmiş bir çalışmadır.

Araştırmaya veri toplamak üzere soru formlarının İstanbul ilinde yer alan otel işletmelerinde uygulanması fikrinin ön plana çıkmasının nedenlerini açıklamak gerekirse; bu bölgedeki otel işletmelerinin, turizm sezonunun mevsimsellikten uzak olmasına bağlı olarak iş gücü devir hızlarının düşüklüğü ve buna bağlı olarak entelektüel sermaye yapılarının daimilik arz ediyor olması ve bu kapsamda daha geçerli veri elde edilebileceği düşüncesidir. Bununla birlikte İstanbul ilinin uygulanabilir turizm türlerinin çeşitliliği açısından arz ettiği zenginlik ve bu kapsamda veri toplanacak otel işletmelerinin de bu çeşitliliğe uygun bir çeşitlilik arz ediyor olması otelcilik sektörünün farklı türlerinden veri toplanacak olması anlamına gelmekle birlikte, araştırma sonuçlarının genellenebilirliği açısından önemli bir konudur. Beş yıldızlı otel işletmelerinde kurumsal yapının daha ön planda olduğu varsayımından hareketle soru formlarının bu özelliğe sahip işletme çalışanlarına uygulanması fikri kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın evrenini İstanbul'da 5 yıldızlı otellerde çalışanlar oluşturmaktadır. Türkiye Otelciler Birliği'nin verilerine göre İstanbul İli'nde faaliyet gösteren 117 adet beş yıldızlı otel işletmesi bulunmaktadır.

Araştırmanın Demografik Bulguları

Araştırmanın uygulanması hususunda İstanbul'da faaliyet gösteren beş yıldızlı otel işletmeleriyle, telefon ve e-posta aracılığıyla iletişim kurulmuş, çalışmaya katılmak üzere olumlu cevap veren 568 adet çalışana anketler uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan çalışanların demografik özellikleri aşağıda Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Verileri

	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cinsiyet			
Kadın	249	36,9	36,9
Erkek	319	63,1	100
Yaş			
18-25 Yaş	147	25,8	25,8
26-35 Yaş	208	36,6	62,4
36-45 Yaş	132	23,2	85,6
46 Yaş ve Üstü	81	14,4	100
Medeni Durum			
Evli	334	58,8	58,8
Bekâr	234	41,2	100

	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Eğitim Durumu			
Lise	279	49,1	49,1
Lisans	235	41,4	90,5
Lisansüstü	54	9,5	100
Kurumdaki Çalışma Süresi			
1-10 Yıl	273	48,0	48,0
11-20 Yıl	157	27,6	75,6
21 Yıl ve Üstü	138	24,4	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi cinsiyet değişkeninde “Kadın” ve “Erkek” şeklinde iki grup oluşturulmuştur. Erkeklerin sayısı 319 olup toplam bireylerin %63,1’ini, kadın sayısı ise 249 olup toplam bireylerin %36,9’unu oluşturmaktadır.

Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada Entelektüel Sermaye Ölçeği ve İşletme Performansı Ölçeği kullanılmıştır.

Entelektüel Sermaye Ölçeği

Entelektüel sermaye hakkında veri toplamak üzere Bontis (1998) tarafından geliştirilen entelektüel sermaye ölçeği, Erkuş (2006) tarafından “Entelektüel Sermaye: Bir Uygulama” başlıklı çalışmada kullanmış olduğu entelektüel sermaye ölçeği ve Bozbura ve Toraman (2004) tarafından “Türkiye’de Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ile ilgili Model Çalışması ve Bir Uygulama” başlıklı çalışmada kullanmış olduğu sorulardan uyarlanarak oluşturulan ölçek 27 ifadeden oluşmaktadır.

Ölçek 5’li likert tipi olup, ölçeğin alt boyutları; “insan sermayesi (12 ifade), yapısal sermaye (5 ifade) ve müşteri sermayesi (10 ifade)” olarak belirlenmiştir. Bütün ölçeklerdeki ifadeler Beşli Likert ölçeği ile puanlandırılmıştır. “1-Kesinlikle Katılmıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum”.

Entelektüel sermaye ölçeği ve üç alt boyutun ayrı ayrı güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda tüm değerler, iç tutarlılığın kabul edilen alfa değeri olan 0,7’den daha yüksek değerde bulunmuştur. Ölçeğin genel güvenilirlik katsayısı 0,962’dir. Bu değer, ölçeğin iç tutarlılığının uygun olduğunu göstermektedir. Ölçeğin tüm ifadelerinin yükleri 0,40’ın üzerinde olduğu için ölçeğin kararlı, kabul edilebilir ve analize uygun olduğu tespit edilmiştir (Küçük, 2016:228). Tablo 2’de entelektüel sermaye ölçeği ve alt boyutlarının güvenilirlik değerleri verilmiştir.

Tablo 2: Entelektüel Sermayenin Boyutlarına İlişkin Güvenilirlik Katsayıları

Alt Boyutlar	Cronbach’s Alfa Değeri	İfade Sayısı
İnsan Sermayesi	0,936	12
Yapısal Sermaye	0,904	5
Müşteri Sermayesi	0,934	10
Ölçek Genel	0,962	27

İşletme Performansı Ölçeği

İşletme performansını ölçmek adına, Küçük ve arkadaşları (20019)’nın geliştirip güvenilirliğini yaptığı, 38 ifade ve 6 boyuttan oluşan ölçek kullanılmıştır. Ölçek 5’li likert tipi olup, ölçeğin alt boyutları; “üretim ve inovasyon (10 ifade), tanıtım ve pazarlama (7 ifade) ve finans (6 ifade), lojistik (4 ifade), yönetim (7 ifade) ve çevre (4 ifade)” olarak belirlenmiştir. Bütün ölçeklerdeki ifadeler Beşli Likert ölçeği ile puanlandırılmıştır. “1-Kesinlikle Katılmıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum”.

İşletme performansı ölçeği ve altı alt boyutun ayrı ayrı güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda tüm değerler, iç tutarlılığın kabul edilen alfa değeri olan 0,7’den daha yüksek değerde bulunmuştur. Ölçeğin genel güvenilirlik katsayısı 0,852’dir. Bu değer, ölçeğin iç tutarlılığının uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: İşletme Performansının Boyutlarına İlişkin Güvenilirlik Katsayıları

Alt Boyutlar	Cronbach's Alfa Değeri	İfade Sayısı
Üretim ve İnovasyon	0,853	10
Tanıtım ve Pazarlama	0,872	7
Finans	0,898	6
Lojistik	0,843	4
Yönetim	0,848	7
Çevre	0,857	4
Ölçek Genel	0,852	38

Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Ortalama Değerleri ve Standart Sapmaları

Tablo 4’de araştırmada kullanılan ölçeklerin ortalama değerleri ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 4: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerden Elde Edilen Ortalama Değerler

	Ortalama	Std. Sp
Entelektüel Sermaye Ölçeği		
İnsan Sermayesi	4,08	0,765
Yapısal Sermaye	4,02	0,669
Müşteri Sermayesi	4,29	0,673
İşletme Performansı Ölçeği		
Üretim ve İnovasyon	3,79	0,824
Tanıtım ve Pazarlama	3,90	0,768
Finans	4,01	0,723
Lojistik	4,13	0,783
Yönetim	3,98	0,792
Çevre	3,95	0,803

Tablo 4 incelendiğinde ölçeklerin alt boyutlarının ortalamaları ve standart sapmaları belirlenmiştir. Entelektüel sermaye ölçeğinin en yüksek ortalamaya sahip olan alt boyutu “müşteri sermayesi” (4,29±,673) olurken en düşük ortalamayı ise “yapısal sermaye” (4,02±,669) alt boyutu oluşturmaktadır. İşletme performansı ölçeğinde ise en yüksek ortalama değere sahip olan alt boyutu “lojistik” (4,13±,783) olurken en düşük ortalamaya sahip alt boyutu ise “üretim ve inovasyon” (3,79±,824) olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinde istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklere ait içsel tutarlılıkları değerlendirmek amacıyla da Cronbach’s Alfa (α) yöntemiyle güvenilirlik analizi yapılmıştır. Katılımcıların entelektüel sermaye ve işletme performansı düzeylerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı istatistik yapılmıştır. Anket tekniği ve kolayda örnekleme yöntemi aracılığıyla 568 katılımcıdan veri toplanmıştır. Verilerin analizlere hazır hale getirilmesi için kayıp değerler (missing values) incelenmiş sonrasında uç değerlere (outliers) bakılmıştır. Basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılarak parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiş olup karşılıklı karşılaştırma ifadelerinde Independent Samples T testi, çoğulcu karşılaştırmalarda ise One-Way Anova, farklılıkların sebebinin ortaya çıkarılmasında ise Tukey testi kullanılmıştır. İlişkisel model kapsamında ise; entelektüel sermaye ve işletme performansı kavramları arasındaki ilişkileri tespit etmek amacıyla korelasyon yöntemi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Yapılan literatür taraması sonucunda araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H1: Entelektüel sermaye algısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Hf2: Entelektüel sermaye algısı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H3: Entelektüel sermaye algısı ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H4: Entelektüel sermaye algısı ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H5: Entelektüel sermaye algısı ile kurumda çalışılan süre arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H6: İşletme performansı algısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H7: İşletme performansı algısı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H8: İşletme performansı algısı ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H9: İşletme performansı algısı ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H10: İşletme performansı algısı ile kurumda çalışılan süre arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H11: Entelektüel sermaye işletme performansını pozitif yönde etkilemektedir.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, analiz sonuçlarından elde edilen bulgular açıklanıp yorumlanmaktadır.

Çalışanların Entelektüel Sermaye Algılarına Dair Bulgular

Bu başlık altında katılımcıların entelektüel sermaye algılarına dair bulgular, demografik değişkenlerle birlikte değerlendirilerek, çıkan analiz sonuçlarına göre yorumlanmıştır.

Tablo 5: Katılımcıların Cinsiyet Değişkeninde Entelektüel Sermaye Yönelimleri T Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	σ	t	p
Entelektüel Sermaye	İnsan Sermayesi	Kadın	249	4,18	0,786	2,435	0,015
		Erkek	319	4,01	0,721		
	Yapısal Sermaye	Kadın	249	4,14	0,711	3,366	0,011
		Erkek	319	3,93	0,767		
	Müşteri Sermayesi	Kadın	249	4,37	0,690	2,177	0,075
		Erkek	319	4,23	0,703		

Katılımcıların entelektüel sermaye yönelimlerinin cinsiyet değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde “İnsan Sermayesi, Yapısal Sermaye ve Müşteri Sermayesi” alt boyutlarının tamamında kadınlara ait değerlerin erkeklere ait değerlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur ($p < 0,05$). Entelektüel sermaye algısının alt boyutlarına ilişkin aritmetik ortalamalar incelendiğinde; tüm alt boyutlarda kadınların ortalaması, erkeklere oranla daha yüksektir. Buradan hareketle kadınların entelektüel sermayeye erkeklere oranla daha çok önem verdiği söylenebilir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H1: Entelektüel sermaye algısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların Yaş Değişkeninde Entelektüel Sermaye Yönelimleri Anova Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Yaş	N	$\bar{x}$	σ	F	p
Entelektüel Sermaye	İnsan Sermayesi	18-25 Yaş	147	4,10	0,713	0,462	0,365
		26-35 Yaş	208	4,05	0,686		
		36-45 Yaş	132	4,03	0,652		
		46 Yaş ve Üstü	81	4,22	0,690		
	Yapısal Sermaye	18-25 Yaş	147	3,97	0,710	1,073	0,789
		26-35 Yaş	208	4,06	0,686		
		36-45 Yaş	132	3,99	0,672		
		46 Yaş ve Üstü	81	4,01	0,655		
	Müşteri Sermayesi	18-25 Yaş	147	4,26	0,739	1,271	0,284
		26-35 Yaş	208	4,31	0,746		
		36-45 Yaş	132	3,88	0,745		
		46 Yaş ve Üstü	81	4,03	0,698		

Katılımcıların entelektüel sermaye yönelimlerinin yaş değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı tek yönlü One-Way Anova testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p > 0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Müşteri Sermayesi” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir. Bu alt boyutta ise 26-35 yaş aralığında olan bireylerin ortalaması, diğer yaş aralığında olan katılımcılardan daha yüksektir. Buradan hareketle müşteri sermayesine en çok 26-35 yaş aralığında olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da 26-35 yaş aralığındaki bireyler sahiptir (ort. 4,14). Bu yaş aralığındaki bireylerin entelektüel sermaye algıları, diğer yaş aralığında olan bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H2: Entelektüel sermaye algısı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 7: Katılımcıların Medeni Durum Değişkeninde Entelektüel Sermaye Yönelimleri T Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Medeni Durum	N	$\bar{x}$	σ	t	p
Entelektüel Sermaye	İnsan Sermayesi	Evli	334	3,75	0,769	2,499	0,159
		Bekâr	234	3,73	0,822		
	Yapısal Sermaye	Evli	334	3,80	0,697	2,134	0,256
		Bekâr	234	3,61	0,688		
	Müşteri Sermayesi	Evli	334	3,94	0,701	1,752	0,118
		Bekâr	234	3,57	0,709		

Katılımcıların entelektüel sermaye yönelimlerinin medeni durum değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Müşteri Sermayesi” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir (ort 3.75). Bu alt boyutta ise evli olan bireylerin ortalaması, bekâr olan katılımcılardan daha yüksektir ($3,94>3,57$). Buradan hareketle müşteri sermayesine en çok evli olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da evli olan bireyler sahiptir (ort. 3,83). Evli bireylerin entelektüel sermaye algıları, bekâr olan bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H3: Entelektüel sermaye algısı ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkeninde Entelektüel Sermaye Yönelimleri Anova Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	σ	F	p
Entelektüel Sermaye	İnsan Sermayesi	Lise	279	3,97	0,719	1,865	0,304
		Lisans	235	4,23	0,731		
		Lisansüstü	54	4,44	0,801		
	Yapısal Sermaye	Lise	279	3,89	0,737	1,226	0,287
		Lisans	235	4,16	0,774		
		Lisansüstü	54	4,22	0,754		
	Müşteri Sermayesi	Lise	279	4,01	0,794	1,814	0,413
		Lisans	235	4,19	0,710		
		Lisansüstü	54	4,35	0,725		

Katılımcıların entelektüel sermaye yönelimlerinin eğitim durumu değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı tek yönlü One-Way Anova testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “İnsan Sermayesi” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir (ort 4.21). Bu alt boyutta ise eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin ortalaması, diğer katılımcılardan daha yüksektir. Buradan hareketle insan sermayesine en çok eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da eğitim durumu lisansüstü olan bireyler sahiptir (ort. 4,33). Eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin entelektüel sermaye algıları, diğer eğitim seviyelerinden mezun olan bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H4: Entelektüel sermaye algısı ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 9: Katılımcıların Kurumdaki Çalışma Süresi Değişkeninde Entelektüel Sermaye Yönelimleri Anova Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Çalışma Süresi	N	$\bar{x}$	σ	F	p
Entelektüel Sermaye	İnsan Sermayesi	1-10 Yıl	273	4,17	0,816	2,089	0,363
		11-20 Yıl	157	4,13	0,868		
		21 Yıl ve Üstü	138	4,34	0,781		
	Yapısal Sermaye	1-10 Yıl	273	4,26	0,736	1,437	0,252
		11-20 Yıl	157	4,04	0,710		
		21 Yıl ve Üstü	138	4,45	0,775		
	Müşteri Sermayesi	1-10 Yıl	273	4,02	0,867	1,290	0,225
		11-20 Yıl	157	4,26	0,811		
		21 Yıl ve Üstü	138	4,37	0,741		

Katılımcıların entelektüel sermaye yönelimlerinin kurumdaki çalışma süresi değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı tek yönlü One-Way Anova testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Yapısal Sermaye” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir (ort 4.25). Bu alt boyutta ise 21 yıl ve üzerinde çalışma süresi olan bireylerin ortalaması, diğer katılımcılardan daha yüksektir. Buradan hareketle yapısal sermayeye en çok 21 yıl ve üzerinde çalışma süresi olan bireylerin dikkat edip önem verdiği

söylenbilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da 21 yıl ve üzerinde çalışma süresi olan bireyler sahiptir (ort. 4,38). 21 yıl ve üzerinde çalışma süresi olan bireylerin entelektüel sermaye algıları, diğer çalışma sürelerindeki çalışan bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “H5: Entelektüel sermaye algısı ile kurumda çalışılan süre arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır” hipotezi reddedilmiştir.

Çalışanların İşletme Performansı Algılarına Dair Bulgular

Bu başlık altında katılımcıların işletme performansı algılarına dair bulgular, demografik değişkenlerle birlikte değerlendirilerek, çıkan analiz sonuçlarına göre yorumlanmıştır.

Tablo 10: Katılımcıların Cinsiyet Değişkeninde İşletme Performansı Yönelimleri T Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	σ	t	p
İşletme Performansı	Üretim ve İnovasyon	Kadın	249	3,69	0,737	1,242	0,356
		Erkek	319	3,61	0,694		
	Tanıtım ve Pazarlama	Kadın	249	3,84	0,699	1,276	0,317
		Erkek	319	3,83	0,751		
	Finans	Kadın	249	3,78	0,750	1,239	0,239
		Erkek	319	3,91	0,718		
	Lojistik	Kadın	249	3,42	0,762	1,266	0,451
		Erkek	319	3,44	0,781		
	Yönetim	Kadın	249	3,68	0,718	2,098	0,628
		Erkek	319	3,63	0,726		
	Çevre	Kadın	249	3,41	0,718	1,396	0,574
		Erkek	319	3,47	0,761		

Katılımcıların işletme performansı yönelimlerinin cinsiyet değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Finans” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir. Bu alt boyutta erkek bireylerin ortalaması, kadın katılımcılardan daha yüksektir. Buradan hareketle işletmenin finansal performansı alt boyutuna en çok erkeklerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya erkek bireyler sahiptir (ort. 3,64). Erkek bireylerin işletme performansı algıları, kadınlara oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “H6: İşletme performansı algısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 11: Katılımcıların Yaş Değişkeninde İşletme Performansı Yönelimleri Anova Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Yaş	N	$\bar{x}$	σ	F	p
İşletme Performansı	Üretim ve İnovasyon	18-25 Yaş	147	3,25	0,790	1,499	0,590
		26-35 Yaş	208	3,46	0,755		
		36-45 Yaş	132	3,77	0,762		
		46 Yaş ve Üstü	81	3,55	0,751		
	Tanıtım ve Pazarlama	18-25 Yaş	147	3,63	0,758	1,758	0,752
		26-35 Yaş	208	3,52	0,787		
		36-45 Yaş	132	3,96	0,768		
		46 Yaş ve Üstü	81	3,74	0,765		
	Finans	18-25 Yaş	147	3,95	0,705	1,653	0,524
		26-35 Yaş	208	3,97	0,740		
		36-45 Yaş	132	3,88	0,718		
		46 Yaş ve Üstü	81	3,90	0,780		
	Lojistik	18-25 Yaş	147	3,41	0,781	1,569	0,351
		26-35 Yaş	208	3,33	0,749		
		36-45 Yaş	132	3,23	0,738		
		46 Yaş ve Üstü	81	3,57	0,747		
	Yönetim	18-25 Yaş	147	3,19	0,761	1,872	0,412
		26-35 Yaş	208	3,93	0,788		
		36-45 Yaş	132	3,55	0,790		
		46 Yaş ve Üstü	81	3,65	0,769		
Çevre	18-25 Yaş	147	3,86	0,758	1,499	0,365	
	26-35 Yaş	208	3,75	0,769			
	36-45 Yaş	132	3,84	0,722			
	46 Yaş ve Üstü	81	3,91	0,751			

Katılımcıların işletme performansı yönelimlerinin yaş değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı tek yönlü One-Way Anova testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Finans” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir (ort. 3,92). Bu alt boyutta ise 26-35 yaş aralığında olan bireylerin ortalaması (3,97), diğer yaş aralığında olan katılımcılardan daha yüksektir. Buradan hareketle işletmenin finansal performansına en çok 26-35 aralığında olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında ise en yüksek ortalamaya da 36-45 yaş aralığındaki bireyler sahiptir (ort. 3,72). Bu yaş aralığındaki bireylerin işletme performansı algıları, diğer yaş aralığında olan bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H7: İşletme performansı algısı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 12: Katılımcıların Medeni Durum Değişkeninde İşletme Performansı Yönelimleri T Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Medeni Durum	N	$\bar{x}$	σ	t	p
İşletme Performansı	Üretim ve İnovasyon	Evli	334	3,41	0,780	1,184	0,287
		Bekâr	234	3,57	0,779		
	Tanıtım ve Pazarlama	Evli	334	3,71	0,715	1,175	0,502
		Bekâr	234	3,65	0,781		
	Finans	Evli	334	4,26	0,729	1,185	0,108
		Bekâr	234	4,13	0,718		
	Lojistik	Evli	334	3,74	0,729	1,852	0,221
		Bekâr	234	3,46	0,743		
	Yönetim	Evli	334	3,81	0,763	1,195	0,189
		Bekâr	234	3,97	0,746		
	Çevre	Evli	334	3,92	0,753	1,296	0,360
		Bekâr	234	3,88	0,750		

Katılımcıların işletme performansı yönelimlerinin medeni durum değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Finans” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir (ort 4,19). Bu alt boyutta ise evli olan bireylerin ortalaması, bekâr olan katılımcılardan daha yüksektir (4,26>4,13). Buradan hareketle işletmenin finansal performansı kavramına en çok evli olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da evli olan bireyler sahiptir (ort. 3,80). Evli bireylerin işletme performansı algıları, bekâr olan bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H8: İşletme performansı algısı ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 13: Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkeninde İşletme Performansı Yönelimleri Anova Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	σ	F	p
İşletme Performansı	Üretim ve İnovasyon	Lise	279	3,99	0,743	1,299	0,198
		Lisans	235	4,17	0,774		
		Lisansüstü	54	4,22	0,782		
	Tanıtım ve Pazarlama	Lise	279	3,78	0,747	1,182	0,221
		Lisans	235	4,11	0,741		
		Lisansüstü	54	3,98	0,767		
	Finans	Lise	279	3,91	0,781	1,152	0,309
		Lisans	235	3,97	0,720		
		Lisansüstü	54	4,06	0,765		
	Lojistik	Lise	279	3,90	0,783	1,180	0,476
		Lisans	235	3,96	0,736		
		Lisansüstü	54	4,02	0,705		
	Yönetim	Lise	279	3,87	0,788	1,122	0,401
		Lisans	235	4,09	0,703		
		Lisansüstü	54	4,53	0,709		
	Çevre	Lise	279	3,87	0,742	1,196	0,354
		Lisans	235	4,01	0,751		
		Lisansüstü	54	4,12	0,746		

Katılımcıların işletme performansı yönelimlerinin eğitim durumu değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı tek yönlü One-Way Anova testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Yönetim” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir (ort 4,16). Bu alt boyutta ise eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin ortalaması, diğer katılımcılardan daha yüksektir. Buradan hareketle işletmenin yönetim performansına en çok eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da eğitim durumu lisansüstü olan bireyler sahiptir (ort. 4,15). Eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin işletme performansı algıları, diğer eğitim seviyelerinden mezun olan bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H9: İşletme performansı algısı ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 14: Katılımcıların Kurumdaki Çalışma Süresi Değişkeninde İşletme Performansı Yönelimleri Anova Testi

Ölçek	Alt Boyutlar	Çalışma Süresi	N	$\bar{x}$	σ	F	p
İşletme Performansı	Üretim ve İnovasyon	1-10 Yıl	273	4,07	0,755	1,513	0,461
		11-20 Yıl	157	3,91	0,737		
		21 Yıl ve Üstü	138	3,58	0,760		
	Tanıtım ve Pazarlama	1-10 Yıl	273	3,87	0,732	1,555	0,132
		11-20 Yıl	157	3,92	0,748		
		21 Yıl ve Üstü	138	3,61	0,757		
	Finans	1-10 Yıl	273	4,02	0,735	1,237	0,237
		11-20 Yıl	157	3,67	0,729		
		21 Yıl ve Üstü	138	3,82	0,758		
	Lojistik	1-10 Yıl	273	3,95	0,767	1,325	0,154
		11-20 Yıl	157	3,46	0,780		
		21 Yıl ve Üstü	138	3,31	0,747		
	Yönetim	1-10 Yıl	273	4,19	0,751	1,346	0,275
		11-20 Yıl	157	3,98	0,712		
		21 Yıl ve Üstü	138	3,76	0,754		
	Çevre	1-10 Yıl	273	4,05	0,714	1,326	0,180
		11-20 Yıl	157	3,77	0,734		
		21 Yıl ve Üstü	138	3,51	0,772		

Katılımcıların işletme performansı yönelimlerinin kurumdaki çalışma süresi değişkenine bakıldığında farklı olup olmadığı tek yönlü One-Way Anova testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde aritmetik ortalamaların, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Alt boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamaya “Yönetim” alt boyutunun sahip olduğu görülmektedir (ort 3,97). Bu alt boyutta ise 1-10 yıl çalışma süresi olan bireylerin ortalaması, diğer katılımcılardan daha yüksektir. Buradan hareketle işletmenin yönetim performansına en çok 1-10 yıl çalışma süresi olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da 1-10 yıl çalışma süresi olan bireyler sahiptir (ort. 4,02). 1-10 çalışma süresi olan bireylerin işletme performansı algıları, diğer çalışma sürelerindeki çalışan

bireylere oranla daha yüksektir. Tüm bu sonuçlardan hareketle “*H15: İşletme performansı algısı ile kurumda çalışılan süre arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 15: Entelektüel Sermayenin İşletme Performansı Üzerindeki Etkisi

Model	Std. Beta	t-değeri	p-değeri
Entelektüel Sermaye	0,778	20,171	,000
	R ² =,905		
	F=25.878		
	p=,000		

Bağımlı değişken= İşletme Performansı; p <,01

Yukarıdaki tablo incelendiği zaman entelektüel sermaye, işletme performansını anlamlı ve pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. p=,000 ve R²=0.905 olarak tespit edilmiştir. Entelektüel sermaye işletme performansı üzerinde meydana gelen değişimlerin %90'ını açıklanmaktadır, diğer bir ifadeyle işletme performansı %90 oranında entelektüel sermayeye bağlıdır. Elde edilen bu veriler işletme performansının entelektüel sermaye tarafından pozitif etkilendiğini göstermektedir. Sonuç olarak “*H11: Entelektüel sermaye işletme performansına pozitif etki eder*” hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Değişen ve küreselleşen ekonomi iş yapma şekillerini önemli derecede etkilemiştir. İşletmelerin ayakta kalmasını sağlayan güç, artık işletmelerin fiziksel varlıklarına değil, soyut varlıklar olan bilgi ve tecrübeye bağımlı hale gelmiştir. Günümüzde entelektüel sermaye, işletmelerin temel rekabet kaynağı haline gelmiştir. Bu stratejik kaynağa olan yönelme, fiziksel varlıklardan soyut varlıklara doğru yönelmeyi göstermektedir. Başka bir deyişle "bilgi", üretimin temel faktörleri olan emek-sermaye ve toprağın yerini almaya başlamıştır.

İşletme performansı, geçmiş dönemlere ve mevcut duruma ilişkin değerlendirmeleri içermekte, aynı zamanda gelecekte gerçekleştirilmesi düşünülen hedeflere nasıl ulaşılabileceğini göstermektedir. İşletmenin performans sonuçlarının değerlendirilerek sorunlu alanların tespit edilmesi, gerekli müdahalelerin yapılarak bu alanların iyileştirilmesi ve geleceğe ilişkin hedeflerin sağlam temellere oturtulması vb. faydalar işletme performansının önemini göstermektedir.

Yapılan analizsel araştırmada katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu ve işletmede çalıştıkları süre gibi demografik özellikleri frekans analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların; %63,1'i erkek, %36,9'u ise kadın olduğu görülmektedir. Söz konusu sonuç, İstanbul'daki 5 yıldızlı otellerde çalışan erkek sayısının kadın sayısından fazla olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %25,8'i 18-25, %36,6'sı 26-35 yaş, %23,2'si 36-45 yaş, %14,4'ü ise 46 yaş ve üzeri yaşadadır. Elde edilen sonuca göre işletmelerin genel olarak gençler için istihdam kaynağı olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra işletmelerin yüksek efor isteyen, gençlere uygun görevleri de kapsamına dâhil ettiği söylenebilir. Katılımcıların %58,8'i evli, %41,2'si ise evlidir. Bu sonuçtan bir çıkarım yapma olanağı bulunmamaktadır. Katılımcıların %49,1'i lise mezunu, %41,4'ü lisans mezunu, %9,5'i ise lisansüstü seviyeden mezundur. Söz konusu sonuçtan hareketle işletmelerin yönetimlerinde çalışmakta olan bireylerin lisansüstü seviyesinden mezun oldukları söylenebilir. Lise mezunu olan bireylerin, kıdem ve önem seviyesi düşük olan işlerde çalıştıkları da düşünülebilir. Katılımcıların %48'i 1-10 yıl, %27,6'sı 11-20 yıl, %21,4'ü ise 21 yıl ve üzerinde kurumlarında çalışma süresine sahiptir. Elde edilen sonuca göre, işletmelerde işe girme ve işten ayrılma oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca iş görenlerin mevcut iş yeri deneyimlerinin sınırlı olduğu ve deneyimli personel eksikliğinin ortaya çıkabileceği de görülmektedir.

Çalışma çerçevesinde yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında; entelektüel sermaye yönelimlerinin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerinde müşteri sermayesi alt boyutunun, diğer alt boyutlardan daha yüksek ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Eğitim durumu değişkeninde insan sermayesi, kurumdaki çalışma süresi değişkeninde ise yapısal sermaye alt boyutunun ortalamalarının diğer alt boyutlardan yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlardan hareketle; bireylerin eğitim seviyelerinin insanlarla sermayesi ile ilgilendiği, kurumdaki çalışma süresinin ise firmanın yapısal sermayesi ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Diğer demografik değişkenlerde ise (cinsiyet, yaş, medeni durum) müşteri sermayesi ile ilgilendiği söylenebilir. Alt boyutların açılımlarına bakıldığında ise; yaş değişkeninde 26-35 yaş aralığında olan bireylerin ortalaması, diğer yaş aralığında olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Buradan hareketle müşteri sermayesine en çok 26-35 aralığında olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya 26-35 yaş aralığındaki bireyler sahip olduğu görülmüştür. Analiz sonucuna göre 26-35 yaş aralığındaki bireylerin entelektüel sermaye algıları, diğer yaş aralığında olan

bireylere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Medeni durum değişkeninde evli olan bireylerin ortalaması, bekâr olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Buradan hareketle müşteri sermayesine en çok evli olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya evli olan bireylerin sahip olduğu görülmüştür. Analiz sonucuna göre evli bireylerin entelektüel sermaye algıları, bekâr olan bireylere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Eğitim durumu değişkenine baktığımızda ise; eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin ortalaması, diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin entelektüel sermaye algıları, diğer eğitim seviyelerinden mezun olan bireylere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Kurumdaki çalışma süresi değişkeninde; 21 yıl ve üzerinde çalışma süresi olan bireylerin ortalamasının, diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya da 21 yıl ve üzerinde çalışma süresi olan bireyler sahip olduğu görülmüştür. 21 yıl ve üzerinde çalışma süresi olan bireylerin entelektüel sermaye algıları, diğer çalışma sürelerindeki çalışan bireylere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

İşletme performansına yönelik algılara baktığımızda; cinsiyet değişkeninde finans alt boyutunun en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bu alt boyutta ise erkek katılımcıların ortalamasının, kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buradan hareketle işletmenin finansal performansı alt boyutuna en çok erkeklerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında da en yüksek ortalamaya erkek bireylerin sahip olduğu görülmektedir. Erkek bireylerin işletme performansı algılarının, kadınlara oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Yaş değişkeninde de; en yüksek ortalamaya finans alt boyutunun sahip olduğu görülmüştür. Bu alt boyutta ise 26-35 yaş aralığında olan bireylerin ortalamasının, diğer yaş aralığında olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlardan hareketle işletmenin finansal performansına en çok 26-35 aralığında olan bireylerin dikkat ettiği söylenebilir. Bu yaş aralığındaki bireylerin işletme performansı algılarının, diğer yaş aralığında olan bireylere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Medeni durum değişkeninde de; en yüksek ortalamaya finans alt boyutu sahiptir. Bu alt boyutta ise evli olan bireylerin ortalamasının, bekâr olan katılımcılardan daha yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Bu sonuçlara göre işletme performansına en çok evli olan bireylerin dikkat ettiği söylenebilir. Analiz sonucunda evli bireylerin işletme performansı algılarının, bekâr olan bireylere oranla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim durumu değişkenine baktığımızda; en yüksek ortalamaya yönetim alt boyutunun sahip olduğu görülmüştür. Bu alt boyutta ise eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin ortalaması, diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlardan hareketle işletmenin yönetim performansına en çok eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin dikkat edip önem verdiği söylenebilir. Analiz sonucuna göre eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin işletme performansı algıları, diğer eğitim seviyelerinden mezun olan bireylere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. İşletme performansının kurumdaki çalışma süresi değişkeni ile yapılan analiz sonucuna göre en yüksek ortalamaya yönetim alt boyutunun sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu alt boyutta ise 1-10 yıl çalışma süresi olan bireylerin ortalamasının, diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Tüm bu sonuçlardan hareketle 1-10 yıl çalışma süresi olan bireylerin işletme performansı algılarının, diğer çalışma sürelerindeki çalışan bireylere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

Entelektüel sermayenin işletme performansı üzerindeki etkisine bakıldığında entelektüel sermayenin, işletme performansını anlamlı ve pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Analiz sonucuna göre entelektüel sermaye işletme performansı üzerinde meydana gelen değişimlerin %90'ını açıklanmaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre; işletme yöneticilerinin dikkate alması gereken en önemli konulardan biri entelektüel sermayedir. İşletme performansını oldukça yüksek düzeyde etkileyen bir kavram olan entelektüel sermayenin geliştirilmesi için tüm yöneticilerin ve işletme sahiplerinin iş birliği içerisinde çalışması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AKAL, Z. (2011), **İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi: Çok Yönlü Performans Göstergeleri**, Ankara: MPM Yayınları.

ALPKAN, L., ERGÜN, E., BULUT, Ç. ve YILMAZ, C. (2005), “*Şirket Girişimciliğinin Şirket Performansına Etkileri*”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 6(2), 175-189.

AMARATUNGA, D., BALDRY, D. ve MARJAN, S. (2000), “*Assessment of Facilities Management Performance-What Next*”, **MCB University Press**, 18(2), 66-75.

ARIKBOĞA, F. Ş. (2003), **Entelektüel Sermaye**, İstanbul: Derin Yayınları

- BAYRAKTAR, B. ve YILDIZ A. K. (2007), “Kurumsal Bilginin Stratejik Planlama Sürecinde Kullanılması: Bir İlçe Belediyesi Örneği”, **Bilgi Dünyası**, 8(2), 280-296.
- BİNGÖL, D. (1997), **Personel Yönetimi**, İstanbul: Beta Yayınevi.
- BONTIS, N. (1998), “Managing Organizational Knowledge by Diagnosing Intellectual Capital: Framing and Advancing the State of the Field”, **International Journal Technology Management**, 18(8), 433-463.
- BONTIS, N. ve FITZ, J. (2002), “Intellectual Capital ROI: A Causal Map of Human Capital Antecedents and Consequents”, **Journal of Intellectual Capital**, 3(3), 223-247.
- BOZBURA, F. T. ve TORAMAN, A. (2010), “Türkiye’de Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ile İlgili Model Çalışması ve Bir Uygulama”, **İTÜ Dergisi**, 3(1), 55-66.
- CAVLAK, H. (2019), “Geleneksel, Değer Bazlı Ve Alternatif Performans Ölçütlerinin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları İle İlişkisi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- CHOE, J. M. (2004), “The Relationships Among Management Accounting Information, Organizational Learning and Production Performance”, **Journal of Strategic Information Systems**, 13(1), 61-85.
- EGE İ. ve ŞENER, Z. (2013), “Performans Ölçümünde Kullanılan Yöntemler: Performans Karnesi ve Kumanda Paneli Karşılaştırması”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (579), 107-120.
- ERKUŞ, H. (2004), “Geleneksel Raporlama Yöntemlerinin Yeni Ekonomi Karşısındaki Durumunun İrdelenmesi ve Entelektüel Sermayenin Raporlanması”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9(2), 303-324.
- GÜCENME, Ü. ve AKSOY, P. (2006), “Muhasebe Standartlarındaki Sınıflandırılmış Nakit Akım Tablosu Formatı ile Finansal Performansın Ölçülmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (30), 66-74.
- HAMŞİOĞLU, B. A. (2017), “Girişimci Yönlülük, Stratejik Yönlülük ve Performans İlişkisi: İstanbul İli Tekstil İşletmelerinde Bir Uygulama”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, 9(2), 376-403.
- HASAN, T. (2017), “The Role of Corporate Governance in Controlling Financial Performance of Commercial Banks in Erbil-Iraq”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- HSU Y. H. ve FANG W. (2009), “Intellectual Capital and New Product Development Performance: The Mediating Role of Organisational Learning Capability”, **Technological Forecasting and Social Change**, 76(5), 664-677.
- JING, F. F. ve AVERY, G. C. (2008), “Missing Links in Understanding The Relationship Between Leadership and Organizational Performance”, **International Business and Economics Research Journal**, 7(5), 67-78.
- KÜÇÜK, O. (2016), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ekin Yayınevi, Bursa.
- MEHRALIAN, G., RASEKH, H. R., AKHAVAN, P. ve GHATARI, A. R. (2013), “Prioritization of Intellectual Capital Indicators in Knowledge-Based Industries: Evidence from Pharmaceutical Industry”, **International Journal of Information Management**, 33(1), 209-216.
- MUSA, D., GHANI, A. A. ve AHMAD, S. (2014), “Linking Entrepreneurial Orientation and Business Performance: The Examination Toward Performance of Cooperatives Firms in Northern Region of Peninsular Malaysia”, **International Journal of Business and Technopreneurship**, 4(2), 247-264.
- NASSAR, S. (2018), “Entelektüel Sermayenin Borsa İstanbul’da Listelenmiş Olan Firmaların Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÖRGÜN, S. G. ve KALAY, F. (2018), “Entelektüel Sermaye: Teorik Bir İnceleme”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 3(6), 94-101.
- OWEN, J. M., BATES, M., BRUZA, P., CAPURRO, R., DAVENPORT, E., DAY, R., ve THELWALL, M. (2006), **Information Science and Knowledge Management**, Berlin: Springer.
- PAKSOY, H. M. ve ÖZTÜRK, M. C. (2006), “Otel İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Oluşumu: Gap Örneği”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 4(2), 133-158.

REXHEPI, G., IBRAIMI S. ve VESELI, N. (2013), “*Role of Intellectual Capital in Creating Enterprise Strategy*”, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, (75), 44-51.

TARIM, M. (2004), “*Sağlık Organizasyonlarında Performans Ölçme ve Dengeli Puan Cetveli (Balanced Scorecard)*”, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, 7(2), 233-248.

TOKGÖZ, E. (2016), “*Çift Yetenekli Pazarlamanın Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Yoluyla Pazar ve Finansal Olmayan Performans Göstergeleri Üzerindeki Etkisi: Bilişim Sektöründe Bir Araştırma*,” **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

YEŞİL, S., DOĞAN, İ. ve DOĞAN, Ö. (2016), “*Örgüt Kültürünün Girişimcilik Yönelimi ile Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi: Kahramanmaraş İli Tekstil Sektörü Örneği*”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 14(1), 150-172.

Türkiye ve AB (15) Ülkeleri Arasında Gümrük Birliği'nin “Makine ve Ulaştırma Araçlarında” Endüstri-İç Ticarete Etkisi ve Alternatif Endeksle Karşılaştırılması¹

The Effect of Customs Union Between Turkey and EU (15) Countries on Intra-Industry Trade in "Machinery and Transport Vehicles" and Comparison with Alternative Index

Doç Dr. Haluk YERGİN
Van YYÜ, İİBF İktisat Bölümü
halukyergin@yyu.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-8168-9115

Makale Başvuru Tarihi : 26.02.2022
Makale Yayın Tarihi : 31.03.2022
Makale Türü : Araştırma Makalesi

ÖZET

Anahtar Kelimeler:
Endüstri İçi Ticaret,
Alternatif EİT Endeks
Avrupa Birliği,
Türkiye, Dış Ticaret

Bu çalışmada, Türkiye ve Avrupa Birliği (15) ülkeleri arasındaki Endüstri –İç Ticaret (EİT) ele alınmış olup, Türkiye ve AB 15 ülke arasındaki 1996 yılındaki Gümrük Birliği sürecinin endüstri –içi ticarete etkisi incelenmiştir. Analizler, TUIK verileri yardımıyla kendi tarafımızca oluşturduğumuz tablolarla açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada Grubel- Lloyd endeksi ve alternatif olarak H-M endeksi kullanılarak, genel eğilimin anlaşılması amacıyla, SITC Rev.3 digit 1 (Uluslararası ticari mal standardı 1 toplulaştırma düzeyi) düzeyinde “7 makine ve ulaştırma araçları” mal grubu tanımlamasıyla, 1990 -2008 yılları arasında geçen dönem incelemeye alınmıştır.

Sonuç olarak, Gümrük Birliği sürecinin, Türkiye'nin dış ticareti bakımından ilk yıllar olumsuz etkileri görülmüştür. Takip eden yıllarda artan rekabet gücü ve 2001 devalüasyonu etkisiyle olumsuz görünüm olumluya dönmüştür. Gümrük Birliği, Türkiye açısından yakınlaşma paradigmasının geçerli olduğu bir süreci ifade eder. Kutuplaşma teorisi bu süreç için geçerli değildir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri İçi Ticaret, Alternatif EİT Endeks Avrupa Birliği, Türkiye, Dış Ticaret

ABSTRACT

Keywords:
Intra Industry
Trade, Alternative
IIT Index, European
Union, Turkey,
Foreign Trade.

In this study, Intra-Industry Trade (IIT) between Turkey and the European Union (15) countries is discussed, and the effect of the 1996 Customs Union process between Turkey and the EU 15 countries on intra-industry trade is examined. The analyzes were tried to be explained with the tables we created by ourselves with the help of TUIK data. In the study, using the Grubel-Lloyd index and alternatively the HM index, in order to understand the general trend, with the definition of "7 machinery and transportation vehicles" at the level of SITC Rev. period was analyzed.

As a result, the negative effects of the Customs Union process in terms of Turkey's foreign trade were seen in the first years. In the following years, the negative outlook turned into a positive one with the effect of increasing competitiveness and 2001 devaluation. The Customs Union represents a process in which the convergence paradigm is valid for Turkey. polarization theory does not apply to this process.

Key Words: Intra Industry Trade, Alternative IIT Index, European Union, Turkey, Foreign Trade

¹ Çalışma, Haluk Yergin (2011) “Gümrük Birliği'nin Türkiye Ve Avrupa Birliği Ülkeleri Arasındaki Endüstri İçi Ticaret Üzerine Etkileri” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı doktora tezinden türetilmiştir.

Avrupa Birliği ve Türkiye

1951 yılında Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Lüksemburg ve Belçika, Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu (AKÇT) oluşturdular. Aynı altı ülke 1957 yılında işbirliğini daha ileri düzeye taşımak amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) kurdular. AET 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girdi. 1 Ocak 1958 tarihinde kurulan bir başka kurum ise Avrupa Atom Enerjisi Topluluğudur (EURATOM). 1965 yılında yapılan Füzyon Anlaşması (Birleşme Anlaşması) ile üç kurum için tek bir konsey ve tek bir komisyon oluşturulmak suretiyle Avrupa Toplulukları olarak anılan bir yapı oluşturuldu. (ab.gov.tr erişim 05.03.2022)

Türkiye, Yunanistan'ın başvurusundan sadece onbeş gün sonra 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye başvurusunu yaptı. Bu başvuru Yunanistan'ın başvurusu gibi siyasi ve ekonomik gerekçelerle yapılmıştır. Bu şekilde başlayan süreç; 1995 yılında Gümrük Birliği Kararı ile yeni bir boyuta taşınmıştır. Bu karara göre süreç, daha önce topluluğun, Türkiye'den ithal ettiği sanayi mamullerine uygulamış olduğu sıfır gümrük vergisi uygulaması ve Türkiye'nin de AB sanayi mallarına gümrük vergilerini kaldırmasıyla Gümrük Birliği şeklini almıştır. Karar, 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmiştir. Gümrük Birliği; taraf ülkelerin mallarının tek bir gümrük alanı içinde, her nevi tarife ve eşdeğer vergiden muaf biçimde, serbestçe dolaşabilmeleri ve tarafların, üçüncü ülkelere gelen ithalata yönelik olarak da aynı tarife oranlarını ve aynı ticaret politikasını uygulamaları anlamındadır. Üçüncü ülkelere yönelik olarak aynı ticaret politikaları benimsendiğinden, gümrük birliği, serbest ticaret alanlarından daha ileri bir ticari entegrasyon modelidir. (mfa.gov.tr; erişim: 06.03.2022)

Endüstri – İçi Ticaret, Tanım ve Tarihsel Gelişim

Dış ticaret teorileri geleneksel ve modern dış ticaret teorileri şeklinde iki grupta incelenir. Geleneksel dış ticaret teorileri Endüstriler- arası ticaret şeklinde tam rekabete dayalı tek yönlü ticaret şekli olarak tanımlanırken, modern dış teorileri, eksik rekabete dayalı “monopolcü rekabet teorisi”, eksik/aksak rekabete dayalı olarak farklılaştırılmış ürünler çerçevesinde iki yönlü ticaret olarak “endüstri –içi ticaret şeklinde tanımlanır. EİT, Balassa (1966) ve Grubel ve Lloyd (1975) tarafından “EİT”, Gray (1980) tarafından “iki yönlü ticaret” , Abd-El Rahman (1991) tarafından “benzer ürünlerde iki yönlü ticaret” olarak adlandırılmıştır. Finger ve Kreinin (1979), Avrupa'da entegrasyon süreci ile birlikte EİT oranlarının yükseldiğini ifade ederek, ekonomik entegrasyon ve EİT arasındaki bağlantıya vurgu yapmıştır. EİT ilk kez Balassa (1966) tarafından endüstri arası uzmanlaşmaya dayalı ticarete karşı kullanılmıştır.

İki yönlü ticarete dayalı endüstri-içi ticaret günümüzde giderek önemini arttırmaktadır. Bununla birlikte, EİT, her ne kadar geleneksel dış ticaret teorilerine aykırı bir durum gibi görülse de, klasik veya geleneksel dış ticaret teorileri reddetmeyip, bu teorileri tamamlayıcı bir durumu açıklamaktadır. Bu tamamlayıcılık, birçok makalede araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır. (Balassa, 1988;12)

Farklılaştırılmış ürünlerin EİT içinde sayılıp sayılmayacağı konusunda tartışmalar sürerken Kamal Abd-el Rahman (1991) ithalat ve ihracat fiyat farkının yüzde on beşe (%15) kadarlık olması durumunda EİT olarak kabul edileceğini ifade etmiştir. Ayrıca bu tasnif “yatay ve dikey EİT kavramlarının literatüre geçmesini sağlamıştır. Greenaway vd (1995) ise EİT için fiyat farkını yüzde yirmi beş (%25) olarak kabul etmiştir. Aquino (1978), aynı malların hem ihraç hem ithal edilmesini, ürünlerin belirli istatistiki koşullarla bir araya getirilmesi olarak tanımlamıştır.

EİT, kavramı literatüre geçerken, aynı zamanda eleştirilmiştir. Eleştiriler, dikey EİT ve istatistiki bir yanlıgı etrafında şekillenmiştir. Toplulaştırma düzeyi, EİT oranlarının farklı çıkmasına sebep olabilmektedir. Aynı grup mal grubu için toplulaştırma ne kadar geniş tutulursa o derecede yüksek oranda EİT çıkacaktır. Grubel ve Lloyd aynı konuyu; hiçbir ülkenin aynı malı ihraç ve aynı zamanda ithal etmeyeceği ancak istatistiki olarak mal gruplamasıyla böyle bir olgunun gerçekleşeceğini belirtmiştir. (Grubel, Lloyd, 1971; 495)

Literatür Taraması

Yazar	Dönem	Ülke-Bölge	Yöntem	Sonuç
Bernhofen (1997)	1988-1992	Almanya -ABD	Grubel-Lloyd Endeksi	Petro kimyasallarda iki yönlü ticaretin gerçekleştiği görülmekte
Akkaya (2018)	1996 Q1 - 2006 Q-4	Türkiye ve Fransa ,Amerika Birleşik Devletleri,Hollanda İngiltere,Almanya, İtalya,Finlandiya, İspanya, Belçika Portekiz,Çin, Kanada,İsveç	Birim kök testler ve Bound sınır testi	Türk lirasının yaşadığı reel değer kaybından pozitif olarak etkilenen dış ticaret partnerleri Fransa, Almanya ve Hollanda olarak bulunmuştur. Bu üç ülke arasında en yüksek etki Almanya içi ve en az etki Fransa için tespit edilmiştir. Buna göre, bu ülkeler için J eğrisi etkisinin görüldüğünü söyleyebilir.
Mangır, Fidan, (2017)	2014-2019	Türkiye	Grubel-Lloyd Endeksi	Çalışma sonucu gıda sektöründe yüksek endüstri-içi seviyesi ortaya koymakta iken, hammadde tarım ürünlerinde düşük çıkmıştır
Saraçoğlu, Kortan, (2014)	1995-2012	Türkiye	Grubel-Lloyd Endeksi ve Loertscher-Wolter Endeksi	Türkiye'nin seçilmiş Geçiş Ekonomileri ile ikili ticaretinde genel itibarıyla "Başka yerde belirtilmeyen kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri", "Başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar", "Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri" ve "Mineral yakıtlar, yağlar vb. damıtılmasından elde edilen ürünler" ürün gruplarında endüstri-içi ticarete daha sık rastlanmaktadır. Diğer taraftan, "Sular, alkollü içkiler, tütün ve mamülleri", "Hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar" ve "Çeşitli mamül eşya" ürün gruplarında endüstri-içi ticarete daha ender rastlanmaktadır.
Şahin (2016)	1992-2013	Türkiye	Grubel-Lloyd	Türkiye'nin hammadde yoğun, emek yoğun ve sermaye yoğun mallarda endüstri-içi ticaretinin yüksek olduğu görülmüştür.
Aquino (1978)	1951-1974	Fransa, Batı Almanya, İrlanda, Yunanistan, Norveç, Portekiz, İsviçre, Meksika, Hindistan, Güney Kore , Hong Kong. Kanada, ABD, Belçika, Danimarka, İtalya, Hollanda, Birleşik Krallık, Avusturya,, İsveç, İspanya	Grubel-Lloyd	Uluslararası ticaretin esasen emtia özellikleri ile ülke nitelikleri arasındaki etkileşimden kaynaklanan bir uzmanlaşma sürecinin sonucu olduğu şeklindeki geleneksel görüşün, artık gerçek dünyanın doğru bir tanımı gibi görünmediği sonucuna varmalıyız.
Altay, Şen (2009)	1995-2007	Türkiye- AB (15) Ülke	Grubel-Lloyd Endeksi ve Brühlhart (AEndeksi)	Türkiye 1995–2007 yılları arasında Avrupa Birliği (15) ülkeleriyle gerçekleştirdiği endüstri-içi ticaret performansı açısından genel olarak rakiplerine oranla daha yüksek bir artış trendine sahiptir
Köse, Meral (2019)	1990-2017	Türkiye - ABD	Grubel-Lloyd	Türkiye- ABD demir çelik endüstrisi endüstri içi ticareti ile döviz kuru arasında tek yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir
Moshirian, Donghui, Ah Boon (2005)	1982-1999	France, Germany, Japan, Switzerland,UK, US	Grubel-Lloyd Hamilton-Kniest	ABD çokuluslu şirketleri arasındaki ticaret içi faaliyetlerin azaldığını göstermektedir.

2. Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması (SITC Rev 3 Digit 1) Mal Grubu

7. Makine ve Ulaştırma Araçları

71 Güç üreten makineler ve araçlar, 72 Belirli sanayiler için özel makineler, 73 Metal işleme makineleri, 74 Diğer genel endüstri makine/cihazların aksamaları, 75 Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri, 76 Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar, 77 Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri vb. aksam, parçaları, 78 Kara taşıtları, 79 Diğer taşıt araçları şeklinde sıralanmaktadır.

Çalışmada, Endüstri –içi ticaretin (EİT) ölçümü için Grubel-Lloyd Endeksi (G-L): $1 - \frac{|X-M|}{X+M}$ kullanılmıştır. İhracat (X), İthalat (M) farkın mutlak değerlerinin alınması nedeniyle pozitif çıkmaktadır. Bu sonuç EİT bakımından anlamlı olsa da, çalışmanın bir dönemi içermesi durumunda zaman süreci açısından hangi ülkenin sektörel üstünlüğe sahip olduğunu göstermemektedir. Diğer bir ifade ile iki ülkeden hangi ülkenin ihracatı fazla olursa olsun EİT oranı değişmemektedir.

Alternatif olarak kullanılan **H-M endeksi**: $\frac{X-M}{X+M}$ modelde ki bu eksikliği kapatmakta olup, hangi ülkenin sektörel üstünlüğe sahip olduğunu da göstermektedir. $HM = \frac{X-M}{X+M}$ $G-L = 1 - |HM|$ (Mercan, Yergin; 2012)

Çalışmada, (+) ve (-) ifadeleri bu nedenle konulmuş olup, tablolarda daha belirgin olması amacıyla (**bold**) olarak gösterilen EİT oranları Türkiye'nin sektörel üstünlüğünü ifade etmektedir. Bu şekilde, EİT oranlarında meydana gelen değişimler incelendiği gibi aynı zamanda hangi ülkenin belirtilen ürün grubu veya sektörde göreceli üstün olduğu fark edilmektedir.

Eğer, **H-M > 0 ise X>M** , **H-M < 0 ise X < M** şeklinde anlaşılır.

Çalışma genel eğilimin ölçülmesi amacıyla Digit – 1 düzeyinde ele alınmıştır. “7- Makine ve ulaştırma araçları” ise sanayi ürünlerini kapsadığı ve dış ticaret hacmi yüksek toplulaştırılmış ürünleri kapsadığı için seçilmiştir. AB (15) ülke ise Türkiye'nin Gümrük Birliği sürecine dahil olduğu 1996 yılında Avrupa Birliği'nin 15 ülkeden oluşmasını ifade eder.

1996 yılında başlayan Gümrük Birliği süreci ve 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ve yeniden toparlanma süreci ele alınan dönem içinde iki önemli kırılmayı ifade etmektedir.

Tablo 1. Fransa-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	74844	70759	84703	88808	95462	125677	156349	193582	222383	506071
İthalat	556125	618356	649033	1061377	712691	814350	1179991	1260660	1424468	1601018
EİT	0.24	0.21	0.23	0.15	0.24	0.27	0.23	0.26	0.27	0.48
H-M	- 0.76	- 0.79	- 0.77	- 0.85	- 0.76	- 0.73	- 0.77	- 0.74	- 0.73	- 0.52
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	631780	775441	876158	1232755	1817545	1773889	2381226	3439105	3879785	
İthalat	1966821	1117229	1564663	2192360	3705990	3205613	4176326	4304306	4351439	
EİT	0.49	0.82	0.72	0.72	0.66	0.71	0.73	0.89	0.94	
H-M	- 0.51	- 0.18	- 0.28	- 0.28	- 0.44	- 0.29	- 0.27	- 0.11	- 0.06	

Fransa ve Türkiye arasındaki EİT incelendiğinde; Gümrük Birliği süreci'nin düşük oranda etkili olduğu görülmektedir. 2001 Türkiye'nin uygulamış olduğu devalüasyon ve istikrar politikası hem dış ticaret hacmi hem de EİT oranları bakımından Türkiye için lehte sonuçlanmıştır. Tüm dönem boyunca H-M endeksinin negatif (-) olması ise bu ürün grubu /sektörde Fransa'nın göreceli üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Belçika-Lüksemburg-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	9957	13215	10392	16003	27861	45620	44422	36760	53306	58991
İthalat	153884	178136	174470	220021	119040	252996	354397	412709	416149	450593
EİT	0.12	0.14	0.11	0.14	0.40	0.31	0.22	0.16	0.23	0.23
H-M	- 0.88	- 0.86	- 0.89	- 0.86	- 0.60	- 0.69	- 0.78	- 0.84	- 0.77	- 0.77
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	70303	112665	101868	199528	263035	354502	366386	536269	774490	
İthalat	843099	254631	344856	420736	560220	623292	631163	664331	589185	
EİT	0.15	0.61	0.46	0.64	0.64	0.73	0.73	0.89	0.86	
H-M	- 0.85	- 0.39	- 0.54	- 0.36	- 0.36	- 0.27	- 0.23	- 0.11	+0.14	

Belçika –Lüksemburg ve Türkiye arasındaki EİT oranları incelendiğinde ilk yıllarda Belçika –Lüksemburg lehine yüksek oranda tek yönlü ticaret olduğu görülmektedir. Gümrük Birliği sürecinin ilk yıllarında EİT oranlarında Türkiye aleyhine gelişme görülmektedir. Takip eden yıllarda EİT oranlarında nispi bir artış fark edilmektedir. 2001 yılından sonra hem EİT oranlarında yükselme görülmüş hem de ticaret hacminde önemli artışlar yaşanmıştır. 2008 yılında ise Türkiye'nin ihracatı ithalatından fazla olmuştur. Bu nedenle H-M endeksi pozitifdir.

Tablo 3 Hollanda-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	30109	32792	23853	17789	40320	56495	61615	50222	65302	113582
İthalat	131916	108864	145084	165504	152510	214234	419473	478246	538041	466901
EİT	0.37	0.46	0.28	0.19	0.42	0.42	0.26	0.19	0.22	0.39
H-M		-0.54	-0.72	-0.81	-0.58	-0.58	-0.74	-0.81	-0.78	-0.61
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	73905	105254	139810	238459	557090	753003	644311	733018	729331	
İthalat	488906	320449	406052	424779	541735	542271	564602	648744	716141	
EİT	0.26	0.49	0.51	0.81	0.99	0.84	0.93	0.94	0.99	
H-M	-0.74	-0.51	-0.49	-0.19	+0.01	+0.16	+0.07	+0.06	+0.01	

Hollanda –Türkiye arasında yıllara göre EİT oranları incelendiğinde, Gümrük Birliği sürecini takip eden ilk yıllarda EİT oranlarında Türkiye aleyhine bir değişim görülmektedir. Türkiye'nin azalan ihracatı ve artan ithalatı göze çarpmaktadır. Takip eden yıllarda Türkiye için daha olumlu dış ticaret rakamları ve EİT oranları vardır. 2001 yılından sonra ise Türkiye'nin yüksek oranda artan ihracat rakamları EİT oranlarına da yansımıştır. 2004 yılından sonra ise Türkiye bu ürün grubu /sektörde üstünlüğü ele geçirmiştir. H-M endeksinde görülen (+) oranlar bu üstünlüğü işaret etmektedir.

Tablo 4. Almanya-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	201434	293116	380952	297550	425370	555938	641016	694076	927117	1186575
İthalat	1932315	1735331	2033759	2415743	1819956	2678618	4449578	4708732	4145420	3008252
EİT	0.19	0.29	0.32	0.22	0.38	0.34	0.25	0.26	0.37	0.57
H-M	-0.81	-0.71	-0.68	-0.78	-0.62	-0.66	- 0.75	-0.74	-0.63	-0.43

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
İhracat	996097	1265084	1483605	2010631	2594712	3063465	3225203	4378456	4790735
İthalat	4022308	2846685	3697749	5080210	6996295	7601095	8003854	9642480	10071335
EİT	0.39	0.62	0.57	0.57	0.54	0.57	0.57	0.62	0.64
H-M	-0.61	-0.38	-0.43	-0.43	-0.46	-0.43	-0.43	-0.38	-0.36

Türkiye – Almanya arasındaki EİT oranları incelendiğinde tüm dönem boyunca Almanya'nın bu ürün grubunda /sektörde göreceli üstünlüğü görülmektedir. Gümrük Birliği sürecinin dış ticaret rakamlarına olumlu yansıdığı görülmekle beraber EİT oranlarında önemli değişim görülmemektedir. 2001 yılından sonra ise ürün grubu/sektörde Almanya üstünlüğü sürmekle beraber EİT oranlarında daha yüksek oranlar görülmektedir. Bu durum Türkiye'nin artan ithalatına göre daha yüksek ihracat rakamlarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 5. İtalya-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	36978	53902	55895	48145	76203	254032	320127	174918	226328	282837
İthalat	823486	973158	960096	1237093	1000262	1504400	2138805	2209082	2062840	1460154
EİT	0.09	0.10	0.11	0.07	0.14	0.29	0.26	0.15	0.20	0.32
H-M	-0.91	-0.90	-0.89	-0.93	-0.86	-0.71	-0.74	-0.85	-0.80	-0.68
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	360404	631707	801183	1086072	1751015	2067899	2632323	3199479	3194004	
İthalat	2043424	1683145	1808957	2553633	3205918	3361656	3873927	4328706	4276936	
EİT	0.30	0.55	0.61	0.60	0.71	0.76	0.81	0.85	0.86	
H-M	-0.70	-0.45	-0.39	-0.40	-0.29	-0.24	-0.19	-0.15	-0.14	

Türkiye –İtalya EİT incelendiğinde; tüm dönem boyunca İtalya'nın göreceli üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. İlk yıllar İtalya lehine tek yönü ticaret gerçekleşmiştir. Gümrük Birliği sürecini takip eden yıllarda Gümrük Birliği uygulamasının hem ticaret hacmi ve hem de EİT bakımından Türkiye için olumsuzdur. 2001 yılından sonra hem dış ticaret hacmi bakımından hem de EİT oranları Türkiye için daha olumludur. Bu dönemde ticaretin iki yönlü ticarete döndüğü fark edilmekle beraber EİT oranlarının H-M endeksinde negatif olması İtalya'nın göreceli üstünlüğü koruduğunu işaret etmektedir.

Tablo 6. İngiltere-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	101104	75385	67128	79811	79984	136656	177906	250761	388764	335205
İthalat	453008	485219	536642	810165	526776	818565	1225437	1389814	1375995	1143720
EİT	0.36	0.27	0.22	0.18	0.26	0.29	0.25	0.31	0.45	0.45
H-M	-0.64	-0.73	-0.78	-0.88	-0.74	-0.71	-0.75	-0.69	-0.55	-0.55
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	385752	403287	776291	991812	2104907	2219530	2682260	3382918	3475313	
İthalat	1537992	741617	1053900	1372903	2064459	2426049	2553130	2631564	2302843	
EİT	0.40	0.70	0.84	0.84	0.99	0.96	0.98	0.88	0.80	
H-M	-0.60	-0.30	-0.16	-0.16	-0.01	-0.04	+0.02	+0.12	+0.20	

Endüstri içi ticaret Türkiye ve İngiltere açısından incelendiğinde; Gümrük Birliği sürecinin hem EİT oranlar hem de dış ticaret rakamları bakımından çok önemli düzeyde olmasa da olumlu olduğu görülmüştür. 2001 yılından sonra dış ticaret hacminde ve EİT oranlarında Türkiye lehine gelişmeler olmakla birlikte 2006 yılından sonra bu ürün grubu/sectörde Türkiye'nin göreceli üstünlüğü ele geçirdiği görülmüştür.

Tablo 7. İrlanda-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	186	373	458	620	1775	4086	13651	19993	25104	56400
İthalat	30566	12484	11233	16522	46879	83420	26827	39808	70502	55072
EİT	0.01	0.06	0.08	0.07	0.07	0.09	0.67	0.67	0.53	0.99
H-M	-0.99	-0.94	-0.92	-0.93	-0.93	-0.91	-0.33	-0.33	-0.47	+0.01
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	124719	71239	74624	107668	193740	214800	260638	293114	334106	
İthalat	209601	71666	96094	125229	182635	178290	191295	163230	147138	
EİT	0.75	0.99	0.87	0.92	0.97	0.91	0.85	0.72	0.61	
H-M	-0.25	-0.01	-0.13	-0.08	+0.03	+0.09	+0.15	+0.28	+0.39	

Türkiye –İrlanda arasındaki dış ticaret ve EİT oranları incelendiğinde, Gümrük Birliği sürecine kadar İrlanda lehine tek yönlü ticaret olduğu görülmüştür. Gümrük Birliği sürecinin başlamasıyla birlikte dış ticaret hacminde önemli düzeyde artış görülmüştür. Aynı şekilde EİT oranlarında Türkiye için daha olumlu bir görünüm vardır. 1999 yılında ve 2004 yılından sonra Türkiye'nin bu ürün grubu/sectörde göreceli üstünlüğü ele geçirdiği fark edilmektedir.

Tablo 8. Danimarka-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	1421	3434	2251	3054	8092	15121	18902	29721	33146	28443
İthalat	64049	51050	52958	62929	43042	97147	64790	90299	94462	92533
EİT	0.04	0.13	0.08	0.09	0.32	0.27	0.45	0.50	0.52	0.47
H-M	-0.96	-0.87	-0.92	-0.91	-0.68	-0.73	-0.55	-0.45	-0.48	-0.53
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	38085	55800	84460	75990	172678	205033	227481	287667	249747	
İthalat	83605	79991	107867	110046	110973	204287	171834	262356	320814	
EİT	0.63	0.82	0.88	0.82	0.78	0.99	0.86	0.95	0.88	
H-M	-0.37	-0.18	-0.12	-0.18	+0.22	+0.01	+0.14	+0.05	-0.12	

Türkiye- Danimarka arasındaki dış ticaret ve EİT oranları analiz edildiğinde, ele alınan dönemin önemli bir bölümünde Danimarka'nın göreceli üstünlüğü görülmekle beraber ilk yıllarda ticaretin tekyönlü olduğu fark edilmektedir. Gümrük Birliği süreci ile birlikte tek yönlü ticaret iki yönlü ticarete dönüşmüş ve dış ticaret hacminde artış kaydedilmiştir. 2001 yılını müteakiben dış ticaret rakamlarında ve EİT oranlarında Türkiye lehine gelişme kaydedilmiştir.2004-2007 döneminde göreceli üstünlük Türkiye lehine dönmüştür.

Tablo 9. Yunanistan-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	8067	8512	10391	9375	22191	23545	37061	28165	31232	37209
İthalat	2013	3535	3752	6711	18077	11029	15032	26555	24137	13626
EİT	0.40	0.59	0.53	0.83	0.90	0.64	0.58	0.97	0.87	0.54
H-M	+0.60	+0.41	+0.47	+0.17	+0.10	+0.36	+0.42	+0.03	+0.13	+0.46
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	82852	56964	116094	247124	275537	229962	376132	494516	570213	
İthalat	17074	8980	15847	29140	43824	37658	54771	64699	67072	
EİT	0.34	0.27	0.24	0.21	0.27	0.28	0.25	0.23	0.21	
H-M	+0.66	+0.73	+0.76	+0.79	+0.73	+0.72	+0.75	+0.77	+0.79	

Türkiye –Yunanistan arasındaki dış ticaret ve EİT oranları incelendiğinde, dönemin tamamında Türkiye'nin göreceli üstünlüğü görülmüştür. Gümrük Birliği sürecinin ilk yıllarında Türkiye'nin dış ticaret rakamlarında önemli bir değişim görülmemiş fakat Yunanistan'nın ihracatında önemli artış yaşanmış bu durum EİT oranlarında artışa neden olmuştur.2001 yılından sonra ise artan dış ticaret hacmi ve Türkiye'nin görece daha çok artan ihracatı nedeniyle Türkiye lehine EİT oranlarında azalış görülmüştür. Bu ürün grubunda onbeş ülke içinde en zayıf olan ülkenin Yunanistan olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 10. Portekiz-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	5114	12102	13063	10211	11197	13897	15284	25372	31136	34657
İthalat	4277	5380	7126	14870	11084	19097	26402	42861	37672	20703
EİT	0.91	0.62	0.71	0.81	0.99	0.84	0.73	0.74	0.91	0.75
H-M	+0.09	+0.38	+0.29	+0.19	+0.01	-0.16	-0.27	-0.26	-0.09	+0.25
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	58331	87751	69524	122140	135917	130356	163786	165975	221971	
İthalat	20774	11822	17993	28022	52861	141476	143489	131882	147951	
EİT	0.53	0.24	0.41	0.37	0.56	0.96	0.93	0.89	0.80	
H-M	+0.47	+0.76	+0.59	+0.63	+0.44	-0.04	+0.07	+0.11	+0.20	

Portekiz ve Türkiye arasındaki dış ticaret ve EİT oranları incelendiğinde, ele alınan dönemin önemli bir bölümünde Türkiye'nin göreceli üstünlüğü görülmektedir. Gümrük Birliği sürecinin ilk yıllarında Portekiz'in önemli oranda artan ihracatı nedeniyle H-M endeksi negatife dönüştü ve Portekiz göreceli üstünlüğü ele geçirmiştir.

Tablo 11. İspanya-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	6120	37127	78934	19112	23668	33855	37242	69279	125993	223157
İthalat	71564	74455	94670	143628	117887	139814	434712	556202	543194	605766
EİT	0.16	0.67	0.91	0.23	0.33	0.39	0.16	0.22	0.38	0.53

H-M	-0.84	-0.33	-0.09	-0.77	-0.67	-0.61	-0.84	-0.78	-0.62	-0.47
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	163328	240537	324417	621363	924866	1089903	1397380	1729338	1467805	
İthalat	846051	378172	502660	873061	1737158	1857593	1926832	2172437	2073555	
EİT	0.32	0.78	0.78	0.83	0.69	0.74	0.84	0.89	0.83	
H-M	-0.68	-0.22	-0.22	-0.17	-0.31	-0.26	-0.16	-0.11	-0.17	

İspanya Türkiye arasındaki dış ticaret ve EİT oranları ele alındığında tüm dönem boyunca İspanya'nın göreceli üstünlüğü görülmektedir. Gümrük Birliği sürecinin ilk yıllarında İspanya'nın önemli oranda artan ihracatı EİT oranlarında düşüşe yol açmakla birlikte dış ticaret rakamlarında artışa neden olmuştur. 2001 yılından sonra ise, Türkiye'nin ihracat rakamlarında meydana gelen artış İspanya'ya göre nispeten daha yüksek olmuştur. Bu durumda EİT oranlarında artışa neden olmuştur.

Tablo 12. İsveç- Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	5449	4600	2415	4453	4529	8347	10496	15508	37229	24361
İthalat	82697	127396	111398	266966	155037	341874	450699	643215	749584	1204562
EİT	0.12	0.07	0.04	0.03	0.06	0.05	0.05	0.05	0.09	0.03
H-M	-0.88	-0.93	-0.96	-0.97	-0.94	-0.95	-0.95	-0.95	-0.91	-0.97
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	31282	34465	71458	153169	204657	240474	356747	324777	315791	
İthalat	1134324	259927	191280	293696	479908	576221	564952	646171	711251	
EİT	0.05	0.23	0.54	0.69	0.60	0.59	0.77	0.67	0.61	
H-M	-0.95	-0.77	-0.46	-0.31	-0.40	-0.41	-0.23	-0.33	-0.39	

Türkiye –İsveç arasındaki dış ticaret ve EİT oranları incelendiğinde; incelenen dönemin tamamında İsveç'in göreceli üstünlüğü görülmektedir. 2001 yılına kadar olan sürede ise tek yönlü ticaret gerçekleşmiştir. Gümrük Birliği sürecinin başlamasıyla EİT oranlarında önemli oranda olmasa da bir artış görülmektedir.2001 yılından sonra H-M endeksi negatif (-) görünümünü korusa da Türkiye'nin ihracatı önemli oranda artış göstermiş ve EİT oranlarında yüzde %3 oranlarından %67 seviyelerine kadar yükseliş olmuştur. Bu da tek yönlü ticaretin çift yönlü ticaret şeklini almasına sebep olmuştur.

Tablo 13. Finlandiya-Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	1579	1016	1483	1012	3613	3385	5840	10462	12374	12637
İthalat	35700	31940	27748	39285	32438	68847	66364	122224	199209	302040
EİT	0.08	0.06	0.10	0.05	0.21	0.09	0.16	0.16	0.12	0.07
H-M	-0.92	-0.94	-0.90	-0.95	-0.79	-0.91	-0.84	-0.84	-0.88	-0.93
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	15835	18372	66833	124926	145462	158551	200554	206134	189738	
İthalat	148807	505318	171774	196604	315855	469921	534876	502798	433558	
EİT	0.21	0.06	0.56	0.78	0.63	0.50	0.55	0.58	0.61	
H-M	-0.79	-0.94	-0.44	-0.22	-0.47	-0.50	-0.45	-0.42	-0.39	

Türkiye – Finlandiya arasındaki EİT oranları ve dış ticaret rakamları incelendiğinde; H-M endeksinin incelenen dönem boyunca negatif (-) olması Finlandiya'nın bu ürün grubu /sektörde üstün olduğunu göstermektedir. Gümrük Birliği süreci dış ticaret hacminde artışa neden olmuştur. Türkiye'nin daha yüksek miktarda artan ihracatı EİT oranlarında artışa neden olmuştur. Ama bu durum ticaretin tek yönlü olma durumunda değişiklik yapacak kadar önemli düzeyde değildir. 2001 yılından sonra Türkiye'nin yüksek miktarda artan ihracatı ve azalan ihracatı nedeniyle EİT oranlarında önemli oranda artış olmuş ve tek yönlü ticaret çift yönlü ticarete dönüşmüştür.

Tablo 14. Avusturya- Türkiye Makine ve Ulaştırma Araçları EİT (1000\$)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
İhracat	7237	9219	9123	13644	13360	25916	32398	48716	43307	44640
İthalat	79729	120183	110731	124316	79647	94221	249811	230989	327898	241412
EİT	0.17	0.14	0.15	0.20	0.29	0.43	0.23	0.35	0.23	0.32
H-M	-0.83	-0.86	-0.85	-0.80	-0.71	-0.57	-0.77	-0.65	-0.77	-0.68
Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
İhracat	50721	81703	101423	159620	218276	232771	246317	306640	351480	
İthalat	187572	145179	220159	406781	516928	372163	442527	498027	585036	
EİT	0.43	0.72	0.63	0.56	0.59	0.77	0.72	0.76	0.75	
H-M	-0.57	-0.28	-0.37	-0.44	-0.41	-0.23	-0.28	-0.24	-0.25	

Türkiye-Avusturya arasındaki Endüstri içi ticaret ve dış ticaret rakamları incelendiğinde; ele alınan dönemde, Avusturya'nın bu sektörde göreceli üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Gümrük Birliği süreci dış ticaret hacmi ve EİT oranları bakımından önemli değişime neden olmamıştır. 2001 yılından sonra ise Dış ticaret hacminde önemli değişim olmuştur. Türkiye'nin daha yüksek oranda artan ihracatı EİT oranlarında artışa sebep olmuş fakat bu değişim bu ürün grubu/sektör için Avusturya'nın göreceli üstünlüğü bakımından değişime neden olmamıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada, Türkiye ve AB (15) ülke arasında Endüstri –İç Ticaret konusu ele alınmıştır. Endüstri –İç Ticaret, Aksak Rekabet Piyasaları bünyesinde ele alınan Yeni Dış Ticaret teorilerinden Monopolcü rekabet teorisi kapsamındadır. TÜİK Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması (SITC Rev 3 Digit 1) Mal Grubu, 7. Makine ve Ulaştırma Araçları, ürün grubu sınıflamasına göre elde edilen ihracat ve ithalata göre tarafımızca oluşturulan tablolar aracılığı ile konu araştırılmıştır. Türkiye 1996 yılında AB ile Gümrük Birliği sürecini başlatmıştır. 1996 yılında AB 15 ülkeden oluştuğu için AB (15) ülke ile Türkiye arasındaki ticaret ve EİT incelenmiştir.

Gümrük Birliği, özellikle sanayi ürünlerinde gümrüklerin sıfırlanması olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle “SITC Rev.3. Digit 1 düzeyinde 7. Makine ve Ulaştırma Araçları” ürün grubu araştırılmıştır. Digit 1 düzeyinin tercih edilmesi ise ticaretin yönünün genel bir eğilimini ortaya çıkarmak içindir.

1990 yılından 1996 yılına kadar geçen süre ve 1996 yılı Gümrük Birliği sürecinin başlaması başlayan süreç ele alındığında; ülkelere göre farklılıklar görülmektedir. Genel bir eğilim olarak, Gümrük Birliği süreci, Türkiye açısından kutuplaşma teorisi yaratmayıp, aksine yakınlaşma paradigmasının geçerli olduğu dönem olarak açıklanabilir. Yunanistan hariç geriye kalan ülkelerin bu ürün grubunda Türkiye'ye karşı göreceli üstünlüğü olduğu görülmüştür. Gümrük Birliği uygulamasının ilk yıllarında Türkiye için olumsuz bir görünüm ön plana çıkarken takip eden yıllarda Türkiye'nin artan dış ticaret hacminde ihracatının daha yüksek oranda artması EİT oranlarında yüksek oranların çıkmasına neden olmuştur.

Ele alınan dönemin ilk yıllarında ticaretin Türkiye aleyhine tek yönlü ticaret şeklinde gerçekleştiği çift yönlü ticaret olarak ta adlandırılan EİT çok önemsiz düzeyde kalmıştır. Türkiye'nin artan rekabet gücü ve daha büyük bir pazara girişi ihracatın artmasının nedenlerinden sayılabilir.

Danimarka, İngiltere, İrlanda, Hollanda ve Belçika Lüksemburg ile yapılan ticarete çalışmada ele alınan dönemin son yıllarında Türkiye'nin yüksek oranda artan ihracatı aynı zamanda göreceli üstünlüğü sağlamıştır. G-L endeksi bu durumu bu değişimi açıklayamadığı için alternatif olarak H-M endeksi kullanılmıştır. Pozitif (+) oranlar Türkiye'nin bu ürün grubunda ihracatının ithalatından daha çok olduğu yılları göstermektedir.

Türkiye'nin ele alınan dönemde dış ticaret hacmi ve ihracatı bakımından önemli ve olumlu yönde değişim gösterdiği görülmüştür. Gümrük Birliği süreci için yakınlaşma paradigması geçerlidir.

KAYNAKÇA

Abd el-Rahman Kemal,(1991) “Firm’s Competitive and National Comparative Advantage as

Joint Determinants of Trade Composition”, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 127(1), p.88.

Akkaya, O. (2018). Türkiye ve Türkiye'nin Dış Ticaret Partnerleri Arasındaki İki Yanlı J Eğrisi: 1996–2006 Dönemi İncelemesi . *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 3 (1) , 328-338 . DOI: 10.29106/fesa.390783

Altay H., Şen A., (2009). Türkiye'nin Avrupa Birliği (15) pazarındaki endüstri-içi ticaret performansının rakip ülke performanslarıyla karşılaştırmalı analizi: 1995-2007, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2009 Cilt: 0, Sayı: 25 pp.127 - 140

Aquino A. (1978).Intra-Industry Trade and Inter-Industry Specialization as Concurrent Sources of International Trade in Manufactures, *Review of World Economics* volume 114, pages275–296

Balassa B., (1988) Bauwens Luc, “Inter-Industry and Intra-Industry Specialization in Manufactured Goods”, *Weltwirtschaftlichec Archiv*, 124(1), p.12.

Balassa, B.,(1966) “Tariff Reduction and Trade in Manufactures among the Industrial Countries ”, *The American Economic Review*, 56(3), 466-473.

Bernhofen, M. D. (1997). “Intra Industry Trade and Strategic Interaction: Theory and Evidence”. *Journal of International Economics*, 45, 77-96.

Finger J.M., Kreinin M.E (1979). *The Economic Journal* , Dec., 1979, Vol. 89, No. 356.pp. 905-912

Grubel H.G. and Lloyd P.J.,”The Empirical Measurement of Intra Industry Trade”, *Economic Record*, 47(4), 1971, p. 495.

Herbert, G., Grubel and Lloyd P., J., (1975)“The Theory and Meauserement of International Trade in Differentiated Products”, *Journal of Economic Literature*, 13(4),

Köse, Z. & Meral, G. (2019). Türkiye Amerika Birleşik Devletleri Arası Endüstri İçi Ticaret ve Döviz Kuru İlişkisi . *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 19 (38) , 184-201 . DOI: 10.30976/susead.568761

Mangır F., Fidan A., (2017), Grubel-Lloyd Endeksi İle Endüstri-İçi Ticaret Analizi: Tarım Sektörü Türkiye Örneği, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 19 (33): 45-51, 2017,ISSN: 2147 – 7833

Mercan M., Yergin H., (2012), Analysis Of Intra-Industry Trade Between Turkey-Bosnia And Herzegovina and Alternative Index, International Journal of Business and Social Science Vol. 3 No. 1

Moshirian F., Donghui L., Sim A.B. (2005). Intra-Industry Trade in Financial Services Journal of International Money And Finance 1090-1107

Saraçoğlu S., Kortan Işın (2014). Türkiye ve Seçilmiş Geçiş Ekonomilerinin İkili Ticaret Bazında Endüstri-içi Ticaretinin Analizi, PJEES, Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies, Vol. 1, No. 2, 2014, pp. 45-70

Şahin D., (2016). Faktör Yoğunluğuna Göre Endüstri-İçi Ticaretin Statik Ölçümü: Türkiye Örneği, Akademik Bakış Dergisi Sayı: 54 Mart - Nisan 2016

https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html

<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birligi.tr.mfa#:~:text=Tan%C4%B1m%20olarak%20g%C3%BCmr%C3%BCk%20birli%C4%9Fi%3B%20taraf,ayn%C4%B1%20ticaret%20politikas%C4%B1n%C4%B1%20uygulamalar%C4%B1%20a nlam%C4%B1ndad%C4%B1r>

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey'in Türkiye'nin Ekonomik Ve Sosyal Durumuna Dair Değerlendirme Raporu (1930-1931)

Gaziantep Deputy Ali Cenani Bey's Evaluation Report On The Economic And Social Situation Of Turkey (1930-1931)

Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Siyasi Tarih ABD, eafsar@yyu.edu.tr
ORCID:0000-0002-3787-8162.

Makale Başvuru Tarihi : 28.02.2022
Makale Yayın Tarihi : 31.03.2022
Makale Türü : Araştırma Makalesi

ÖZET

Erken Cumhuriyet döneminde siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda yapılan yapısal reformların toplum kesimleri üzerindeki etkileri farklı olmuştur. Kimi kesimler bu reformları benimserken kimileri de benimsememişlerdir. Bunun yanı sıra 1929 Büyük Dünya Buhranı'nın ve Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinin farklı kesimler üzerindeki olumsuz etkileri 1930'larda toplumsal gerilimin iyice artmasına ve İsmet İnönü hükümetine tepkiye neden olmuştur. Ülke genelindeki toplumsal muhalefetin ve memnuniyetsizliğin boyutunu yerinde görmek amacıyla Mustafa Kemal Paşa ve yanındaki uzman heyet 17 Kasım 1930-6 Ocak 1931 tarihlerini kapsayan yurt gezisine çıkmışlardır.

Anahtar Kelimeler:
Ali Cenani,
Gaziantep, Rapor,
1929 Büyük Dünya
Buhranı

Çalışmanın konusunu da oluşturan erken Cumhuriyet döneminde Ticaret Bakanlığı yapan Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey bu geziden hareketle yurt gezisi sonrası farklı bakanlık uzmanlarınca hazırlanan notları analiz ederek ülkenin içinde bulunduğu durumla ilgili birçok konuda detaylı bir rapor hazırlamıştır. Raporunda ağırlıklı olarak iktisadi ve mali konulara değinilmiş bunun yanı sıra adliye, eğitim ve sağlık gibi konulara da yer verilmiştir. Bunun yanı sıra rapor halkın hangi konularda hükümetten istek ve şikâyetlerinin olduklarını göstermesi açısından da dikkate değerdir. Bu konularla ilgili eksiklikler ve tedbirler belirtilerek devletin güçlenmesi ve toplumsal huzurun sağlanması için hükümete öneriler sunulmuştur. Ayrıca bu konularla ilgili bilgilere ve gözlemlere yer verilmesi o dönemdeki toplumsal iklimi ve durumu anlamak açısından da değerliydi.

GAZİANTEP DEPUTY ALI CENANI BEY'S EVALUATION REPORT ON THE ECONOMIC AND SOCIAL SITUATION OF TURKEY (1930-1931) ABSTRACT

Key Words:
Ali Cenani,
Gaziantep, Report,
1929 Great
Depression

In the early Republican period, the structural reforms in the political, economic, social and cultural fields had different effects on the segments of society. While some people adopted these reforms, others did not. In addition to this, the negative effects of the 1929 Great World Depression and the experience of the Free Republic Party on different segments of the society caused a serious increase in social tension in the 1930s and a reaction to the İsmet İnönü government. In order to see the extent of social opposition and dissatisfaction throughout the country, Mustafa Kemal Pasha and the expert committee went on a country tour covering 17 November 1930-6 January 1931.

Gaziantep Deputy Ali Cenani Bey, who was the Ministry of Commerce in the early Republican period, prepared a detailed report covering issues about the general situation in the country by analysing the notes prepared by the experts of different ministries after the country trip. In the report, mainly economic and financial issues were addressed, as well as subjects such as the courthouse, education and health. Furthermore, the report was also noteworthy in terms of revealing the people's requests and complaints from the government. Deficiencies and measures on these issues were specified and suggestions were made to the government in order to strengthen the state and ensure social peace. Additionally, presenting information and observations on these issues was valuable in terms of realizing the social climate and situation at that time.

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni devletin ekonomi politikasının çerçevesi İzmir İktisat Kongresi'nde (17 Şubat-4 Mart 1923) (bkz.Koç, 2010:145-167) alınan kararlar doğrultusunda belirlenmişti. İktisadi ve mali birçok konunun ele alındığı bu kongrede, devletin özel teşebbüsü desteklemesi, köylülerin sırtında yük teşkil eden Aşar Vergisi'nin kaldırılması, ekonomik kalkınmada tarımın yanında sanayinin yatırımlarla desteklenmesi ve korunması üzerinde durulan konulardandı. Tarım alanında Aşar Vergisi'nin 1925'te kaldırılması, sanayi alanında da Sanayi Teşvik Yasası'nın 1927'de çıkarılması kongrenin önemli sonuçlarındandı (Hatiboğlu, 1974:44-47&Güner, 1978:34). 1929 Büyük Dünya Buhranı tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye'yi de olumsuz yönde etkilemişti. Özellikle ekonomisinin yüzde sekseni tarıma dayalı bir ülkenin bu krizden etkilenmemesi düşünülemezdi. Krize bağlı olarak yaşanan ekonomik sıkıntılar köylüler başta olmak üzere birçok kesimi etkilemiştir (Pamuk, 1999:34&Çavdar, 1973:152). Bunun yanında Cumhuriyet'in ilanını takip eden süreçte yapılan birtakım yapısal reformlar ve düzenlemeler de bazı kesimlerin tepkisiyle karşılaşmıştı. Demokrasi tarihinde kuruluş hikâyesiyle dikkat çeken Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyiminin de kısa sürmesi toplumun belli kesiminde birikmiş olan tepki ve memnuniyetsizliği iyice arttırmıştı. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, ülkede var olan toplumsal gerilimin boyutunu ve ekonomik krizin etkilerini yerinde görmek amacıyla farklı vekâletlerden oluşan geniş bir uzman heyetiyle birlikte ilk bölümü 17 Kasım 1930-6 Ocak 1931 tarihlerini kapsayan yurt gezisine çıkmıştır (Başar, 1981:21; Çanak, 2016:130).¹

Gaziantep mebusu Ali Cenani Bey de, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın çıkmış olduğu yurt gezisinde uzmanlarca yazılan raporları da dikkate alarak, ülkenin içinde bulunduğu durumla ilgili ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır (BCA, 490.01, 1454.34.3, s.3-4). Çalışmanın da konusu olan bu raporun içerik analizine bakıldığında ağırlıklı olarak ekonomi üzerinde duran Ali Cenani Bey, Ziraat, Maarif, Gümrük, Adliye, Maliye ve diğer konulara da değinmiş, halkın bu konularla ilgili şikâyet ve isteklerinin neler olduğunu ve ne gibi önlemler alınması gerektiği hususunda rapor hazırlayarak İsmet İnönü hükümetine önerilerde bulunmuştur.

Çalışmada öncelikle Ali Cenani Bey'in hayatına değinildikten sonra Ali Cenani Bey'in yurt gezisinde tutulan notları da dikkate alarak hazırladığı rapor ele alınıp incelenmiştir.

1.Ali Cenani Bey'in Biyografisi

1872 (1288)'de İstanbul'da doğan Mehmet Ali Cenani Bey (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, Belge No: 1-28, Sicil No: 175, TBMM Arşivi). II. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı Mebusan Meclisi'nde birinci ve ikinci dönemde Halep'ten mebus seçilmiş, özellikle Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'dan almış olduğu direktifler sonrasında Antep ve çevresinin savunmasında önemli başarılar imza atmıştır. 1923'te yapılan ikinci dönem Büyük Millet Meclisi seçimlerinde de Antep mebusu olmuştur (Afşar, 2021:123&Şavkılı, 2008:88). Meclisin üçüncü döneminde de Antep mebusluğuna seçilen (Öztürk, 1995:333) Ali Cenani Bey, 22 Kasım 1924'te Ali Fethi Okyar Hükümeti'nde 3 Mart 1925 tarihine kadar Ticaret Vekili olmuştur (TBMM ZC, II / 9, 22.10.1924, s. 375&Şavkılı, 2008:405-425&Güzelbey,1984:88). Ali Cenani Bey, Fethi Bey Hükümeti'nden sonra kurulan III. İsmet İnönü Hükümeti'nde 3 Mart 1925-1 Kasım 1927 tarihleri arasında tekrar Ticaret Vekilliğine getirilmiştir (bkz. Dağlı&Aktürk,1988:26). Vekilliği döneminde yabancı ülkelerle ticaret anlaşmaları yapmıştır (BCA, 030.18.01.01/018.27.16).

¹ Mustafa Kemal Paşa ile birlikte geziye katılan Ahmet Hamdi Başar da gezinin hedefiyle ilgili olarak: *"Atatürk'ün geniş ölçüde yapacağı bu seyahatin hususi bir hedefi vardı: Serbest Fırka hadisesi memlekette idareden memnun olmayanların çokluğunu ortaya koymuştu. Her taraftan şikâyetler yükselmekteydi. Bunların hepsini hocalar, mürteciler ve saire yapıyor denemezdi. Çünkü her şikâyet madde gösterilerek yapıyordu... İşte 1930 senesi İkinciteşrin ayının 17. Pazartesi akşamı Ankara istasyonundan Kayseri'ye doğru mütehassıs bir heyetle beraber, hareket eden Atatürk, işlerin iyi gitmediğini ve müdahale lazım geldiğini ancak yakın zamanda anlamış olarak seyahate çıkıyordu"*. "Gazi Hazretleri Seyahatlerine Başladılar", Milliyet, 18 Teşrinisani 1930; "Gazi Hz. Dün Akşam Hareket Ettiler", Cumhuriyet, 18 Teşrinisani 1930; "Gazi Hz. Dün Akşam Ankara'dan Mufarakat Buyurdular", Vakit, 18 Teşrinisani 1930.

Bir dönem Müdafaa-i Hukuk Grubu ikinci başkanvekilliğini de yürüten Ali Cenani, vekil iken hakkında zahire yolsuzluğu iddiasıyla başlatılan soruşturma dolayısıyla sağlık durumunu öne sürerek 17 Mayıs 1926'da Ticaret Vekilliğinden istifa etmiştir (TBMM ZC, II / 25, 17.05.1926, s.192&Ticaret Vekili Ali Cenani Bey Hakkında Tahkikata Ait Vesikalar, s.2 &Yolsuzluk iddialarıyla ilgili ayrıca bkz.Afşar,2021:123-152;Akan,2016: 135-153). Antep Mebusu olarak meclisteki görevine devam eden Ali Cenani Bey'in dokunulmazlığı 14 Nisan 1928'te mecliste kaldırılarak Yüce Divan'da yargılanmasının yolu da açılmıştır. Bir ay sonraki duruşmasında Ali Cenani Bey'in, görevi suiistimalden dolayı bir ay hapis ile dört ay rütbe ve memuriyetten mahrumiyetine karar verilmiş ancak adli sicil kaydının temiz olmasından dolayı hapis cezası ertelenmişti. Ayrıca iddialara söz konusu olan maddi zararın (yaklaşık yüz yetmiş bin lira) faiziyle birlikte kendisinden karşılanmasına karar verilmiştir (Ticaret Vekili Ali Cenani Bey Hakkında Divan-ı Ali Kararı, J-III, TBMM Arşivi, s.1-8 &TBMM Kavain Mecmuası, III / 6, 1928, s.62 & Hâkimiyet-i Milliye, 15 Mayıs 1928 & Milliyet,15 Mayıs, 1928 & Vakıf,15 Mayıs 1928 & BCA, 030.10.00, 35.202.7). Başvekâlet kanalıyla Divan-ı Âli kararı meclise gönderilerek yargılamanın sona erdiğini bildirmiştir (BCA, 030.0.010.000.35.202 & TBMM ZC, III/4, 19.05.1928, s.166). Bir dönem daha milletvekilliği yapan Ali Cenani Bey hastalığı sebebiyle 5 Mart 1931'de siyaseti bırakmıştır. 5 Aralık 1934'te İstanbul'da vefat etmiştir (Akan, 2018:193).

2. Ali Cenani Bey'in Seyahat Raporu (1930-1931)²

Ali Cenani Bey, ülkedeki siyasi, sosyal ve ekonomik vaziyeti yerinde tespit etmek amacıyla Mustafa Kemal ve beraberindekilerin yapmış olduğu 17 Teşrinisani 1930-6 Kânunusani 1931 tarihindeki yurt gezisindeki tutulan notları da dikkate alarak birçok konu başlığında kendi raporunu detaylıca kaleme almıştır (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3,s.1). Ali Cenani Bey, seyahat notlarında halkın talep ve şikâyetlerinin dikkatlice incelendiğini makul olanlarının hükümete bildirildiğini, makul olmayan ve haksız şikâyetlerin ise reddedildiğini ifade etmiştir. Ali Cenani Bey kaleme aldığı görüşlerinin hükümetin yapmayı düşündüklerini desteklemeye ve kuvvetlendirmeye yönelik olduğunu, bunların yapıldığı taktirde ülkenin feraha kavuşacağını tahmin ettiğini de belirtmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.2). Ali Cenani Bey raporunda ağırlıklı olarak iktisat ve maliye konularına değinmiş bunun yanı sıra toplumu ilgilendiren adalet, sağlık, eğitim gibi birçok konuya ayrıca raporunda yer vermiştir.

2.1. ZİRAAT

2.1.1. Hububat Mahsulü

Ali Cenani Bey raporunda öncelikle 1929 Büyük Dünya Buhranı'ndan olumsuz etkilenen tarımla ilgili tespitlerde bulunarak ne gibi tedbirler alınması gerektiği hususuna değinmiştir. Ali Cenani Bey, bazılarının iddialarının gerçeği yansıtmadığını, ülkede açlık ve kıtlığın olmadığını bilakis geçen yıllara oranla 1930'da Kayseri ve Edirne bölgesinde yüzde yirmi ile elli arasında fazla mahsul olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında Tekirdağ ve Havza'nın bazı bölgelerinde tarla faresinden etkilenen dar bölgelerin olduğu, fiyat düşüklüğünden dolayı Havza ve Bursa gibi illerde arazi vergilerinin fazla yazıldığından borç ödeme kaynaklı sıkıntıların yaşandığı da ifade edilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.3). Bunun yanında Samsun ve Edirne'de görülen çekirge istilasına karşı yeterli mücadelede bulunulmayarak Kars, Erzurum, Kayseri ve Sivas'taki sığır hayvanlarının veba-ı bakarî (sığır vebası) mücadelesine de merkezce gerekli önemin gösterilmediği ayrıca raporda belirtilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.4-5).

Edirne'de hükümetçe Yunanistan'ın yaptığı gibi köylünün mahsulünü bir fiyat vererek alıp fırıncılara satması teklifi uzmanlara sunulmuşsa da bu teklif iki ülkenin şartlarının aynı olmamasından ötürü reddedilmiştir. Ali Cenani Bey 1930'da hububat üretiminin artırılması için şu tedbirlerin alınmasını istemiştir:

2.1.1.1. Hububatla ilgili Alınması Gereken Tedbirler

² Arşiv kayıtlarında belge bu başlıkta olduğu için aslına uygun olarak kullanılmıştır. Yoksa Ali Cenani Bey seyahat etmemiştir. Seyahate katılanların notlarından hareketle dönemin durumunu dair bir rapor hazırlamıştır.

- 1- 1930'da fare tahribatına uğramış olan bölgelerin tespit edilerek buralara tohumluk yardımı yapmak,
- 2- Mazotlu makinelerle değiştirilinceye kadar mevcut traktörlere vergiden muaf gaz dağıtımının yapılması önerilmiştir. (Havza için Başvekâletten olumlu cevap alındığı belirtilmiştir)
- 3- Tohum ıslahı istasyonlarının ve standardizasyon fikirlerinin tatbiki gibi zaman ve vesaitte muhtaç olan ideal tedbirlerden önce pratik şekillerde yerli tohumların kalburlanması (temizlenmesi) yoluyla hem mahalli ihtiyaca kullanılan ürünlerin kıymetlendirilmesi hem de mesela Trakya gibi Yunanistan'a daima ihracat yapan yerler müşterilerinin rağbetinin artırılması tedbir olarak düşünülmüştür.
- 4- Bütün memleket için önemli olan çeşitli ziraat işinin temini çok tetkik ve teşvike muhtaç olmakla beraber Trakya için kuş yemi ile kendirin ıslah edilmesi ve çoğaltılmasının gerekliliği tedbir olarak belirtilmiştir(BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.4-5).
- 5- Memleketin en büyük mahsulü olan hububatın yetiştirilmesi, fiyat değerinin dünya hububat fiyatlarıyla mukayesesi için bu işle sürekli uğraşacak bir büronun açılmasının önemli olacağı tavsiye edilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.6).

2.2.Tütün

Osmanlı Devleti'nde Duyun-ı Umumiye İdaresi'nce kurulan Reji İdaresi'nin kontrolünde olan tütün, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da kısa süreliğine yabancı firmaların kontrolünde olmuştur (BCA, 30.18.1.1.10.36.15). Şubat 1925'te idare yabancılardan satın alınarak devlet tekeline geçmiş ve yeni tütün borsası yönetmeliği çıkarılarak tütün üreticileri lehine düzenlemeler yapılmıştır (BCA, 30.10.0.0.181.251.21). Ali Cenani Bey de raporunda Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar tarımda önemli yer tutan tütün ve tütün üreticileri ile ilgili tespitlerde bulunmuştu. Ali Cenani Bey, dünya piyasasında Şark tütünleri ihtiyacını karşılayacak miktardan çok fazla olan (Türkiye, Yunanistan Bulgaristan ve son zamanda Rusya) mahsul miktarları üzerinde ne gibi tedbirler alınacağını notlarında belirtmişti. Ali Cenani Bey, tütün üreticileri için devletin veya İnhisar (Tekel) İdaresi'nin birlikte çalışması gerektiğini, bütün tütün üreticilerini memnun edecek olan şu iki tedbirin İktisat Bakanlığı'nca acele alınması gerektiğini belirtmiştir.

2.2.1.Tedbir

1-Tütün İnhisar İdaresi memurlarının tarladaki veya askıdaki tütünü bir avans vererek üstlendiğini, tütün üreticisinin daha uygun bir fiyatla müşteri bulduğunda inhisara avans verdiğini bunun da üretici için yük olduğu belirtilmiştir. Ali Cenani Bey, bazı inhisar memurlarının idareye yaranmak için halkı bu yolla baskı altına almamasını ve bunun da Genel Müdürlükçe önemli bir husus olarak takip edilmesi gerektiğini de ayrıca önermiştir.

2- Tütününü İnhisar İdaresine teslim eden çiftçiler ürünlerinin eksik tartıldığından şikâyet etmişlerdi. Örneğin, birkaç kantarda kırk kilo gelen bir dengin inhisar memurlarının kantarında üç dört kilo eksik geldiği söylenmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.7). (bu durum da mahsulde yaklaşık %10 azalma demektir). Şikâyetler arasında, tütünden yakıt adı altında özel bir indirim yapıldığını, bu oranın memurların takdirlerinde olduğunu, bu oranların fazla ölçüde idarenin lehine ve çiftçinin aleyhine tutulduğu raporda ayrıca eksiklikler olarak tespit edilmişti. İdare mensupları son zamanlarda bu hususta çiftçinin hakkının gözetilmesi için memurlara emirler verildiğini söylemişlerse de mahsul sahiplerinin davranışlarında bir değişiklik olmadığını ifade eden Ali Cenani Bey bu şikâyete İnhisar İdaresi başka ve pratik bir çare bulursa satış yapan bütün tütün çiftçisinin memnun olacağını belirtmiştir.

Raporda halkın isteklerine de yer verilmiş örneğin, Trabzon halkının Rusya ile ticari münasebetlerinin kesildiği zamandan beri işsizlik sıkıntısını fazlasıyla hissettiklerini bu sebeple Şimali Şarki Vilayetleri için bir tütün ve sigara imalathanesi açılmasını rica ettikleri de Ali Cenani Bey tarafından ifade edilmiştir. Yine Samsun'un Çarşamba ilçesi ile Tokat'tan 1927-1928 yıllarına ait eskimiş ve kıymetten düşmüş tütünlerin İnhisar İdaresince

alınması için müracaatların olduğu ancak bunun uygun görülmediği de raporda belirtilmiştir(BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.8).

3. VERGİLER

Ali Cenani Bey tutmuş olduğu raporda vergiler üzerinde geniş ve ayrıntılı durmuştur. Halkın vergiler konusundaki şikâyet ve isteklerinin ele alındığı bu bölümde birçok vergiden bahsedilmiş, alınacak tedbirlerle halkın şikâyetlerinin ve sıkıntılarının önlenebileceğini ifade edilmiştir.

3.1. Arazi Vergisi

Ali Cenani Bey en çok bilinen ve ismi geçen vergilerden biri olan arazi vergisi ile ilgili tespitlerinde ürünlerin parasal kıymetinin olduğu yıllarda verginin binde biri olan bu vergi oranının fazla olmadığını ancak zamanla halk üzerinde neden yük olduğunun sebeplerini şu şekilde tespit etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.10).

1-Ekilmemiş araziden başka ekilmeye hiç müsait olmayan çalılık ve bataklık haline gelen yerlerden de alınması,
2-Tarıma açılan yeni yerlere hazine lehine bir anlayışla fazla değer biçilmesi, (Havza’da azami dönümü 20 lira kıymeti olan araziye 80 lira kıymet konulduğu, 25.000 liraya satılan çiftliğe ise 30.000 lira değer biçildiği görülmüştür)

3-Aynı tarlalardan farklı vergi oranlarının alınması halk arasında yayılmış bunun da psikolojik olarak bir memnuniyetsizliğe sebep olduğu raporda önemle vurgulanmıştır (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.11).

3.2. Sayım Vergisi

1924’te Ağnam Vergisi’nin yerine getirilen sonradan ismi Hayvan Vergisi olarak değiştirilen Sayım Vergisi ile ilgili olarak raporda, çiftçilerin verdiği vergilerin ikincisi olduğu, sanayi ve ticaret erbabının ödediği vergilere oranla bu verginin ağır olduğu belirtilmiştir. Bu verginin son zamlarla beraber ancak verilebildiği, son yıllarda koyun ve keçiden alınan yün, tiftik, süt ve kuzu fiyatlarının büyük oranda düşmüş olmasının da bu durumu ağırlaştırdığı ifade edilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.13).

Ülke ekonomi için önemli olan küçükbaş hayvancılığının masrafların artmasıyla birlikte durma noktasına geldiği ifade edilmiş, koyun ve keçi yetiştirme işinin korunmasının memleket için servet olduğu, bu açıdan hayvancılığın teşvik edilmesi gerektiği raporda önerilmiştir. Sanayinin korunması için hükümetin gösterdiği hassasiyeti, memleketin başlıca servetini teşkil eden hayvancılığın teşviki için de göstermesi istenmiştir. Muamele Vergisi konusunda şikâyetçi olan sanayi erbabının Teşviki Sanayi Kanunu’yla temin ettikleri ayrıcalıklardan başka bir de Muamele Vergisi’nin kaldırılması konusu konuşulurken, Arazi Vergisi’nden zaten şikâyetçi olan köylünün sayım yükünün hafifletilmesinin de çok fayda sağlayacağı raporda istenilenler arasındaydı.

Bununla birlikte hazinenin önemli payını oluşturan Sayım Vergisi’nden büyük ölçüde yararlanmanın gerekliliği de belirtilmişti. Tedbir olarak hayvan ürünlerinden her seneki ortalama fiyatına göre belli birkaç derece ve emsal üzerinden azalıp çoğalan bir verginin tahsil edilmesi önemli bir gelirdi. Ali Cenani Bey hayvancılığın gelişimi için şu öneri de bulunmuştu: Küçük ve büyük baş hayvancılıkla uğraşanların, hayvan mahsulatının en çok, en az ve kötü derecede para etmesi şıklarına göre belirlenen fiyatla uygun bir vergi oranının belirlenmesinden emin olurlarsa ülkede hayvan sayısının artacağı ifade edilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.14). 1930 yılının kış mevsiminde şehirlerdeki et fiyatlarının ucuzluğunun da koyun sahiplerinin mallarını elden çıkarmalarına bir işaret gibi telakki edilmesi gerektiğini belirten Ali Cenani Bey bu nedenle tarımda kullanılan hayvanlardan vergiyi kaldırmanın faydalı olacağını önermiştir. Lakin kaldırmanın bütçeye zararı olacaksa da hiç olmazsa hayvan vergisinden yüzde elli indirim yapılmasının elzem olduğunu raporunda belirtmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.15).

3.3. Müsakkafat (Bina) Vergisi

Osmanlı Devleti'nde bina ve arazi vergilerindeki karışıklığı gidermek için İkinci Meşrutiyetle birlikte ayırımı yapılan bu vergi ile ilgili Ali Cenani Bey raporunda yapılacak düzenlemelerle vergiden fayda sağlanacağını belirtmişti. Ali Cenani Bey, Müsakkafat Vergisi düzenlemelerinde neler yapılması gerektiğini maddeler halinde şöyle belirtmiştir:

1. İlk yapılması gerekenin de önceden bu vergiden muaf olan tarımla uğraşanların 1927 yılından itibaren bu vergiye tabi tutulmaları uygulanmasının yeniden düzenlenmesi gerektiğini önermişti. Ali Cenani Bey tahriri (Osmanlı malî teşkilâtında vergi tespiti amacıyla yapılan sayım) yapılmayan yerlerden alınmamış Müsakkafat Vergisi'nin tahrirden sonra toptan alınmasının halk üzerinde ağır bir yük teşkil edeceğini bu nedenle yapılması gerekenin 1927 yılı öncesindeki tahrir edilmemiş yerlerin (Trabzon gibi) hesap dışında tutulması gerekliliği tavsiye edilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.15).

1-Komisyonlarca brüt gelir olarak tespit edilen miktarlardan bina amortismanının tarh edilmesi ve hatta cüz'î dahi olsa binde tespit edilecek bir nispet üzerinden mütemadi tamir bedelinin de tahmin edilen gelirden düşürülmesi,

2-Karışık olan itiraz şekil işlemlerinin ve Müsakkafatta yapılacak düzenlemeye ait esasların mükellefin aleyhine olmayacak bir şekle sokulması,

3-Sahibinin bizzat, ikamet ettiği meskenler için indirim yapılması dikkate değer olduğunu,

4-Büyük bir şehir olan İstanbul'un tahririnin üç komisyona havale edilmesinin uzun zaman alacağını bunun da İstanbul'daki Müsakkafat Vergisi sürecinde haksızlıklar ve nispetsizlikler yüzünden sürekli şikâyetlerin artacağı raporda belirtilmişti. Ali Cenani Bey bunun önüne geçmek için de İstanbul ve havalisi için komisyonların şimdikin en az üç katına çıkarılmasını tavsiye etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.16).

3.4. Kazanç Vergisi

Ali Cenani Bey, Kazanç Vergisi ile ilgili halkın şikâyetleri ve bunun için alınması gereken tedbirleri raporunda şu şekilde ifade etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.16). İstanbul'da bir konserve fabrikası kurulması için dilekçe ile müracaat ederek fabrikanın yazıhanesi için kanunda açık bir biçimde olmayan yeni belirlenen bir usulle yazıhaneden dört senelik Kazanç Vergisi'nin şikâyete neden olduğu görülmüştür. Aynı durumda bulunan diğer bir imalathane de aynı mesele için devlete müracaat ederek lehine karar aldırılmıştı. Bu karara istinat edilerek Maliye'ye yapılan müracaata karşı cevabıyla karşılaşıldığı, bunun halk arasında devlete karşı bir güvensizliğe neden olduğu tespit edilmiştir.

Ali Cenani Bey, eğer bu yazıhaneden vergi alınması gerekiyorsa dört seneden beri alınmasının gerektiğini, vergi lazım değilse bir defada dört senelik vergiyi istemenin bu müessesenin hesaplarını alt üst edeceğini belirtmişti. Ayrıca benzer durumlar için alınmış kararlar esas tutularak iş sahiplerinin yorgunluğa ve zarara sokulmaması gerektiği raporda önemle vurgulanmıştır (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.17).

Raporda özellikle iki hususta şikâyetlerin dikkat çekici olduğu ifade edilmiştir:

1. Kira üzerinden vergiye tabi olanların vergi oranı ve gayrisafi kazanç üzerinden vergi verenlerin belirlenmesine esas olan emsal oranlarının ağır görüldüğünün şikâyet konusu olduğu görülmüştür.

2. Beyannameye tabi kısımda bilhassa tek ve az maaşlı küçük memurların büyük ölçüde vergi oranlarının tespitinde kişisel taktirlerle hareket edildiği, bunun da şikâyetlere zemin oluşturduğu saptanmıştır. Bundan ötürü birçok suiistimallerin neticesi olarak hazinenin önemli zararlara uğradığından bahsedilmiştir.

Ali Cenani Bey bu şikâyetlerin önüne geçebilmek için alınması gereken tedbirler şöyle belirtmiştir:

1. Değeri kesinleşmiş yerlerin vergi oranının belli oranda azaltılması gereklidir.

2. Bankalar, imtiyazlı şirketler ve anonim şirketlerin vergi oranlarını düşük göstermek suretiyle memur tarafından hiçbir tetkik yapılmadan bilanço kayıtlarını sakladıkları tespit edilmiştir. Bunun önüne geçebilmek için de Maliye ve İktisat Bakanlığı'ndan birer yüksek memurdan oluşan bir heyetin vergi odaklı bilançoları ayrıntılı incelenmesi ve az vergi vermek için yanlış bilanço gösterenlere de cezai yaptırımların uygulanması önerilmiştir.

3. Beyannameye tabi kalacak diğer ticarethanelerin de vergilerini tespit için tek memur sisteminin kesinlikle terkedilmesinin gerekliliği ve bu işin de imkâna göre İktisat Bakanlığı veya Ticaret odalarından üç üyeden oluşacak komisyonlara verilmesi gibi tedbirlerin alınmasının şikâyetlerin önüne geçeceği düşünülmüştür (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.19).

3.5. Damga Vergisi

Ali Cenani Bey, ülkede her sınıf vatandaşı ilgilendiren ve önemli bir gelir kaynağı olan Damga Vergisi ile ilgili olarak raporunda, var olan usullerin yanıltıcı olduğunu, bizzat damga memurlarının hangi durumda hangi çeşit pulu kullanacaklarını bilmediklerini raporda ifade etmiştir. Damga Vergisi'nin yıllık hazineye gelirin toplamının yedi ile yedi buçuk milyon lira olduğunu, aynı toplamı temin edebilecek ve yeni ihtiyaca karşılık gelebilecek basit şekillerinin bulunmasını ve biran önce uygulanmasının elzem olduğunu belirtmiştir. Bu suretle herkes hangi durumda ne kadar pul yapıştıracağını bilecek ve birçok vatandaş da bundan yararlanacak ve sonuç olarak bu uygulamadan memnun kalacakları vurgulanmıştır.

3.6. Muamele Vergisi

Şehir, kasaba ve sanayi sahiplerini ilgilendiren Muamele Vergisi (Gelirin harcanması sırasında alınan vergi türü) üzerinden çok propaganda yapıldığını belirten Ali Cenani Bey, vergilerin yukarıdan aşağı incelenmesi neticesinde bütün yükü köylü ve çiftçinin çektiğinin görüleceğini raporunda yazmıştır. Öte taraftan Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.20) istifade ederek, Gümrük, Kazanç ve Müsakkafat Vergilerinden muaf olan ayrıca birtakım kolaylıklar sağlanan sanayi sahiplerinin yüklerinin yalnızca Muamele Vergisi olduğu raporda belirtilmiştir. Fakat bu durumun köylü ve çiftçi aleyhine olduğunu, bu durumdan vazgeçilmesi gerektiği hususunu Ali Cenani Bey raporunda ifade etmiştir. Yeni devletin güçlenmesi için yıllık iki yüz milyonluk bir geliri olan Muamele Vergisi'nden mahrum kalınmaması için kârları yüzde on ile otuz arasında olan başta İstanbul olmak üzere diğer illerdeki sanayi işletmelerinin sahiplerinden Muamele Vergisi'nin alınmamasının gereksiz olacağı önemle vurgulanmıştır.

Bu esas görüşler göz önünde tutularak Muamele Vergisi'nin ihtiyaca göre tatbik edilmesi için şunların yapılması gerektiği raporda belirtilmiştir:

1. Yüzde iki buçuk ihracat vergisi kaldırılmasının şart olduğu ilk olarak önerilmiştir.
2. Dahili Muamele Vergisi'nin en çok yüzde ellisinin kaldırılmasının gerektiği, bu olmazsa da diğer yarısının kalıcı hale getirilmesinin sağlanması istenmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.22).
3. Dahili Muamele Vergisi gibi imal maddelerinin yer ve şekil değiştirildikçe mükerrer vergiye tabi tutulması şekli kaldırılmadıkça. Bu verginin tahsil edilme şeklinin yeniden incelenerek usule ait şikâyetleri bertaraf edecek bir yolun bulunmasının önemine raporda dikkat çekilmiştir.
4. İthalata ait Muamele Vergisi'nin kalıcı hale getirilmesi gerektiği, suiistimallere yol açmayacak şekilde gelirlerin azalmaması için de bu verginin ayrı hesaplanmasıyla elde edilecek tahsilinde artacağı belirtilmiştir.
5. Muamele Vergisi'nin başlangıcı olan 1927'de bu verginin tadil edileceği 1931 yılına kadar geçen süre zarfındaki mükelleflerin vergi borçlarıyla bütçelere konmuş olan mukabil prim işlemlerinin hızlıca tasfiye edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.23-24).

3.7. Yol Vergisi

Bu vergi hakkında işitilen şikâyetlerin çoğunlukla sekiz liralık nakdi verginin ağırlığı olduğunu ifade eden Ali Cenani Bey, vergiye maarif hissesi olarak üç liranın, bu da yetmezmiş gibi bazı vilayetlerce de mahalli yollar için iki liranın da eklenmesiyle de Yol Vergisi üzerindeki şikâyetlerin arttığını raporunda belirtmiştir.

Vergi ile ilgili tespitlerinde Ali Cenani Bey, Yol Vergisi'nin bedenen yapılan bir hizmet olduğunu, bedenen mükellefiyetlerini yapanlardan para alınmayacağına göre bu şikâyetlerin olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Ali Cenani Bey, uygulamada sorunların olduğunu, bunu aşmak için de vergi aslının on gün yerine sekiz gün bedeni hizmet veyahut sekiz lira yerine altı lira nakdi indirimine gidilmesinin kolaylık sağlayacağını belirtmişti. Maarif için alınan üç liranın da tamamen Yol Vergisi'nden ayrılarak bu vergiden çıkarılmasının uygun olacağını tavsiye etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.25).

Ali Cenani Bey'in raporunda toplum kesimlerini ilgilendiren ve devletin önemli gelir kalemlerinden biri olan vergiler üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmuştur. Çünkü toplumun farklı kesimlerinde hükümete en çok tepkinin geldiği ana konu vergilerdi. Bundan dolayıdır ki halkın şikâyet ve önerilerini dikkate alarak yaşanan aksaklıkların giderilmesi için ne gibi tedbirler alınması gerektiğini raporunda anlatmıştır. Ali Cenani Bey, vergilerin belirlenmesi, tahsil edilmesi gibi süreçlerde, devletin iyi eğitim almış, devletle mükelleflerin haklarını koruyacak liyakatli defterdarların ve mal memurlarının yetiştirilmesinin vatanın istikbali için alınması gereken tedbirlerin başında geldiğini de raporunun vergiler kısmının sonunda tavsiye niteliğinde ifade etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.26-28).

4. Gümrük İşleri

Ali Cenani Bey İstanbul'da uzun süre kaldığından dolayı gümrük işleri ile ilgili önemli ve detaylı bilgilere raporunda yer vermiştir. Ülkenin genelinde ticarete gümrük beyannamelerinden şikâyetlerin olduğu ifade eden Ali Cenani Bey gümrük işleri ile ilgili olarak kendilerine gelen şikâyetleri raporunda şu şekilde belirtmiştir:

1. Gümrük tarifelerinde memurların kendilerine çıkar sağlamak amacıyla formaliteden beyannameler doldurdukları, tarife uygulamasında bazı usulsüzlüklere başvurdukları, iş sahiplerinin de bu beyannameleri istedikleri gibi doldurdukları, halkın bu gibi lüzumsuz külfetten kurtarılmasının gerektiği ifade edilmiştir.
2. Tarife uygulamalarında sabit fiyatın olmaması, getirilen bir maldan bir defada 45 kuruş gümrük vergisi alındığı halde aynı mal için ikinci defa 400 kuruş gümrük vergisinin alınması gibi(BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.29). Cinsi önceden belirlenmiş olan bir malın hangi vergi tarifesine tabi olacağını önceden kesin ve açık bir şekilde bilinmesi gerektiği raporda belirtilmişti ve sarıh olarak bilinmelidir.
3. Memurlardan bazılarının hazine aleyhine olacak şekilde gümrük komisyoncuları ile anlaştıkları, gümrükte açılan sandıkların kaçak veya kıymetli eşya olanlarını işaretlemediklerini ifade eden Ali Cenani Bey bunun önüne geçmek için de teftişin yapılmasını önermiştir.
4. Gümrükteki emtia mallarının taşınmasındaki ücretlerin fazla olması şikâyet konuları arasındaydı.
5. Teşviki Sanayiden yararlanan işletmelerin getirdikleri makine ve hammaddeleri gümrükten çıkarmak için verdikleri depozitoyu geri alma hususunda çok zor durumda kaldıkları ziyaret edilen sanayi işletmelerinin birçoğu tarafından ifade edilmiştir. Bu yüzden depozitoların faizini kaybettiklerini söylemişlerdi. Ali Cenani Bey bu sıkıntının giderilmesi için Maliye ve İktisat Bakanlıklarının çözüm bulmalarını istemektedir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.30).
6. Küçük ve büyük sanayi sahiplerinin, Teşviki Sanayi Kanunu'ndan faydalanarak makinalarını gümrükten muaf tuttuklarını, sadece el ve ev sanayii makinaları ile yedek parçaların gümrük vergisine tabi oldukları oysa ev ve sanayii makinaları için de aynı derecede himaye ve teşvikin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Bunun yapılması durumunda depozito sıkıntısının da ortadan kalkacağı ayrıca el ve ev sanatlarının inkişafına yardım edilmiş olacağı da öneriler arasında raporda belirtilmiştir.
7. Gümrük işlerinde şikâyet konularından biri de bir kiloluk kolilerin işlemlerinde yaşanan zorluklar ve gecikmelerdi. Ali Cenani Bey küçük görülen bu işin düzeltilmesinin birçok insanı memnun edeceğini ifade etmiştir.

8. Paket gümrüğü işlemlerinde de kolaylıkların yapılması gerekirken bu paketlerin tonlarla gelen büyük eşyaların tabi olduğu gümrük hüküm ve usullerine göre işleme tutuldukları, bunun da mağduriyetlere yol açtığı görülmüştü. Bu işin de kolaylaştırılması ve hızlandırılmasının her sınıftan pek çok insanı memnun edeceği raporda vurgulanmıştır (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.31).

9. Dokuma sanayimizde kullanılmak üzere merserize iplikler gümrük vergisine tabi tutularak ithal edilmektedir. Bu tür ipliklerin memleketimizde de ilk kez İstanbul Kazlıçeşme’de üretildiği, dokuma sanayiine yetecek miktarda üretimin yapıldığı taktirde ipliklerin vergisinin himayeli tarife üzerinden alınmasının daha uygun olacağı ifade edilmişti. İthal edilen levha ve parça halindeki krep kauçuk ile lastikten imal edilen çeşitli cins ayakkabılar aynı gümrük vergisine tabidir. Bu durumun da kunduracılık sanayisini zarara uğrattığından ve yabancı mallarla rekabet imkânını ortadan kaldırdığından İstanbul kunduracıları tarafından haklı olarak şikâyet konusu olduğunu ifade eden Ali Cenani Bey çözüm önerisi olarak da hazır ayakkabıların krep kauçuğa oranla daha ağır gümrük vergisine tabi tutulması gerektiğini raporunda belirtmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.32).

10. Gümrük komisyoncuları sınavına tabi tutulduktan sonra aradan çıkarılan eski ve çoğunluğu gümrük işleriyle ilgilenen, kaçakçılıkla uğraşan komisyoncuların danışıklı iş yaptıkları, mal sahibi görünerek gümrükten mal çıkarttıkları tespit edilmişti. Bu usulsüzlükten dolayı iyi ve liyakatli komisyoncuların da mağdur edildiği, bu durumlara imkân vermemek için mal sahibi gibi müracaat eden eski komisyonculardan gösterdikleri ciroya karşılık Kazanç Vergisi aramak usulünü getirmenin bir tedbir olabileceği raporda tavsiye edilmiştir.

11. Gümrük vergisinin tahakkukuyla ilgili tarife, muayene, muhafaza gibi işlemlerde dairelerin aralarında meşrulaştırılmış ve kural haline getirilmiş bir suiistimal alışkanlığı ile buldukları bir şube veya büronun belli bir dönemde elde edilen bu gayrimeşru kazancı aralarında bölüştükleri söylentileri de şikâyet konuları arasındaydı.

Ali Cenani Bey raporunda gümrük işleriyle ilgili olarak belirtilen şikâyetlerin ve kaçakçılığın önüne geçilebilmesi için yapılması gerekenleri ise şu şekilde belirtmişti: Ali Cenani Bey, içeriye girilmesinin zor olduğu bir İhtisas Dairesinin düşünülmesi gerektiğini, Maliye müfettişlerinin de sık sık uğramadığı Gümrük Umumi İdaresine uğramalarını, burada görülen aksaklıkları ilgili yerlere bildirmelerinin ülkeye yarar ve ferahlık getireceğini ayrıca tavsiye etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.33).

5. İktisat Bakanlığına Ait Bazı Vesikalar

Ali Cenani Bey, ipek ve pamuk dokumacılığının gelişimi için İktisat Bakanlığı’nın alması gereken önlemlerle ilgili tavsiyelerde bulunmuştu. Öncelikle yeni Teşviki Sanayi Kanunu’nun yürürlüğe girişi ile gelişmeye başlayan ipek ve pamuk dokumacılığının gelecekte daha iyi bir konuma gelmesi, ayrıca yabancı mallara olan talebin azaltılması için sermayesini Sanayii Bankası ile sanayicilerin birlikte temin edeceği yeni sanayi santral tesisinin açılmasının elzem olduğunu raporunda belirtmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.33).

6. Maarife (Eğitim) Ait Notlar

Ali Cenani Bey Cumhuriyet rejiminin önemseydiği ve üzerinde durduğu konulardan olan Maarifle ilgili de raporunda bazı tavsiyelerde bulunmuştu. Bu tavsiyeler şunlardı:

1. Emekli maaşlarını Maliyeye veren ve maaşlarını genel bütçeden alan öğretmenlerin yapılan yeni bir kanunla emekli maaşlarını valiliklerin özel bütçelerinden almaya başladıkları, bu durumun da karışıklığa yol açtığı görülmüştü. Bunun giderilmesi için de eski kanuna tabi olan yüz civarı öğretmene yıllık toplamı çok tutmayan paranın hangi merciden verilmesi gerekiyorsa tespit edilip çözülmesinin öğretmenleri memnun edeceği raporda belirtilmiştir.

2. Trabzon’da marangozluk, kunduracılık zanaatlarının ileri düzeyde olduğu, Rusya ile ticaret ilişkilerinden yoksun kalan Trabzon ve civar sahildeki çocukların yararlanmaları için bu sanatları öğreten bir Sanayi Mektebi’nin Trabzon’da açılmasıyla halkın da memnun olacağı, faydalı bir atılımın olacağı raporda vurgulanmıştır.

3. Millet Mekteplerinde okuma yazmayı yeni harflerle öğrenenlerin öğrendiklerini unutmakta oldukları ifade edilmişti. Bu grubun korumasına ayrılmak üzere faydalı (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.33) bilgileri ihtiva eden, okunması kolay bir tarzda basılmış küçük kitapların parasız dağıtımının bir önlem olacağı raporda yer almıştır.

7. Adliye'ye Ait Notlar

Ali Cenani Bey raporunda adli konularla ilgili olarak özellikle İcra ve İflas Kanunu ile ilgili meselelerde yaşanan sıkıntıya değinmişti. İcra işlemlerinde rehin ve ipotek gibi işlemleri yapanlar ile bankaların, hapsin iadesinin kalkma teklifini istemediklerini, isteyen grubun birikmiş borçlarından dolayı bazı köylülerin olduğunu, ayrıca bu köylülerin istedikleri krediyi serbestçe bulmak için para sahiplerine güven verecek hapissin iadesini de istedikleri görülmüştü. Ali Cenani Bey alacaklıların korunması için hapsin iadesinin bir emniyet vasıtası olduğunu, tebliğlerin gazetelerden başka ikametgâha yapılmasının masraf açısından daha uygun olacağını ayrıca raporunda ifade etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.39).

O dönemin adli sorunları arasında tebliğ icra işleri için de Süvari Mübaşiri Teşkilatı'nın her yerde kurulmaması, ayrıca mahkemece karara bağlanan hükümlerin icraları konusunda, memur azlığından veyahut bu görevde geçici çalışan kâtiplerin liyakatsizliklerinden büyük oranda şikâyetler vardı. Mahkeme kâtip kadrolarının yetersizliğinden dolayı hükmü verilmiş birçok işlerin kararlarının yazılmadığı ve bu yüzden icraların çok geciktiği ve bu önemli görevin gittikçe ağırlaşacağı da tespit edilen aksaklıklar olarak raporda yerini almıştı. Ayrıca yeni Medeni Kanuna konulan vesayet işinin 1930'lu yıllarda uygulanmasının kötü olduğu da raporda belirtilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.43).

8. Maliye'ye Ait İşler

Ali Cenani Bey raporunda mali konularla ilgili şikâyet ve önerilere de değinmişti.

A. Tayyare İanesi (Uçak Yardımı): İskele, Liman ve borsalarda vergi şeklinde Tayyare İanesi alındığından şikâyetlerin olduğu,

B. Emekli, yetim ve dul maaşlarının tahsisi işinin yıllarca sürdüğünden ve uzun yıllardan beri yapılan takibata rağmen maaş ödeme işlemlerinin bitirilmediğinden şikâyetler fazlaydı. Bu durumda olanların maaş tahsisi işlemlerinin hızlı bir şekilde bitirilmesinin uygun olacağı,

C. Maaş cüzdanlarından başka hiçbir mali itibar ve teminatı (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.40) bulunmayan ve hastalık gibi sıkıntılı zamanlarında teminat için sarraflardan borçlanan emekli, yetim ve dullardan fazla faiz alındığı tespit edilmişti. Bunları bu durumdan kurtarmak için Emniyet Sandığı ile Emlak ve Eytam Bankası gibi milli yardım müesseseleri tarafından maaşları oranında borç verilmesi ayrıca, İstanbul sarraflarına esir durumuna düşen ihtiyarların, dul kadınların ve çocukların vaziyetlerindeki acıklı durumun bu yolla düzeltilebileceği önerisinde bulunmuştur (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.41).

9. Sıhhat (Sağlık) İşleri

Raporda sağlık konusuna fazla değinilmemiş, sağlık alanında tespit edilen hususların başında ülkedeki hastanelerinin birçoğunun kadro ve malzeme noktasında zayıf durumda olduğu, Valiliklerin ayırmış olduğu bütçenin yetersiz geldiği ve bu konuda önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.42).

10. Diğer Konular

Ali Cenani Bey raporunun bu başlığında, uygulandığında ülke için faydalı olacak, devletin kuvvet ve emniyetini artıracak, bunun yanında Cumhuriyet Halk Fırkası'na ve hükümete halkın teveccüh göstereceği noktalara değindiğini ifade etmiştir. Ali Cenani Bey hazine için önemli olan vergiler, kredi ihtiyacının temini ve dış

ticaretin düzenlenmesi gibi işlerin yerine göre güç ve zaman alıcı işler olduğunu belirtmişti. Fakat devletin gücünü ve inkıpların güvenilirliğini korumak için acele ama yapılması güç olmayan bazı işlerin de var olduğunu yazmıştır. Öncelikle bunların yapılması için vilayetlerdeki idare otoriteleri ile Adliye teşkilatı arasındaki nüfuz rekabetinin sona erdirilmesinin gerekliliğine değinen(BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.44) Ali Cenani Bey mevcut kanunların, nizamların ve usullerin her ne olursa olsun hakiki görüşün bir ifadesi olduğunu ve bu duruma hemen son verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ali Cenani Bey bunun için de hükümette Dâhiliye ve Adliye Vekilleri tarafından temsil edilen vatanın her tarafında tek bir güç gibi hareket etmelerini temin edecek bir yapının acilen tesis edilmesini önermiştir.

Ali Cenani Bey, ayrıca mahkemelerin mutlak dokunulmazlığı ve bağımsızlığı olduğunu, bir valinin siyasi ve idari gerekçelerle başsavcılığı derhal harekete geçirmesinin hazırlık ve ilk soruşturma devresinde, inkılabı, devletin güç ve emniyetine ait olan küçük, büyük her meselede sözünü dinletebilmesinin ancak önemli bir ihtiyacın ortaya çıkmasıyla olabileceğine raporunda değinmiştir. Dâhiliye ve Adliye'nin yalnız merkezde illerde değil ek olarak şehir ve kasaba sokaklarında göstereceği kuvvetli ve hızlı bir ortak mesai görüntüsünün bütün tedbirlerin başında zorunlu bir iş olduğu da raporda vurgulanmıştır (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.45).

11. Halk Şikâyetleri

Ali Cenani Bey, 1930'lu yıllarda ülkenin içinde bulunduğu durumla ilgili kaleme aldığı bu raporunda; hükümeti ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nı zayıf düşüren önemli sebeplerden birisinin de halkın şikâyetleri ve istekleri olduğunu bunlara da fırka teşkilatlarının kayıtsız kaldığını belirtmişti. Ali Cenani Bey, halktan gelen herhangi bir başvuru ve şikâyetin devlet teşkilatında daima bir karşılık bulması gerektiğini, hükümete gelen her başvuru ve şikâyetin tali memurların değil bizzat vekilin-veya mahallinde valinin- imzalayacağı-müspet veya menfi olsun- gerekçeli bir cevapla karşılanması gerektiğini de tavsiye etmiştir. Bu cevabın da şikâyet konusunun önem derecesine göre hızlıca verilmesinin gerekli olduğu yine raporda istenilenler arasındaydı.

Ali Cenani Bey, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ve yanındakilerin yurt gezisindeki temaslarda halkın şikâyetlerinin fazlalığının devlet işlerinin nasıl yürütüldüğü konusunda bir fikir verdiğini raporunda yazmıştır. Ali Cenani Bey raporunda şikâyetlerin tek tek tetkik olunmakla beraber, bunların içeriklerine göre tasnif edildikten sonra ortaya çıkacak tabloya bakıldığında ise halkın büyük bir kesiminin hangi sıkıntılarla yüklü olduğunu görüleceğini ifade etmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.46).

Ali Cenani Bey, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın teklif ve temenni edeceği işlerle hükümete gelen şikâyetlerin mesela üçer veya altışar aylık özetler halinde Cumhuriyet Halk Fırkası ve Bakanlar Kurulu toplantılarında görüşülmesi ve incelenmesinin bir usule göre yapılması halinde çok faydalı sonuçlar alınacağını tavsiye etmiştir. Diğer taraftan şikâyetlerde hükümetin hangi hususlarda iyileşme yapması gerektiğini de göstermesi açısından önem teşkil ettiğini ifade eden Ali Cenani Bey, buna bir örnek olarak Edirne'de bir günde verilmiş olan dilekçelerin hangi konulara ait olduğunu şu şekilde özetlemiştir: (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.46).

İstida (Dilekçe) Miktarı	İhtiva Ettiği Konu	Takriben Yüzdesi (%)
93	İşkân	37
69	Maaş (Şehit Maaşı)	29
44	Mektep (Ücretsiz yatı mektepleri)	18,5
13	Fuzuli muavenet	6
7	Cezadan affı (Mahpuslardan)	3
5	Memuriyet	2
4	Vazife ve iş	1,5
3	Arazi talebi	1,5
1	Ev istiyor	0,5
1	Evinin tamiri	0,5
1	Zarar tazmini	0,5
241		100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere özellikle iskân (yerleştirme), maaş ve mektep gibi istek ve şikâyetleri içeren bir ildeki bir günlük dilekçelerin fazlalığı o dönemdeki toplumsal sıkıntıları anlamak açısından da dikkate değerdi.

Ayrıca bu tablodaki şikâyetlere sırasıyla bakıldığında, mübadele ve iskân ile devlet işleri için ayrılan para işlerinin biran önce düzeltilmesi, çözülmesi gereken meselelerin başında geldiği görülmekteydi. Bu işlerden dolayı üzüntü ve sıkıntı içinde olanların hükümete ve Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı tepkilerinin artması söz konusu olmuştur. Ayrıca mübadillere bırakılan emlak mülkiyeti meselesinin halledilmemesi ve tapu harçlarının bir defada istenmesi gibi hususlar da şikâyet konuları arasındaydı. Ali Cenani Bey basında ve halk arasında da sıkça yer alan mübadiller meselesinin bir an önce bitirilmesinin hükümetin yararına olacağını ifade etmiştir.

Tablonun üçüncü sırasında çocuklarını parasız yatılı okullarda ücretsiz okutmak isteyenlerin talepleri görülmektedir. Çocuklarını parasız yatılı okullarda okutmak isteyen ana babaların dilekçelerinin dikkate alınmasını, okumak isteyenleri geri çevirmemenin, okumak isteyenlere okul kapısını göstermenin bir ihtiyaç olduğu raporda sunulan öneriler arasındaydı. Bunun yanı sıra sanayi mektepleri ve ilkokul işinin de bulunduğu dar çerçeveden çıkarılarak geniş bir uygulama alanı oluşturularak bir program çerçevesinde ele alınmasının önemine de dikkat çekilmiştir (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.50-51).

Ali Cenani Bey şikâyetler ile ilgili olarak bu dönemde yeni bir durumun ortaya çıktığına da dikkat çekmişti. Özellikle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundan sonra herkeste haklı haksız her şeyi hükümetten istemek ve her eksikliğin sorumluluğunu hükümet olarak gösterme gibi yeni bir anlayışın başladığı görülmüştü. Ali Cenani Bey, bu düşüncenin zararlı bir alışkanlık haline dönüşmemesi için müracaat ve şikâyetlerin bu doğrultuda olanlarının tespit edilerek gerekçe göstermekle beraber ciddi bir biçimde de ret cevabı verilmesi önermişti. Ayrıca her vesile ile bu düşünceyi düzelterek beyanatlarla ve fırka teşkilatları aracılığıyla eğitimlerin verilmesinin uygun olacağı ayrıca raporda belirtilmiştir.

Ali Cenani Bey, hükümete karşı haksız şikâyetlerin olduğunu raporunda verdiği birkaç örnekle şöyle anlatmıştı; Alpullu tren istasyonunda karşılaştıkları çiftçinin, borç içinde olduğunu, hayvanlarını sattığını kendilerine anlattığını ancak yapılan inceleme sonrasında aslında bu kişinin serveti olan bir hayvan tüccarı olduğu ortaya çıkmıştı. Yine Edirne'nin bir köyünde hayvanlarının suya gidecek yolunun olmadığını söyleyen köylülerin iddiaları üzerine yerinde incelemelerin yapıldığı, söylenenlerin gerçek dışı olduğu, belirtilen yerde pirinç tarımı yapan bir vatandaşın parası ile aldığı araziye sahip çıkmak istediklerinin tespit edildiği raporda yazılmıştır (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.51).

Ali Cenani Bey raporunun sonunda özellikle köylüler için özel tasarruf tedbirlerinin alınması gerektiğini, bunun yanında ülkede birçok yerde asli veya ayrıntılı olarak temas edilmesi gereken meselelerin olduğunu, bu meselelerin listesinin de aşağıda belirtilen konuları içerdiğini, bunu da hükümete bilgi amaçlı vermek için yazdığını ifade etmiştir.

1. Kredi
2. Sigorta
3. Reasürans
4. Nakliyat tarifeleri (deniz ve kara)
5. Liman antrepo ve rıhtım
6. İhracat ticareti
7. İhracat Bankası
8. Ticaret mukavelesinin tanziminde odaların reyî alınması
9. Deniz ticareti
10. Oktruva (ayakbaşı parası) (BCA, 490.1.0.0.1454.34.3, s.53).

Sonuç ve Değerlendirme

Yeni kurulan devletin siyasi rejiminin belirlendiği Cumhuriyetin ilanı ile birlikte birçok alanda yapılmaya başlanan yapısal reformlara, 1929 Büyük Dünya Buhranı'nın olumsuz etkilerine ve son olarak da Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasına tepki gösteren farklı kesimlerin ortaya koyduğu toplumsal huzursuzluk ve memnuniyetsizlik 1930-1931 yıllarında iyice artmıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ve yanındaki heyet ülkedeki gelişmelerin etkilerini, halkın durumunu ve hükümete karşı toplumsal muhalefetin hangi boyutta olduğunu yerinde görebilmek amacıyla 17 Kasım 1930'dan başlamak üzere üç aylık yurt gezisine çıkmışlardır.

Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey de bu gezi sonucunda uzmanlarca tutulan notları dikkate alarak ülkenin bu dönemdeki durumunun nasıl olduğuna yönelik farklı konularda ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Raporunda ağırlıklı olarak halkın tepkisine neden olan konular ele alınarak halkın hükümete ve Cumhuriyet Halk Fırkası'na tepkilerinin nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Raporunda iktisadi ve mali konular başta olmak üzere farklı konularda halkın sorunları, talepleri ve hükümetin eksiklikleri üzerinde duran Ali Cenani Bey bu meselelerle ilgili olarak hükümetin ne gibi tedbirler alması gerektiğine yönelik önerilerde de bulunmuştur. Bu şikâyet ve taleplerden hareketle eksikliklerin tespiti ve çözümü noktasında Ali Cenani Bey'in raporunda belirttiği tedbir ve tavsiyelerin sonraki yıllardaki yeni düzenlemelerde hükümetçe dikkate alındığı görülmüştür.

Raporda özetle; tarım alanında iddia edildiği gibi bir sıkıntının olmadığı sadece bazı bölgelerde haşerelerden kaynaklı sorunların olduğu, bunun yanında hükümet yetkililerinin gerekli hassasiyeti göstermediği belirtilmiştir. Ali Cenani Bey tarafından bu durumların önüne geçebilmek için bir büronun açılması önerilmiştir. Tütünle ilgili olarak da Reji İdaresi'nin yanlış uygulamalarının kaldırılması gerektiği, bunun yanında özellikle halkın sıkıntı çektiği en çok şikâyet konusu olan, vergilerle ilgili yeni düzenlemelerin yapılması, bazı vergilerin alınma şeklinin değiştirilmesi de raporda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Eğitim alanında ise bazı yeniliklerin yapılması, Sanayi Mekteplerinin kurulması, Millet Mekteplerinde okuma yazmayı kolaylaştırmak için kaynak kitap temin edilmesi, çocukların parasız yatılı okullarda okutulması, okul ve öğretmenlerden Kazanç Vergisi'nin kaldırılması ayrıca yeni açılacak okullardan da Müsakkafat Vergisi'nin alınmaması gibi hususlar da raporda önemle üzerinde durulan konulardandı. Adliye, maliye ve sağlık konularında da eksikliklerin ve yanlış uygulamaların olduğu, bunların da giderilmesi için ne gibi tedbirlerin alınması gerektiği de raporda belirtilmiştir. Ali Cenani Bey raporunda toplumdaki bazı kesimlerin muhalefet yapmak adına gerçek dışı şikâyet ve iddialarla hükümeti ve fırkayı zor durumda bıraktıklarını, hükümetin bu tür eylemlerin önüne geçmek istiyorsa uygulamada tespit edilen sıkıntıları ve eksiklikleri gidermesinin önemine de değinmiştir.

Sonuç olarak bu rapor 1930'lu yılların başında ülkenin içinde bulunduğu siyasal, ekonomik ve toplumsal durumun nasıl olduğunu göstermesi ve sonraki yıllar için de hükümete nasıl bir politika izlemesi gerektiği hususunda vermiş olduğu tavsiyeler açısından da dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

A- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 490.01. 1454.34.1-55.

BCA, 030.18.01.01.018.27.16.

BCA, 030.10.00, 35.202.7.

BCA, 030.0.010.000.35.202.

BCA, 030.18.1.1.10.36.15.

BCA, 030.10.0.0.181.251.21.

B- Resmi Yayınlar

TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, Belge No: 1-28, Sicil No: 175.

Ticaret Vekili Ali Cenani Bey Hakkında Divan-ı Ali Kararı, J-III, TBMM Arşivi, s.1-8.

TBMM ZC, II / 9, 22.10.1924

TBMM ZC, II / 25, 17.05.1926

TBMM ZC, III/4, 19.05.1928

TBMM Kavain Mecmuası, III / 6, 1928

C-Ulusal Gazeteler

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Milliye

Milliyet

Vakit

D- Kitap ve Makaleler

Afşar, E. (2021). *Yolsuzluk ve Usulsüzlük olaylarının Türk Siyasetine Yansımaları (1923-1950)* İstanbul: Hiperyayın.

Akan, H. (2018) *Mehmet Ali Cenani Bey'in Hayatı ve Parlamento Faaliyetleri (1872-1934)*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Akan, H. (2016). Erken Cumhuriyet Döneminde Bir Yolsuzluk Olayı: Ali Cenani Bey Davası, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt: II, Sayı: 3, Yıl/Year: 2016, ss. 135-153.

Başar, A.H. (1981). *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye*, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

Çanak, E. (2016). "Atatürk'ün Yurt Gezilerine Bir Örnek: 1930-1931 Gezisi" , *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:4, Sayı:23, Mart 2016, ss. 128-178.

Çavdar, T.(Ed.), (1973). *Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı*, Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Dağlı,N & Aktürk.B. (Haz.), (1998). *Hükümetler ve Programları (1920-1960)*, Ankara: TBMM Basımevi.

Güner, A.O. (1978). *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadi Devlet Teşekkülleri*, İstanbul: Damla Yayınevi.
Güzelbey, C.C. (1984). *Cenaniler*, İstanbul: Ufuk Matbaası.

Hatiboğlu, Z. (1974). *Cumhuriyet Rejiminde Türkiye Ekonomisinin Gelişmesi*, İstanbul: Yalkın Yayınları.

Koç, İ. C. (2010). 'İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri' . *Atatürk Dergisi*, 3 (1), s.145-167.

Öztürk, K. (1995).*Türk Parlamento Tarihi, II. Dönem (1927-1931)*, C.III, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.

Pamuk, Ş. (1999).“ Dünya İktisadi Bunalımı ve 1930'lara Yeniden Bakış”, *Bilanço 1923-1998*, ed: Zeynep Prona, C.II, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Şavklı, C. (2008), “Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Antep Milletvekili Mehmet Ali Cenani Bey ve Faaliyetleri” *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(2), (2008), ss.405-425.

Uluslararası Akademik

ISSN 2757-6469

Birikim Dergisi

31 MART 2022 Cilt /5 Sayı/2

International Journal of ACADEMIC Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>